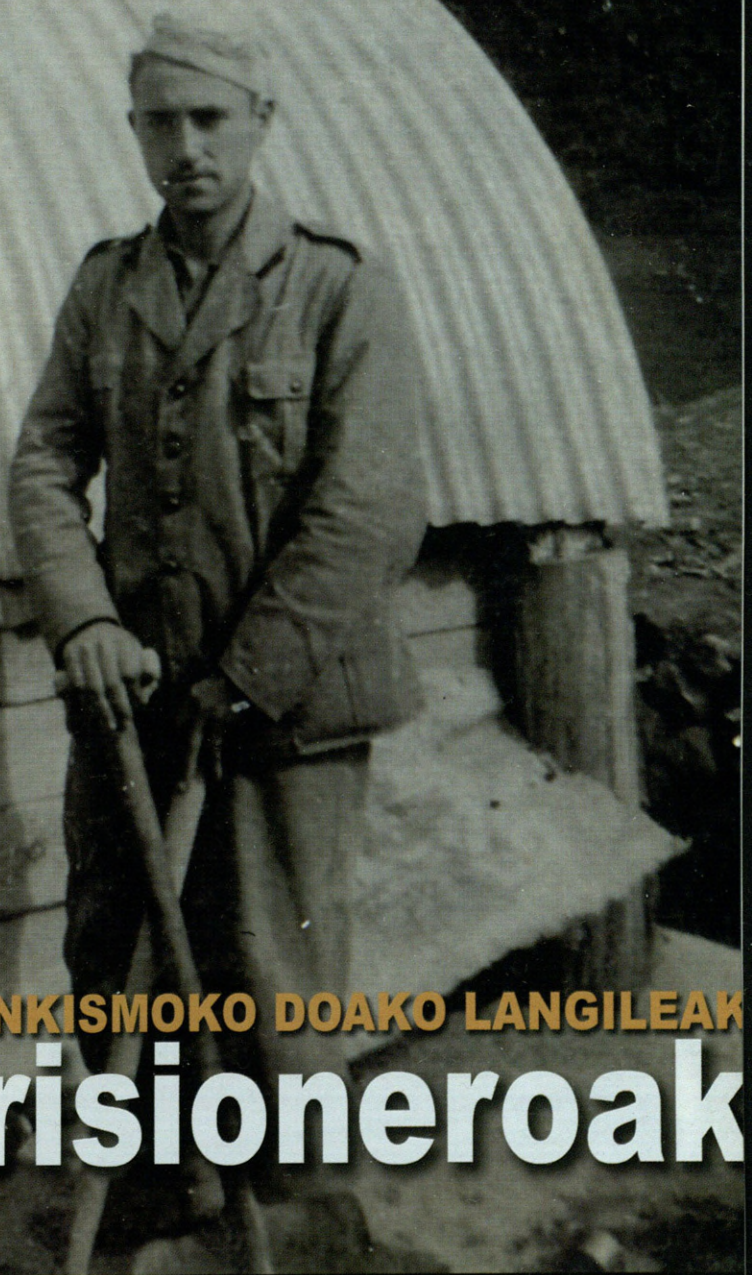

ARGIA

Paulo Iztueta,
Jose Mari Aranalde
eta Patziku Perurena

- Gerraostean Erregimenak makina bat prisionero erabili zituen azpiegitura lanetan.
- Nafarroan 7.000-10.000 aritu ziren.
- Horietako batzuk eraikia da Igari-Bidankoze-Erronkari errepidea.

FRANKISMOKO DOAKO LANGILEAK

Asfaltoko prisioneroak

MIKEL ZARRABEITIA:
«Beti izan ditut oinak lurrean»

TRILATERALA:
Erraldoi kapitalisten klub sekretua ez dago lo

EUSKAL OROIGARRIA

MAKILA

eskaintza berezia

Gaztaina / Larrua

Mizpira / Alpaka

Mizpira / Larrua

Mizpira / Zilarra

- Opari berezietarako
- Pertsonalizatuak
- Prezio aukera desberdinak
- Iñaki Alberdik eginak

ARGIA

Informazio gehiago nahi baduzu: **ARGIA**

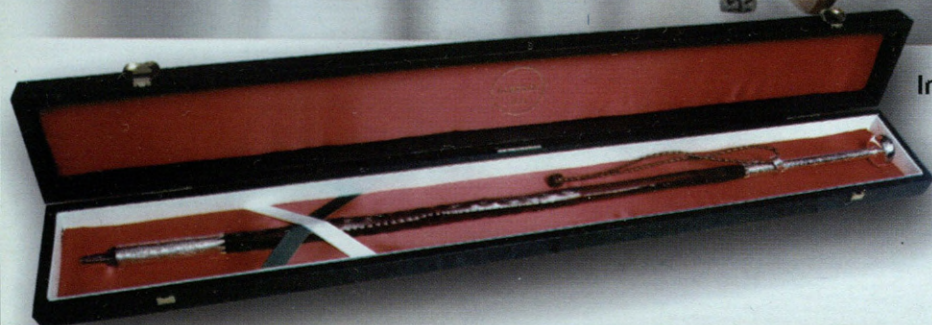
Industrialdea 15 • 142 P.A.

LASARTE-ORIA 2015

Telefona 943 37 15 40

posta-e: denda@argia.com

<http://www.argia.com/makilak.htm>

asteko gaia

- **Frankismo garaiko doako langileak.**
EDURNE BEAUMONT/FERNANDO MENDIOLA 4

pertsonaia

- **Mikel Zarrabeitia: "Beti izan ditut oinak lurlean".** AMETS ARZALLUS 16

iritziaren leihoa

- **Gora Pro Nobis:** ASISKO URMENETA 22
 • **Uhain larrosa.** ALLANDE BOUTIN 23
 • **Egia poliedrikoa.** JOSEBA BALERDI 24
 • **Inbidiak jota.** ISMAEL MANTEROLA 25
 • **Luparekin: Eta Araba zer?**
IÑAKI MARTINEZ DE LUNA 26
 • **Txandan: "Gu gera herria".** AMATIÑO 27
 • **Hiruko txikian: Aspaldiko dantza.**
JOXE MARI OSTOLAZA 27
 • **Oihartzunak** 28

erdiko kaiera

- **Orix:** Pentsalari eta literato handia.
MIKEL ASURMENDI 29
 • **Fantasia izeneko hiri bat.** NERE LUJANBIO 36
 • **Pas de Basque: Tradizioaren xarma.**
AINHOA LENDINEZ 39
 • **Ezpalak:** KATIXA GARATE 42
 • **Argitalpenak:** Belen Altunari galdezka.
PILAR IPARRAGIRRE 44
 • **Denbora-pasak** 46
 • **Ihesi:** Leitzalarrea. Txanogorritxoren basoan galduta. AINHOA OIARTZABAL 48
 • **Makina bat kontu** 52
 • **Sukaldean:** Ilarrak arrautza irakinarekin.
HASIER ETXEBERRIA/DAVID DE JORGE 54

gaiak

- **XIX. mendeko karikaturak: Umorez betetako kritika herritarrentzat.** URKO APAOLAZA 55

termometroa

- **Hiromi Yoshida: "Japonierak eta euskarak antza badute, baina loturarik ez".** AINHOA LENDINEZ 59
 • **Trilateralak: Erraldoi kapitalisten klub sekretua ez dago lo.** DANIEL UDALAITZ 63
 • **Elkarrizketa: Joseba Alvarez.** MIKEL ASURMENDI 66
 • **Bero-beroan** 70
 • **Net hurbil: Santa Ageda ospatu dugu guk eta haiek Yassim martiria.** PELLO ZUBIRIA 72

azkena

- **Aupa zaharrak.** BERNARDO ATXAGA 74

Frankismoaren prisioneroak

Gure geografian Frankismoaren lehen urtetako prisioneroek egindako azpiegitura ugari dago. Horietako bat da Igari-Bidankoze-Erronkari errepeidea. 1939-1941 urteen artean 2.000 prisionero errepublikar bildu ziren Zaraitzu eta Erronkari haranetan. Garai hura ikertzen dabilta zenbait ikerlari liburu bat argitaratzeko asmoz. 4

Mikel Zarrabeitia

«Beti izan ditut oinak lurlean»

Abadiñon jaio eta Igorren bizi da Mikel Zarrabeitia. Etorkizun ikaragarria iragartzen zioten txirrindulari moduan. Baina suerte txarra izan du. Lesioek eta istripuek oztopatu dute bere bidea. Bizkarrezurreko lesio batengatik utzi du azkenean txirrindularitza. 16

Luparekin

Iñaki Martinez de Luna

26

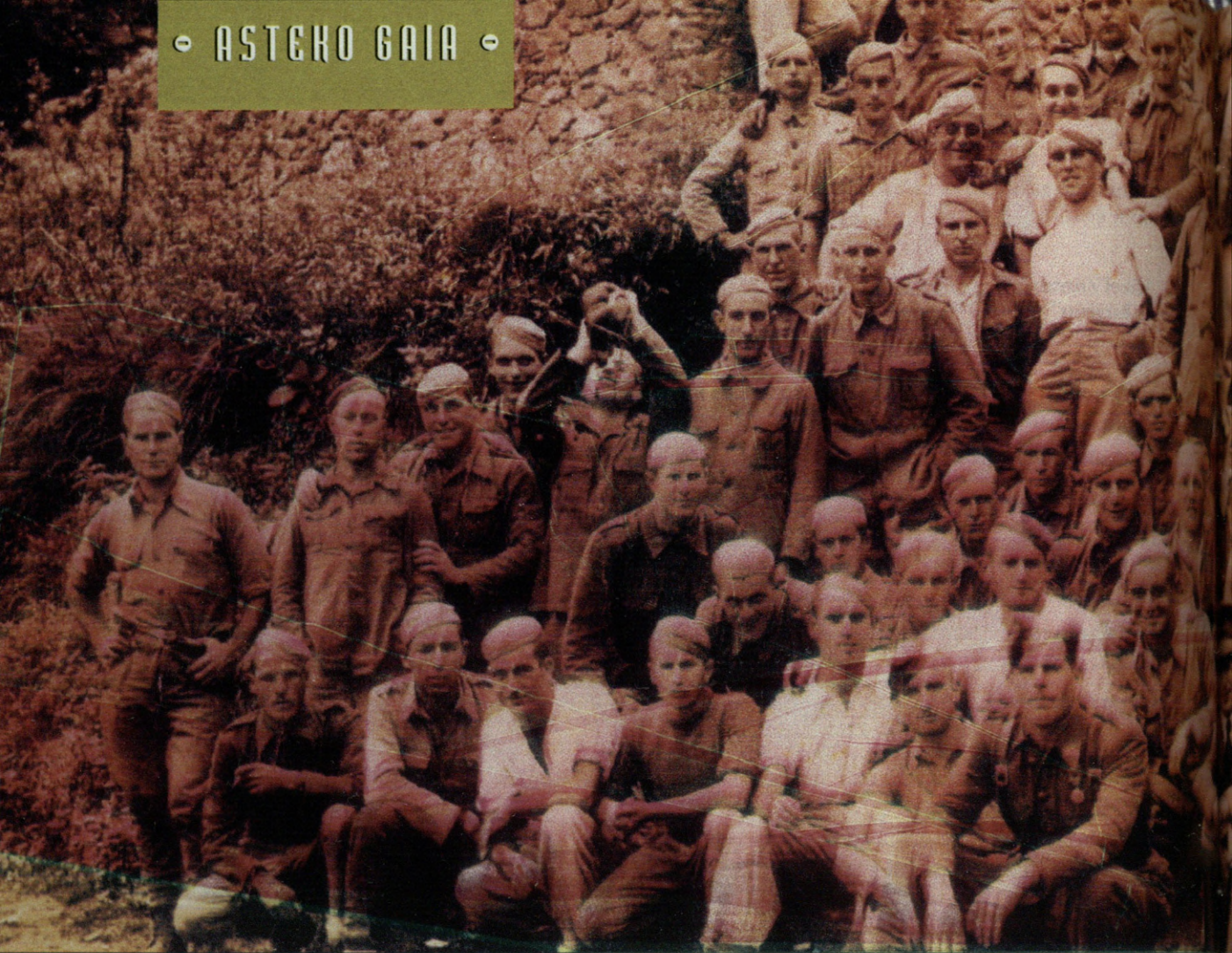
ORIXE

Gizon gotorra eta eztabaidagarria

Nikolas Ormaetxea Orix. Joan den mendeko gizona, pentsalari eta literato handia. Orexan jaioa, Uitzin hazi eta hezia eta jesuitetan ikasia. Apaiza izateko ikasi bazuen ere, ez zen apaiza izatera iritsi. Jesuitek ez zuten onartu. Paulo Iztueta, Jose Mari Aranalde eta Patziku Perurenak lagundu digute Orix ezagutzten. 29

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produktorea: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estitxu Eizagirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Sustapena: Kike Amonariz. Harpidetza: Aratz Aranburu. Argitalpenak: Bego Zuza. Bezeroen harrera: Olatz Korta. Publizitatea: Inigo Txinburreta, Ainoa Soraluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Llorente. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 118 euro. Ipar Euskal Herria: 143 euro. Espainia: 118 euro. Beste atzerriak: 150 euro. Airez: 235 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaitza Taldeko parteidea da.

Azala: Antza.

Frankismo garai doako langileak

Gutako askok jakin ez dakigun arren, gure geografian Frankismoaren lehen urtetako presoen lanari esker egindako azpiegitura ugari dago. Horietako bat da Igari-Bidankoze-Erronkari errepi-dea. 1939 eta 1941 bitartean 2.000 prisionero errepublikar bildu zituen erregimenak Zaraitzu eta Erronkarin. Langile Batailoiek eraiki zuten aipatutako errepi-dea. Garai hari buruz ezer gutxi dakigu, bizi izan zutenek eta oraindik bizirik daudenek, sarritan, isilpean gorde dutelako jasanda-ko sufrimendua. Lau ikerlarik eta hainbat laguntzailek urte eta erdi eman dute gai hau iker-tzen errepi-de horren eraikuntzari buruz liburu bat eta bideo bat egiteko asmoz.

EDURNE BEAUMONT ESANDI
FERNANDO MENDIOLA GONZALO

**BDST 38aren
partaide batzuen
argazkia. Erron-
karitik alde egin
ostean, Oiartzun
aldean aterata
dago argazkia,
1941-1942 bitar-
tean.**

iko leak

DOMINGOK ORDUAN 24 URTE ZITUEN, gerra galdu berria zuen, eta bere herritik, Granadako ipar ekialdean dagoen Gelera argitsutik, Zaraitzu ibarrean gora heldu zen Igarira, bere herriko Klasifikazio Batzordeak erregimenarekiko "desafektotzat" jo ondoren, 6. Batallón Disciplinario de Soldados Trabajadores (BDST) delakoan sarturik. "Irteerarik gabeko soro batean sartzen gintuztela iruditzen zitzaidan, dena hain iluna, mendiak eta mendiak toki guztietan... Igal ere herri iluna zen, herri txikia eta iluna, mendien artean urrun kokaturik". 1940ko udazkena zen, eta hiru egun neketsuak pasatuak zituzten Rotako kontzentrazio ere-

Prisioneroen lana Frankismoaren hasieran

mutik abiatuak zeudenetik. Etorrera hori ere Igariko Mariak ongi gogoratzen du: "Gaur izango balitz bezala gogoratzen naiz, ni behiekin nengoen, eta orduan heldu ziren prisioneroak, ene! Dana soldaduz beterik! Amatxo!, zer zen hori!"

Zaraitzu eta Erronkari haranetan gerra hots gutxi entzun ziren, Pirinioetan sarturiko ibar horiek bataila eremuetatik urrun zeuden, eta mugimendu gutxi ezagutu zuten gerran zehar. Errepublikarren aurkako errepresioa ere bertan izan zen, baina Nafarroako beste eremuetan baino askoz neurri txikiagoan. Haran lasaiak izanik, 1939 eta 1941 artean bi mila prisionero errepublikarrentzako espetxea bihurtu ziren, bertan Igar-Bidankoze-Erronkari errepidean Langile Batailoiek lan egin baitzuten, baldintza penagarrietan. Bat-batean, herri horietako bizitzan aldaketa asko gertatu ziren, eta herriak ere jende arrotzaz bete ziren, kontuan hartuta garai horretako Igarik 121 biztanle zituela, Bidankozek 292 eta Erronkarik 494. Batailoiek, beraz, urte eta herrien arabera aldaketak aldaketa, bikoiztu, hirukoiztu edota laukoiztu egin zituzten herrietako biztanle kopuruak.

Herrietako biztanleek ez dute ahaztu prisioneroen egonaldia, eta azken hauek ere bereziki oroitzen dituzte urte gogor horiek. Urte intentsuak izan ziren, eta horiek isiltasunetik ateratzeko ikerketa kolektibo bat abian da. Lau ikerlarik eta laguntzaile askok urte eta erdi daramatzagu elkarriketak egiten, transkribatzen, informazio grafikoa biltzen... errepide honen eraikuntzari buruzko liburu bat eta bideo bat egiteko asmoz, azken hau Eguzki Bideoak kolektiboarekin elkarlanean.

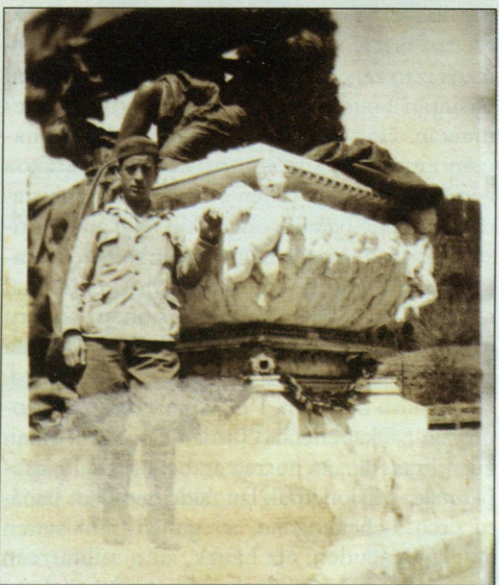
Prisioneroak, baina ez presoak

Langile Batailoien antolaketa ongi ulertzeko frankismoaren makinaria burokratiko eta errepresiboan barna murgildu behar dugu. Errepresioa erregimen berriaren zutabe nagusienerakoa izan zen, eta hori azkar ikusi zen gerraren hasieran faxistek menperatzen zituzten eremuetan. Hala ere, lurralde berriak bereganatzen zituzten neurrian, prisioneroen arazoa gero eta serioagoa izaten zen armada frankistarentzat. Alde batetik, ongi jakin nahi zuten prisionero bakoitzaren iragan politikoa, helburutzat zuten depurazio erraldoi hori egin ahal izateko. Bestalde, horrelako prisionero kopuru itzelaz baliatu nahi izan zuten, haien doako lana erabiliz.

Helburu horrekin, 1937ko martxoan, Prisioneroen Sailkapenerako Orden Orokorra eman zuen Francok, eta horren arabera gerran harapatutako prisioneroak lau talde handitan banatu ziren. Lehenengoan, erregimen frankistaren aldekoak zeuden, eta hauek, adin militarrean egonez gero, armada frankistan borrokatu

Ezkerrean goitik behera: BDST 38aren partaide batzuk, Bidankoze aldean; BDST 38aren partaide batzuen beste argazki bat; eta Juan Mari Landeta getxoztarren argazkia Gayarrerren hilotzaren ondoan 1940-1941 inguruan. Goian: Lorenzo García, Alberto García Tato, Marín Barros eta Jesús Bilbao ageri dira, besteak beste.

behar zuten. Bigarren taldean, errepublikaren aldekoak, baina erantzukizun politiko edota militarrik gabekoak zeuden, "desafekto"ak izendatuko zituztenak. Hirugarren taldea errepublikaren aldeko erakunde edota armadan erantzukizunak izan zituztenentzat izan zen, eta bertan sartu zirenak espetxeratuak edota erailak izango ziren. Azkenik, laugarrean, delitu arruntak leporatu zitzaizkien prisioneroak sartu ziren. Talde hauetatik guztietatik, bigarren taldekoak izan ziren Langile Batailoia osatu zituztenak, ikertzen ari garen errepide bezalako hamaika lan egingo zituztenak.

1937ko maiatzean derrigorrezko lanen justifikazioa emango zuen dekretua atera zen, "Prisionero eta preso politikoei lan egiteko eskubidea ematen dien dekretua", hain zuzen ere. Eskubide horretan oinarriturik antolatu ziren Langile Batailoia, eta hortik abiatu ere kondena zuten presoendako beste neurri bat aterako zen 1938an: "Lanaren bidez zigorra murrizteko sistema". Dena den, ez ditugu Langile Batailoia eta zigorra murrizteko sistema nahastu behar, bi kolektibo ezberdinentzako antolakuntza ezberdinak zirelako. Lehen epaiketarik gabeko prisionero "desafekto"entzako lana zen, eta bigarren espetxean zeuden presoendakoa, jadanik epaiturik eta zigor firmea zutenendakoa. Bigarren

**Zaraitzu eta Erronkari haranak
1939-1941ean bi mila prisionero
errepublikarrentzako espetxe
bihurtu ziren. Igari-Bidankoze-
Erronkari errepidean Langile
Batailoiek lan egin zuten,
baldintza penagarrietan**

talde honetan sartzen ziren Guadalquivirreko ubidea egin zutenak, edo Gernika berre-raikitzen aritu zirenak, eta bi kasu hauetan laster argitaratuko dira honen inguruko ikerketak, Andaluziako CGTk eta Gernikazarra taldeak bultzaturik, hurrenez hurren.

Izen ezberdinetako batailoiak

Ikusten denez, lan hauek antolaketa finko eta arautu batetik abiatzen ziren, eta antolaketa horretan garrantzi handia zuten prisioneroentzako lehen eremuek, zeinetan frankisten menpeko bizitza nolakoa zen ikasiko zuten, eta zeinetan sailkapen prozesu guztia abiatuko zen: kontzentrazio eremuak, hain zuzen ere. Hasierako desordenarekin bukatu nahian, 1937ko uztailan, eremu hauek antolatzeako erakundea sortu zen: Inspección de Campos de Concentración de Prisioneros delakoa, Generalismoaren Kuartel Orokoraren menpe zegoena.

Kontzentrazio eremu horietarik atera ziren prisioneroen batailoiak, baina dena den, batailo horien antolaketan egon ziren ezberdintasunak kontuan hartu behar ditugu. Batzuk Langile Batailoiak ziren, adin guztietako gerra prisioneroekin osaturik. Hauek 1940an desegin ziren, eta orduan Langile Soldadu Batailo Diziplinarioak sortu ziren. Azken hauek erregimenak "desafekto" izendatuentzako prestatutako soldadutza berezia ziren, 1936-1941 arteko kintei zegokiena. 1941etik aurrera BDST (Zigortuak) 6 batailo bereziak sortu ziren, adin hori zutenentzat, baina baldintzapeko askatasunean edo tasa fiskaliak zigortuak zeudenentzat.

Beraz, azken kasuan izan ezik, batailo hauetako partaideak ez ziren epaituriko edota espetxeraturiko presoak; besterik gabe "desafekto" bezala sailkatuak baizik. 1937an 34.000 prisionero zeuden horietan sar-

Felix Padin

«Gure uste sendoei eutsi genien eta borrokan jarraitzen dugu»

Felix Padin bizkaitarrak aski ongi ezagutu zituen Miranda-Ebroko kontzentrazio eremuan gertatu ziren miseria eta irainak, bertan hiru aldiz izan ondoren. Ez ziren han bukatu ordea. "1940ko uztailaren 17an Mirandatik atera ginen, uniforme militarrik jantzita, ogia eta sardina lata bat hartu eta berriro ganaduentzako bagoietara joan ginen. Iruñera eraman gintuzten eta handik Burgi eta Erronkarira. Gogoratzen dut Gayarre famatuaren etxeko hesiak ikusi izana...". Horrela hasi zuen Padinek, 38. Soldadu Langile Batailo Diziplinarioan sartuta, bere bigarren ibilaldia derrigorrezko lanetan; lehenago, 1937tik 1940a arte ere horretan ibili baitzen penintsulako hainbat tokitan. Oraingoan Euskal Herriko zenbait tokitan aritzea egokitu zitzaion: Erronkari, Bidankoze, Igari, Oiartzun, Gaintxurizketa, Lezo eta Pasai Donibanen.

Esperientzia berbera izan zuten beste batzuegan bezala, bere oroimenean ongi grabaturik daude jasandako gosea eta tratu txarrak, eta horiekin osatu du bere prisionero garaiko autobiografia. "Bidankozen egun asko ematen genuen jan gabe eta beste batzuetan birentzako platanoa eta ogi puska bana ematen ziguten. Pentsa ze nolako marrazkiak egin behar ziren zati berdinak lortzeko, askotan ostikadaka bukatzen genuen...". Gosea zigor erantsia bihurtu zitzaion, behin eta berriro beren buruak astintzen zituena: "Gosea zure buruan errepikatzen zen musika bat bezalakoa zen".

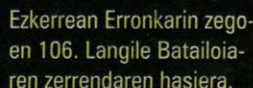
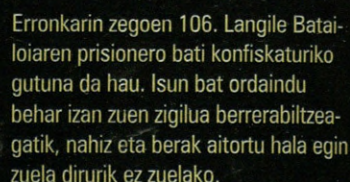
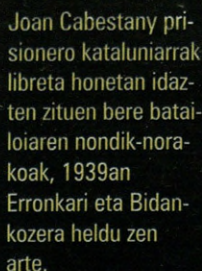
Padinek bestelako jazarpenak ere gogoratzen ditu, egoera arintzen laguntzen ez zutenak hain zuzen ere: "Lana gogorra zen, baina are gehiago derrigorturik eta tratu txarrak jasanda, erran behar dut gerra garaian baino gose gehiago eta okerrago pasatu genuela, dena eskuz egiten zen (...), leher eginda bukatzen genuen eta jaten genuenak ez zuen hori konpentsatzen". Bizi baldintza kaskarrak jasanda, ahulezia eta gaixotasunak laster agertu ziren, batzuetan muturreko egoerak agertzen zirelarik: "gogoratzen dut lankide euskalduna genuela, ia bi metro neurtzen zituena, beti oinak zaku oihalez bilduta ibiltzen zena berarentzako zapatarik ez zegoelako, guri ere pena ematen zigun. Medikuek gizonari janari bikoitza emateko erran zuen eta hala eta guztiz ere giza hondarra zen!"

Bidankozetik alde egin eta Oiartzun aldean zegoenean, baina, ez zen dena miseria eta sufrimendua izan: "Igandetan Oiartzungo neska asko igotzen ziren eta hesietatik haiekin mintzatzen ginen, oso atseginak ziren!", eta beste batzuetan, "Pasaian ohitura genuen errepidean kantatzen joateko, eta horrek amorrua ematen zien, gu ezin gintuzten makurtu eta!"

Felix Padinek gaur 87 urte ditu, CNTeko egoitzara astero joaten da eta, beharrezkoa denean, kartelak jartzera ere bai. Berak oso argi du, "gorriak akatu nahi zituzten, baina asko gelditzen gara, beren irainak jasan bagenituen ere eta gure buruak doilortu nahi izan bazituzten ere, ezin izan gintuzten konbentzitu eta are gutxiago makurtu, gure uste sendoei eutsi genien eta borrokan jarraitzen dugu".

Felix Padin Gaintxurizketako 38. batailoian 1942an.

Hori irakurtzen duten askorentzat pasadizoa baino ez da izango, guk pairatu genuenaz ezin baitira jabetu, ezta kontatuz ere!, ezta kontatuz ere!

Derrigorrezko lanen geografia zabala

Nafarroan ere asko izan ziren prisioneroen lana ezagutu zuten herriak. Izan ere, nahiz eta gure ikerketa errepede konkretu baten inguruan izan, saiatu izan gara Nafarroako derrigorrezko lanen ikuspegi orokor bat ematen, eta horren fruitua da ondoan doan mapa. Edozein modutan, argi gelditu behar da hori ez dela mapa itxia, eta lan esparru zein batailoi gehiago agertzen ahal direla ikerketa aurrera joan ahala. Prisioneroen kopuruari dagokionez ere, oraindik ezin da behin betiko daturik eman. Dauka-gun informazioaren arabera, 7.000 eta 10.000 arteko prisionero kopurua topatu ahal izan dugu, baina ikerketa aurrera joan ahala kopuru hori handitu ahal da.

Hego Euskal Herriko beste lurraldeetan ere asko izan ziren derrigorrezko langileekin egindako azpiegiturak, nahiz eta oraindik horiei buruzko ikerketa buruturik ez egon. BDSTei dagokienez, Avilako Artxibo Militarrean topatutako 1942ko agirietan Sondikan (aireportuaren eraikuntzan), Erreterian, Getxon eta Lezon agertzen dira. Lehenago ere, 1937tik aurrera, Langile Batailoiak aritu izan ziren Bizkaiko burdin meatzetan. Bestalde, Iñaki Egaña eta Isafas Lafuenteren liburuetan lan hauei buruzko erreferentzia gehiago agertzen dira. Euskal enpresen artean hauexek izan ziren doako langileak erabili zituztenetako batzuk: Sestaon, La Naval, Babcock Wilcox, eta General Eléctrica; Bilbon, Compañía Nacional de Oxíge-

no; Galdakaon, Compañía Española de Explosivos; Lamiakon Fundiciones Earle; Mutrikun, Industrias Egaña; eta Balmasedan, Talleres Murga. Hiri suntsituen berreraikuntzan ere aritu ziren Gernika, Zornotza eta Eibarren, eta, gainera, beste azpiegitura batzuetan ere (Gernika-Sukarrieta trenbidea, Bermeoko portua, Ondarroako zubi bat) lanean aritu ziren. Zerrenda, beraz, luzea da, eta luzeago egingo da ziuraski ikerketek aurrera egin ahala.

1937-1943 bitarte BTak edo BDSTak egondako Nafarroako herriak

- **IRUÑEA:** Irati trenbidearen lanak
- **AZAGRA, MILAGRO, ZARRAKAZTELU eta OIBAR:** bideak eta errepedeak
- **TUTERA eta ABLITAS:** Ablitaseko hegazkin eremua, estolderia
- **CARCAR**
- **CORTES eta ALESBES:** burdinbidearen lanak eta ureztatzeko ubideak
- **ERRONKARI, BIDANKOZE eta IGARI:** herrien arteko errepedeak
- **IRURITA-ESTERIBAR:** herrien arteko errepedearen hasiera
- **CASTEJON:** trenbidearen konpokatet
- **RIBAFORADA**
- **ALTSASU, ZIORDIA, OLAZTI:** trenbidean egindako lanak
- **LESAKA:** Olartzunerako (Gipuzkoa) errepedeak
- **BERA:** mugan egindako mendi bideak eta gotorlekuak
- **AMAIUR-MAYA:** mugan egindako mendi bideak eta gotorlekuak
- **ERRATZU:** mugan mendi bideak eta gotorlekuak
- **OTEITZA:** lan publikorik egin gabe zenbait aste eman zuten. Zenbait nekazal lan egin ziren.
- **Nafarroako Diputazioak eta Gobernu Militarrek** kontratatutako zenbait obra.

turik, Javier Rodrigo historialariaren arabera, eta kopuru hori gora doa gerran zehar, 1939an 90.000ra heldu arte. 1940ko berrantolaketan, kopurua jaisten da, baina edozein modutan 1942 arte ia 50.000 gaztek derrigorrezko lanak egin behar izan zituzten BDST delakoetan. Ikusten denez, kopuru erraldoia da, garrantzi handikoa gerraosteko ekonomiarentzat.

Artxiboen arazoak eta aukerak

Ikerketa aurrera eramateko hainbat artxibotara jo dugu, baina, edozein modutan, orain abiatzen den edozein ikerketak onartu egin behar du oraindik dokumentazio falta handia dagoela, dokumentu asko ez baitaude ordenaturik edota ikerlarienezko kontsultatzeko moduan jarrita artxibategi militarretan.

Informazioaren faltan, udal artxibategietara jo dugu, eta sorpresaz konturatu gara artxibo hauek tan gai honen inguruko ikerketarako dokumentazio asko dagoela. Gure kasuan, Igari, Bidankoze eta Erronkariko artxiboetan mila prisioneroen izenak topatu ditugu, errepedean lan egin zutenen erdia, hain zuzen ere. Honi esker, eta pazientzia handiz, pertsona hauek bilatzeari ekin genion, eta gehienak hilda egon arren, errepede horretan aritu ziren 26 prisioneroei elkarriketak egin dizkiegu, eta baita horiekin batera haiek begiztatzen egon ziren eskoltako bost soldaduei ere. Honek argi eta garbi erakusten du udal artxi-

● Prisioneroen lana Frankismoaren hasieran

boek aukera asko ematen digutela lan hauen protagonistak bilatzeko orduan.

Gure ikerketan, beraz, garai hartako pertsonen testigantzek dute protagonismoa. Urte asko pasatu dira esperientzia horiek isildurik, edota etxeko solasaldietara mugaturik, eta memoria hori berreskuratzea da gure lanaren helburu nagusienetakoa. Dena den, horretaz aparte, argi dugu errepresioaren inguruko ikerketek ezin dutela beharrezkoa den kontakizun hutsean gelditu. Horretaz landa, ahalegina egin behar dugu errepresioaren pertzepzio sozialak eta bere ondorio politikoak aztertzeke.

HISTORIA DEL CAMPO DE CONCENTRACION DE MIRANDA DE EBRO

Goiko argazkian Igari-Bidankoze-Erronkari errepidea ageri da, gaur egun ezagutzen dugun moduan. Errepide hori prisioneroek eraiki zuten. Beheko irudietan ikus dezakegu nola lan egiten zuten, soldaduek gertutik zaintzen zituzten bitartean.

Izan ere, errepresioa frankismoaren zutabe nagusienetakoa izan zen, eta ongi ulertu behar dugu nola gauzatu zen gerraosteko eguneroko bizitzan. Horretarako, hasteko, prisioneroek eguneroko bizitzan zituzten beharretatik abiatu behar gara.

Zer nahiago, hotza ala gosea?

Gurekin hitz egin duten prisionero gehienek berehala aipatzen dute, galdetu gabe, Pirinioetako haranetan jasandako hotza eta gosea. Hainbestekoa zen gosea, ezen aukera guztiak aprobeztatzen zituzten jateko zerbait lortzeko, baita herrietako animalien bazka lapurtzearena ere. Gosea ez ezik, hotza ere jasangaitza egiten zen neguko gauetan, batez ere Andaluzia urrunetik helduak zirenentzat. Gainera, azken hauek osatzen zuten 6. BDSTa Igaritik bi kilometrotara dagoen muino batean kokaturik zegoen, eta bertan barrakoi erraldoi eta hotzetan lo egin behar zuten prisioneroek. Erronkarin egon zen bigarren batailoia ere, BDST 38 izenekoa, mendiko

barrakoi batzuetan zegoen kokaturik, sakan ilun batean. Bidankozekoe, berriz, herriko etxe abandonatu batzuetan izan zuten ostatu, eta Erronkarin egon zen lehendabiziko batailoia, BT 106.a, hain zuzen ere, eskoletan sartu zen, herriko neska-mutikoe etxe partikularretan eskolak ematen zituzten bitartean.

Edozein modutan, surik gabeko eraikuntza horietan egonda, hotza arazo izaten zen. Egoera horretan, hotza ala gosea, zer jasan nahiago zuten galdetzea ez da hutsala. Biek jasangaitza egiten zuten egunerokoa, eta biei aurre egin behar izaten zieten derrigorrezko lan-

gileek. Kasu gehienetan hautua gosea kentzearen aldekoa izaten zen, nahiz eta horrek arazo serioak sortu hotzari zegokionez. Horrela, prisionero askok mantak eta botak saldu zituzten herrietan, jateko zerbaiten truke, nahiz eta horrek ondorio larriak izan. Batzuek botak saldu ondoren, manta zati batzuk lotzen zituzten oinen inguruan, eta horrekin ibili behar izaten zuten lanean, Sebastian Erdoiza durangarraren kasuan bezala.

Hotza, gosea, zikintasuna, zorriak... egoera tamalgarri hori jasan ondoren heldu ziren Iruñeara, Berako bidean, BDST 6ko prisioneroak, eta taldea ikusirik, zera bota zien Iruñeko ofizial batek: "Zer da hau, langile batailoia, ala

gorpu batailoia?". Galdera hori ez zaio ahanztzi Domingo granadarrari.

Garaituak izan balira bezala bizi izaten ikasi behar

Sufrimendu fisikoa ez ezik, garaituen etsipena lortzea zen derrigorrezko lanen helburu nag-

Prisionero askok mantak eta botak saldu zituzten herrietan jateko zerbaiten truke. Batzuek, botak saldu ondoren, manta zatiak lotzen zituzten oinen inguruan eta horrela ibiltzen ziren lanean

sienetakoa. Erregimen berrian izango zuten egoeraz jabetu beharko ziren, eta hala esan zioten batailoi batean Rosendo Iturmendi oñatiarrari: "Zuek Espainia berriaren astoak zarete". Militarrei obeditu, mezetara joan, kanta frankistak abestu, desfileak egin... horiek guztiek helburu jakin bat zuten: etsaia menperatua izatea.

Obedientzia derrigorrezkoa zen, eta hortik era nimiñoenean urruntzen zenak zigorra jasan behar izaten zuen berçhala: kolpeak, makilkadak, ohikoak ez ziren lan gehigarriak... Sebastian Erdoiza bizkaitarra behin baino gehiagotan izan zen zigortua, euskaraz hitz egiteagatik, edota herriko neska bati agur esateagatik. Batailoietan, gainera, bazegoen talde berezi bat zigor pelotoia deiturikoa, eta bertakoek askotan lanean aritu behar izaten zuten harriz beteriko motxila bat lepoan zutela; modu horretan ibili behar izaten zuten egun osoan, baita lo egiten zuten bitartean ere. Manuel Soriano granadarrak horrelako zigorra jaso zuen egun batzuetan, eta ez zaio ahaztu orduko sufrimendua.

Atzerriko prisioneroa bere fitxarako ateratako argazkirako posatzen.

José Angel Fernández López, *Historia del Campo de Concentración de Miranda de Ebro (1937-1947)* liburuaren egilea

Miranda-Ebroko kontzentrazio esparrua

Iparreko Frontearen ofentsibaren aldia zer preso-andana hartu zuten jabetuta, Bilbo erori eta egun batzuetara, Burgosko Gobernuak Gerrako Idazkaritzak, 1937ko uztailaren 5eko 258. Aginduaren bidez, kontzentrazio esparruak sortzea erabaki zuen.

Estatuko Junta Teknikoak, Bizkaiko hiriburutik gertuko Gasteiz, Iruñea, Logroño, Haro, Lizarra, Murgia, Urduña, Burgos, Aranda-Duero eta beste herri batzuekin batera, Miranda-Ebro hautatu zuen inguruan kontzentrazio esparru handi bat instalatzeko eta gerrako presoak hara biltzeko. Alemanen ereduari jarraituz jarri zuten abian, eta, funtzionamendua ikuskatzeko, Paul Winer Gestapoko eta SSetako kide gailena izendatu zuten, hain zuzen ere, handik urte batzuetara polizia horren Espainiako arduradun nagusia izango zena.

Milaka preso eraman zituzten Mirandara, asko eta asko gudu-fronte berekoak. Guztiak abaildurik eta goseak, batzuk gerrako zauriz eta traumatismoz josiak... denek agertu behar izan zuten Mirandako eremuan ezarri zuten Saillatzeko Batzordearen aurrea, armada errepublikanoan izandako ardura depuratzera. Saillatzaleek honela izendatu zituzten espedienteetan: "afektoak", "desafektoak" eta "dudakoak", eta espedienteko izendapenak markatu zuen presoan era bateko edo besteko patua. "Desafektoek" eta "dudakoek" kontzentrazioko eremu horretan osatu

zituzten langile-batailoietan jardun behar izan zuten. Han-hemen-go fronteetara bidali zituzten trintxerak eta gotorlekuak eraikitzea eta zubiak, errepideak, burdinbideak eta gerran eraitsitako etxeak konpontzera edo altxatzera. Jose Anjel Delgado Iribarren jesuitak bere liburuan dioen moduan, han edo hemen egokitu, preso guztiek segitu behar izan zuten kontzentrazio esparrura heldu zirenean ezarri zieten lanarekin, hau da, desinfekzio politiko eta erlijiosoarekin. Egile horrek azaltzen duenez, "zaintzako eta hezierako erregimena ezarri zieten, egunen batean bizimodu sozialerako moldatuak izango zituzten itxaropenaz". Goian adierazitako lanean ez ezik, obra faraonikoak egiten ere enplegatu zituzten: Molaren monumentua (Alcocero, Burgos) eta Erorien Harana (Cuelgamuros).

Francok hamar urtez eduki zuen zabalik esparru militar hori. Hain zuzen ere, 1937ko uztailetik 1947ko urtarila bitartean. Diotenez, 80.000 preso hartu zituen Mirandako eremuak. Tartean, borrokalaria errepublikanoak (gudariak, milizianoak, brigadista internazionalak) zeuden, eta atzerriko errefuxiatuak (hainbat eta hainbat juduak), Bigarren Mundu Gerran, nazien ankerkeriatik ihesi Pirinioak gurutzatu ondoren atxilotuak eta Ebroren ertzean barrenduak izan zirenak. Azkenean, ordea, borrokoak berak -naziak eta kolaborazionistak- egon ziren esparru hartako txarrantzen artean.

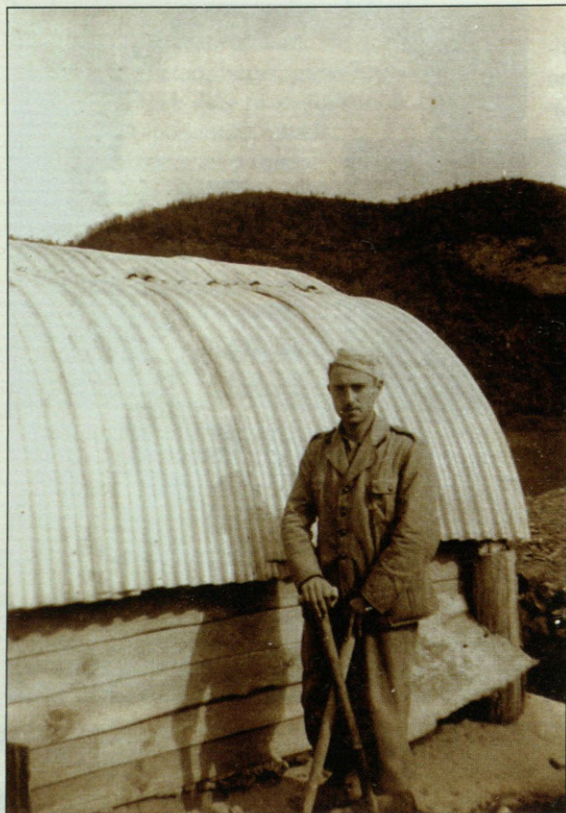
nera, heriotza batzuk beste herri batzuetan gertatu ziren: esaterako, Iruñerako bueltan 6. BDSTak izan zuen kamioi istripuan, edota nekeak eta gaixotasunak jota Iruñeko Erietxe Diziplinarioan jazo zirenak.

Felix Padinek honela gogoratzen du biz-

Bizia galdu zutenak

Oraindik ez dago argi zenbat ziren Zaraitzun eta Erronkarin bizia galdu zuten prisioneroak. Herrietako erregistro zibiletan batzuen berri topatu dugu, baina jakin badakigu hilketa horiek ez zirela beti erregistratzen. Gai-

EL DEL CAMPO DE CONCENTRACIÓN DE MIRANDA DE EBRO

Ezkerrean, Javier Santa María Amurrio Igariko barakoiaren ondoren. Goian, Miranda-Ebroko esparruaren argazki bat.

kaitar meatzari bati gertatutakoa: "Dena eskuz egiten zen, hiru metrotaraino zulatzen zelarik. Lankidea tuberkulosiak jota gelditu zen. Gai-xorik egonda ere, lan egitera behartzen zuten. Handik atera zenean ospitalera joan zen hiltzera. Kausaren alde eta bere Caudilloaren alde hil zen?". Domingo Martínez galerarrak ere bere herriko baten heriotzaren berri eman zigun: "Nekeak jota, jateari uko egin zion, eta horrela eramane zuten ospitalera, hil zen arte". Ospitalera jaistea, askotan, azken bidaia izan zitekeen, Andrés Millanek laburbiltzen duen bezala: "Ospitalera zihoana ez zen itzultzen. Joaten zena akabaturik zihoan, hori ez zen jadanik itzultzen, hilak joaten ziren eta!".

Bestaldetik, muga aldera ihes egitea beste aukera bat zen horrelako infernutik libratzeko. Erraztasunik, ordea, ez zegoen. Muga ez zegoen oso urrun, baina mendi ezezagun horien artean ibiltzea ez zen kontu erraza, are gutxiago elurraren zailtasunarekin eta gorpuzteko ahuleziarekin. Askok izan zuten alde egiteko tentazioa eta gutxi batzuk saiatu eta lortu zuten. Beste batzuek, berriz, heriotzarekin ordaindu zuten ahalegina.

Hori gertatu zitzaion Erronkaritik ihes egiten saiatu zen Cecilio Gallego, Badajozeko Don Benitoko prisioneroari, eta tiroz jo zuten zaindarek 1939ko urriaren 23an. Bidankozen ere saioak egon ziren, eta horren ondorioz

1941eko martxoaren 9an tiroz hil zuten Benjamín Llacera Monclús bartzelonarra, 25 urterekin. Bidankozeko erregistro zibilean BDST 38ko kide hau baino ez da hilda agertzen, Felix Padin prisionero bilbotarrak, berriz, bi izan zirela zehazten du: "Gure bi kide alde egiten saiatu ziren. Mendian aterpea bilatu zuten borda batean, baina artzain kabroi batek laguntza eman zien eskoltei haien bila joateko, eta topatu zituztenean, bordan bertan hil zituzten. Gero herrira ekarri zituzten gorpuak. Eliza eta hilerriaren artean formaturik jarri gintuzten, lurperatzen zituztela ongi ikusteko".

Hauexek, dena den, ez ziren izan Bidankozen hildako bakarrak. Aurreko batailoiko José Martín Ramón gandiar gaztea 17 urte zituela hil zuten, gauean txiza egitera atera zenean. Prisioneroen gordelekua zen Aizagar etxearen ondo-ondoan hil zuten, eta barruan zeuden besteak ikaraturik gelditu ziren hurrengo egunotan. Aurrerantzean, horietako batzuk janariaren katiluan eginten zuten txiza gauean, etxetik atera ezinean.

Garaipenaren eta porrotaren erakustaldia

Batailoien presentziak herrietako bizitza aldatu zuen. Herri urrun horietara militar irabazleak heldu ziren, eta azkar erakutsi zuten haien zirela agintari berriak. Nahi zuten etxeetan sartu ziren, eta bertan hartzen zuten ostatu. Basoen ustiakuntza ere goitik behera aldarazi zuten, eta laster haritzondo ederrak desagertu ziren. Irabazleak ziren, eta hori erakutsi zuten aldioro. Bestalde, prisioneroak ere erakutsiak

izan ziren, lanerako bidean formatzen, Bidankozeko plazan janaria hartzen, elizan igandetan... Militarrek gerra trofeo bezala erakutsi zituzten prisioneroak, eskarmentu moduan, jende guztiak ikusteko zein zen Francoren erregimenaren aurka zerbait egingo zuenaren patua.

Prisioneroek alde egin ondoren, haien arrastoa desagertu zen, eta herrietan gazte askok ez daki, errepede horretatik pasatzen badira ere, nola izan zen eraikia. Kasu hau, baina, ez da arraroa

Dena den, erakustaldi honek ez zituen bere helburu guztiak lortu. Izan ere, prisioneroen presentziak garaituen -gorrien- benetako aurpegia ikusteko ere balio izan zuen. Prisionero batzuek gogoratzen dute herrietako sarreretan umeek amari galdetzen ziotela ea horiek gorriak ote ziren, eta bateren batek amari esan omen zion: "Orduan, non dauzkate adarrak eta buztana?". Buztan eta adarrik ezean, jendeak ikusi ahal izan zuen prisioneroek jasaten zuten tratu krudel eten-gabea, eta horrek errukiari bidea ireki zion. Zaraitzun eta Erronkarin prisionero askok jaso zuten laguntza ez zen nagusiki, beste tokietan bezala, arrazoi ideologikoengatik izan, sufrimenduak sortutako errukiarengatik baizik.

Herritar eta prisioneroen arteko hartu-emanak eta laguntza eskaintzak ez ziren, alabaina, errazak, eta askotan gauean izan behar ziren, ezkutuan. Gainera, prisioneroen arteko aldeak ere nabariak ziren, egoera soziala, jatorria edota ideologiaren arabera. Egoera oso ezberdinak topatzen ditugu, eta kasu gutxi batzuetan maitasunerako aukerak ere zabaldu ziren. Hurrengo urteetan ezkontza gutxi batzuk izan ziren prisioneroen eta herrieta-ko nesken artean, eta honen adibidea dira Antonio Martínez eta Jesús Bilbao bizkaitarrak, Bidankozeko Nati eta Iruñeko Josefina Ferrerrekin ezkondu zirenak, edota Gabina Ansoren kasua, Bartzelonako prisionero batekin ezkondu zen erronkariarrarena.

"Zuek kontatu, eh!, idatzi eta kontatu!"

Igari eta Bidankoze arteko errepidea soldadu arruntek bukatu zuten prisioneroek alde egin ostean, eta Bidankoze Erronkarirekin lotzen zuen zatia amaitu gabe gelditu zen hurrengo urteotan. Prisioneroek alde egin ondoren, haien arrastoa desagertu egin zen, eta herrietan gazte askok ez daki,

ZERK LOTZEN DITU BI HAUEK?

zientzia.net

berriak

APIRILAREN 15etik AURRERA
LEHIAKETA ETA BERRIKUNTZAK

ZIENTZIA.NET
ELHUYAR
KOMUNITASUNA

www.zientzia.net

Memoriaren Bideak elkarteak omenaldia martxan

Memoriaren Bideak Zaraitzu eta Erronkari aldeko jendeak sortutako elkarteak dugu. Ibar hauetan 1939-1940 bitarte derrigorrezko lanak egiten aritu ziren milaka prisioneroen memoria historikoa berreskuratzeko beharra zegoelakoan sortu zen elkarteak. Izan ere, milaka prisionero hauen memoria isilpean egon da bai diktadurak iraun zuen bitartean baita Trantsizio garaian ere. Beraz, hainbeste pertsonarentzat Zaraitzu eta Erronkari ibarrak "kartzela" bihurtzea ahanztura zulotik atera nahi dute, askatasuna defendatzea-gatik etxetik urrun, oso baldintza kaskarrak pairatuz eta askatasunik gabe aritu baitziren pertsona hauek. Helburu horrekin, zenbait hitzaldi antolatu dira orain arte eta han aritu ziren prisionero horiei omenaldi bat egitea pentsatua dute.

Omenaldia ekainaren 19an egingo da, Bidankoze herrian (Erronkari), eta jadanik zenbait pertsona eta erakunderen sostengua jaso dute, berzuek bertze, Nafarroako Unibertsitate Publikoko Historia Garaikidearen Arloarena, Geronimo de Ustaritz historia Institutuarena, Nafarroako Fusilatu eta Desagertuen Senideen Elkartearena eta Recuperando la Memoria de la Historia Social de Andalucía taldearena, -azken hau Andaluziako Guadalquivirreko Ubidea eraikitze erabilitako derrigorrezko lanen inguruan diharduen CGTeko jendeak sortua-. Aldi berean, Asociación para la Recuperación de la Memoria Histórica delakoarekin harremanetan daude eta Eguzki Bideoak taldearekin elkarlanean ari dira derrigorrezko lan hauen historia jasotzen duen bideoa egitekotan. Omenaldiari begira, besteak beste, eskultura bat jartzeko asmoa dute, zeinak gogora dezan nortzuek egin zuten eta nola hasi ziren egiten Bidankoze eta Igari herriak lotzen dituen errepidea. Honek sortuko dituen gastuei aurre egiteko, zonaldeko udalei eta prisioneroen jaioterrietako udalei laguntza eskatu zaie, baita bonoak salgai jarri ere, nahi duenak borondatez parte har dezan.

Horregatik, elkarte honetatik kolaboratzeko gonbidapena luzatzen da, bai omenaldi egunean parte hartzeko, bai gastuei aurre egiteko bonoak erosteko, bai omenaldiaren egunean irakurriko den manifestuari atxikimendua emateko. Interesaturik dagoenarentzat hauxe da elkartearen helbidea eta kolaboratzeko kontu korrontearen zenbakia, denon artean faxismoaren kontra borrokatu zuten prisionero hauen memoria berreskura dezagun.

Memoriaren Bideak:

memoriarenbideak@hotmail.com

Kontu zenbakia:

3035 0200 80 2001020690

errepide horretatik pasatzen badira ere, nola izan zen eraikia. Kasu hau, baina, ez da arraroa. Gure geografian presoan lanekin egindako azpiegitura ugari daude, eta inon ez dago horren inguruko informazioa bertatik pasatzen direnentzat.

Ia duela 30 urte bukatu zen diktadura, eta derrigorrezko lanen inguruko informazioa familietan emandakoa izan da soilik. Batzuetan, Txomin Uriarte bakioarraren kasuan bezala, familiak ederki ongi daki aitatik pasatutakoa, eta alabek buruz dakizkitez aitarek prisionero garaiko abestiak. José García Faya asturiarrak eta Sebastian Erdoiza bizkaitarrak ere haien familiarekin etorri ziren Erronkarira, gatibu garaia gogoratzeko, ez ahazteko.

Bidankozeko Aizagar etxean eta Erronkariko eskoletan bizi izan ziren prisioneroak. Errepideaz gain, bi eraikinak dira garai haietatik gertatzen zaizkigun aztarnak.

Beste askotan, baina, oroitzapenak isiltasunean gorde izan dira. Batzuek ez dute orain horrelakorik gogoratu nahi, eta, behin baino gehiagotan gure elkarriketei esker jabetu dira seme-alabak aita bizitakoaz. "Zertarako kontatu behar nizun?", erantzun zion Cadizeko Vicente Celisek bere alaba harrituari. Ez da arraroa, erakundeetatik deus gutxi egin delako askatasunaren aldeko borrokari hauek sufritutakoa jakinarazteko, haien balioa sozialki onartua izateko. Rufino Orozko galdakaoarra kexu da: "Denbora asko izan dute ezkertiarrek eta abertzaleek gobernuan egonda honi guztia-

ri buruz hitz egiteko eta zerbait egiteko, baina ez dute ezer egin". Prisionero askok isiltasunean sufritu izan dute garai hartako oroimenekin, eta horregatik ere garrantzitsua da Sebastianek elkarriketaren bukaeran eman zigun agindu zehatza: "Zuek kontatu, eh!, idatzi eta kontatu!". ■

laguntza bonoa 3€
frankismoaren esklaboei
OMENALDIA
HOMENAJE
a los esclavos del franquismo
ekainak 19 junio
Bidankoze/Vidangoz
Oroimenak bizi gaitu

Hauxe da omenaldirako salgai jarri den bonoa.

Proiekturen bat baduzu, kontatuzu Gaztempresari

Gaztempresa Fundazioa Euskadiko Kutxak gizarte-ekintzaren alorrean garatu duen ekimenetako bat da. Gazteen enplegua, eta zehazki, enpresen sorrera sustatzea du helburu. Dagoeneko, 570 enpresa berri sortzen lagundu du, eta guztira 1.249 lanpostu sortu ditu Euskal Autonomia Erkidegoan. Proiekturen bat baduzu, hori bideratzeko laguntasun osoa aurkituko duzu Gaztempresan. | 901 200 000 · www.gaztempresa.com

Gaztempresak ondorengoan laguntza du:

Mikel Zarrabeitia

«Beti izan ditut oinak lurrean»

Hamasei urterekin hasi zinen bizikletan. Eta bizikletan hasterako eskuak altxatzen ikasi zenuen.

Gaztetan hasi nintzen bizikletan. Mutikotan, denak bezala, futbolean, pilotan eta sokatiran ibili nintzen, baina txarra nintzenez krosera jo nuen. Korrika ongi egiten nuen, baina anaia afizionatuaren karrerak ikusiz txirrindura animatu nintzen. Krosa utzi eta ziklokrosera hasi nintzen, eta gero errepidean, jubentzetan. Lehenengo karreran hamaikagarren egin nuen, eta bigarrena jada Gernikan irabazi egin nuen. Lehen urte hartan jubentzetako Euskadiko Txapelketa irabazi nuen, eta beste zazpi karrera.

Afizionatueta ere azkar nabarmendu zinen, eta Javier Minguéz begiz jo zintuen.

Bi urte egin nituen Zornotzako taldean, eta gero handik Kaikura pasa nintzen. Kaikun Udaberriko sari nagusia irabazi nuen, eta bigarren postua lortu nuen Bizkaiko Biran. Azken egunera arte lider joan nintzen, baina azkenean Laisekak kendu zidan. Minguéz, Amayako zuzendaria, Birako etapa bat ikustera etorri zen, eta han esan zidan berarekin joateko.

Pentsatuko zenuen orduan handik hiru urtera Espainiako Itzuliko podiumean egongo zinenik?

Ez. Baina 1993an lehen itzuli handia korritu nuenean, Espainiako Itzulia, eta hamabigarren egin nuenean, ikusi nuen itzuli luzeetan polito ibiliko nintzela. Baina jada laugarren urtean Espainiako Itzulian bigarren egiten duzunean, hasieran ez duzu sinesten. Gero egun batzuk

Mikelek ongi daki oinak lurrean izatea zer den. Badaki oinak lurrean izatea zein ona den, txirrinduan gailurrera zoazenean, eta badaki oinak lurrean izatea zein gogorra den txirrindura igo ezin duzunean. Profesionaletan argitan emandako lehen urteek zer esana eman zioten, eta lesioengatik itzalean egon zen urteek zer pentsatua. Zerua ikusi zuen hogeita lau urterekin, eta Tourra bezperatan zeru hura buru gainera erori zitzaion. Txirrindularien artean bere buruaren itzuli gehien korritu duena izango da.

AMETS ARZALLUS

Argazkiak: Iñigo Azkona

pasa ondoren, ilusioak pizten zaizkizu; hogeita lau urterekin bigarren egitea Espainiako Itzulian seinale ona da, eta ikusten da zer edo zer badagoela txirrindulari horretan, eta oraindik denbora aurretik. Jendeak esaten dizu itzuli luzeetan zerbait egin zenezakeela, eta zu ere sinesten hasten zara.

Agian gehiegi sinestera ere iristen zara? Ez. Nik beti izan ditut oinak lurrean.

Indurainen lagun, oinak lurrean zenituela joan zinen urte hartan berean Tourra, eta ez zenuen aukerarik izan oinak bizikleta gainean jartzeko ere.

Ikastera nindoan ni, eta Miguelekin Tourra lortzen saiatzera. Berarekin nengoan gelan. Baina bi egun lehenago min handiarekin altxa nintzen ohetik, bizkarrezurra oso minduta. Esan zidaten nerbioak izango zirela eta irteteko bizikletan. Irten nintzen eta ezinezkoa zen. Ziatika zela esan zidaten, baina hernia diskala zen.

Sendagileak hori esan zizunean zer aurrepegi geratu zitzaizun?

Indurainekin Tourra irabaztera zoazenean eta esaten dizutenean hernia diskala duzula... Gainera esaten dizutenean ez dela normala gazte batek horrelako lesioa edukitzea, eta zuk horrelakoa duzula, bada moralki oso izorratua gelditzen zara. Bizikleta utzi beharko nuela pentsatzeraino iritsi nintzen. Hain gazte eta horrela, oso gaizki. Hasieran pentsatzen duzu ea bizitza normala egiteko beste aurrera aterako zaren. Gero operatuta egon diren beste txirrindulari batzuen erreferentzia hartzen duzu, adibidez Fondriest,

Curriculum

- JAIO: Abadiñon, 1970ean.
- BIZI: Igorren.
- TXIRRINDULARI OHIA

Ibilbidea

- 1991-1993 Seguros Amayan.
- 1994-1995 Baneston.
- 1996-2003 ONCEn.

Palmaresa

- 1992 - Errioxako Itzulia.
- 1994 - Espainiako Itzulian bigarren.
- 1997 - Udaberriko sari nagusia, Nafarroako sari nagusia.
- 2001 - Euskal Bizikletako etapa bat.
- 2002 - Euskal Bizikleta, Euskal Bizikletako erlojupekoa, Ordiziako lasterketa.
- 2003 - Paris-Nizan bigarren.

● Suerte txarra: Lesioek, erorikoek, trafiko istripuek... suerte txarrak oztopatu du Mikel Zarrabeitiaren bidea. Azkenean bizkarrezurreko lesio batengatik utzi du txirrindularitza.

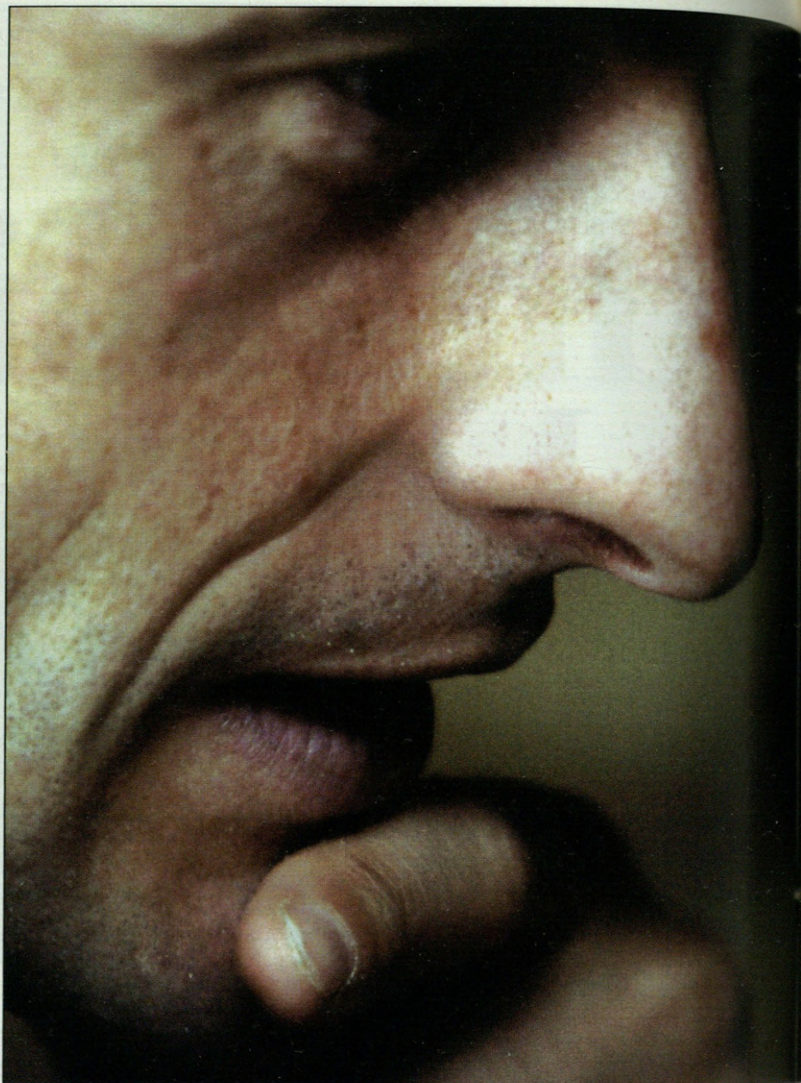
Baffi, Casartelli zena, eta ikusten duzu jendea operazioaren ondoren ere maila onean ibili dela. Horrek ematen zidan morala eta esperantza.

Geldi egon zinen urte eta erdi hartan non gelditu ziren lehen zerura igo zintuztenak? Kazetariak, taldea...

Kazetariak oso ondo tratatu naute beti, eta momentu txarretan ere hor egon ziren. Talde-tik, berriz, nahiko aparte zaude. Nik eduki ditudan zuzendari batzuk, Minguez eta, pixka bat arduratu ziren nire bilakaeraz, baina besteak, Tourrean eta beste istorio batzuetan zeuden, ahaztuta ez, baina... Urte eta erdi oso gogorra izan zen.

Pantanirena ere gertatu berria denez, horrelako uneei aurre egiteko, ez zaizu iruditzen kirolariak psikologikoki ere prestatu behar liratekeela?

Nik uste dut baietz. Ez horregatik bakarrik, nire kasuan behintzat ez nengoen psikologikoki prestatuta Espainiako Itzulian izan nuen presioa jasotzeko. Batez ere prentsaren presioa. Beti izan naiz txirrindulari oso lotsatia, eta orduan hainbeste jendek eta hainbeste prentsak gainditu egin ninduten. Ez nengoen ohituta nire atzetik hainbeste itzal edukitzera eta komunikabideetan hitz egitera, eta gaizki pasa nuen. Beraz, nik uste dut baietz, psikologikoki gehiago prestatu behar liratekeela txirrindulariak.

"Manolok presio asko sartzen du, larregi. Zuzendariaren eta txirrindulariaren harreman asko gaiztotu ditu horrek. Lehen urtean txirrindulari asko jaisten ziren autobuseko Manoloren hizketalditatik dardarka, blokeatuta".

pixkanaka lesioa gainditzen joan zinen. Nondik atera zenuen berriz entrenatzen hasteko indarra? Ez dakizu beste gauzarik egiten, hori da zure lanbidea. Orduan, suabe-suabe ibiltzen hasi nintzen, paseoak ematen, astiro-astiro, behartu gabe, kilometroak egiten. Lehen karrera Murtzian izan zen eta nahiko ondo sentitu nintzen. Horrek konfiantza pixka bat eman zidan. Hala ere muskulu gutxiago nuen, kilometro gutxiago, indar gutxiago hanketan. Sentsazio horiek nituen. Eta beldurra. Beldurra minekin, beldu-

rra jausten zarenean. "Ea, ea, nola nagoen?", galdetzen nion neure buruari. Beti beldurrez.

Berriz hutsetik hastea bezala izan zen.

Bai. Ez dakizu zein den zure lekua; lehen txirrindulari irabazlea izan zinen, edo asmo horretakoa behintzat, baina orain taldean ez daukazu postu finkorik. Berriz zure lekua egiten hasi behar zara, taldeko lanak egiten, eta momentu hartan txirrindulari oso onak baziren taldean, Melchor Mauri, Jalabert, Zulle, eta ni beti beharrean horientzat. Azkenean, pixkanaka-pixkanaka zure lekua bilatzen zoaz berriro, baina ez lehengo lekua, ezin izan zen lehengora itzuli.

Lider izatera zetorren batek nola bizi du bere burua gregario lanetan ikustea?

Ni makal hasi nintzen, bizkarrean kilometro gutxiarekin eta muga askorekin, eta orduan lana egitea izaten zen kontua, eta gainera pozik horrekin. Txirrindulari batek ezin badu irabazi, egin behar duena lana da, beste batzuek irabaz dezaten. Okerrena da ohitzen joaten zarela eta gero presiorik gabe korritzen duzula.

Zer sentitzen da zu liderrarentzat lanean ari zarenean, eta bera zu baino pattalago doalako berari laguntzen atzera gelditu behar duzunean? Nik garbi daukat. Liderra, liderra da, eta momentu horretan zuzendariak uste du zu baino hobeto dagoela, beraz, gelditu egin behar zara. Zure lanbidea zuzendariak esaten duenari jaramon egitea da.

Eta orduan gregarioak noiz izango du irabazteko aukera?

Karrera guztietan ez daude liderrak topera. Momentu honetan ziklismoan karrera batzuk prestatzen dira eta besteetan badaukazu aukera zerbait egiteko. ONCE, lehen, talde gogorra bazen, nik uste orain orekatua dagoela, lider gutxiago ditu, orduan gregarioek askatasun gehiago dute. Baina hori bai, aukerak aprobe-txatu behar dira, edo bestela, badakizu zein den zure lekua. Konturatu behar duzu lana egiteko txirrindularia bazara lana egin behar duzula. Ez baduzu irabazteko balio, lan egin behar duzu.

Zuk askotan egin behar izan diozu uko irabazteko aukerari besteentzat lan egiteagatik?

Ez dakit, batzutan egin izan dut lana eta oso indartsu aurkitu izan naiz. Baina hori ez da jakingo zeren gero ez baitakizu irabazteko moduan egongo ote zinen, indartsu egon zarela bai, baina. Ez jakitea hobe gainera.

Baina indartsu joan hutsagatik ez da karrera bat irabazten, egoera irakurtzen asmatu behar duzu. Balantza batean jarrita, zerk balio du gehiago,

Hurrengo urtean superliga

"Ziklismoan sortu behar duten Superliga horrekin ez nago ondo informatuta, baina nik uste dut talde handientzat nahiko ona izango dela, eta aurrekontu txiki-kiko taldeentzat oso txarra. Esaterako, Euskal Bizikleta oso karrera polita da, baina Ligak esaten du beste bi karrera daudela une berean, Dauphiné eta beste bat, eta lehenengo mailako taldeak haietara joan behar dira. Orduan, hona talde apalagoak etorriko dira. Eta jendeak txirrindulari onak ikusi nahi ditu, beraz, horientzat txarra izango da".

hankek edo buruak?

Indar asko behar da, baina karreraren ez baduzu burua erabiltzen, indarra alferrik galtzen duzu eta akabo. Batzuk indartsuagoak dira, baina beste batzuk azeriakoak, eta besteen ihesaldietan sartzen dira. Azkenean biak behar dira.

Eta ez hanka eta ez buru zoazenean, txiki-txiki eginda, eta oraindik 15 kilometro falta direnean mendate gaineko helmugara iristeko?

Jaiki bizikletatik, erretiratu eta sartu autora. Abandonatzeko gogo, sarritan izaten duzu. Etapetan askotan, eta klasiketan gehiagotan. Ez baduzu liderrik lan egiteko, eta gaizki bazabiltza, motibaziorik gabe, oraindik eta gehiagotan. Baina badakizu zure lanbidea dela. Ni sarri etorri naiz Urkiolako igoyerara, eta hemen zaudelako besterik ez bada ere amaitu behar duzu. Zaletuak zu ikustera etorri dira eta hori merezi dute.

Hala ere, sufritu ez ezik gozatu ere egin liteke bizikletan. Bi lesioak ahaztu, eta lider edo gregario, noiz hasi zinen berriz bizikletaren gainean disfrutatzen?

Egia esan azkeneko urteetan oso lasai hartu dut. Lehen urteak oso onak izan ondoren, urte txarrak joan zaizkit. Lesioak, eroriko asko, istripu asko, eta beti sufritzen. 97an ere hiru karrera irabazi nituen eta ongi nengoen. Baina Tourrera joan nintzen, erorketa asko eduki nituen eta tendinitis batekin itzuli nintzen etxera. Denborarekin, berriz burua altxa eta belauneko tendinitis hori erabat ahaztuta, 2000n, 2001ean, eta 2002an, nahiko ondo ibili naiz, bizikletan disfrutatzen. Ardura gutxiago nuen, eta lasaia hartu dut. Ondo irteten bazen, ondo, eta bestela, bada saiatu zara eta kito.

Eta sasoz ongiena aurkitzen zinen garaian utzi behar izan duzu.

Nire urte onena 2002a izan zen. Orain ere fisikoki nahiko ondo nengoen, eta motor aldetik ere bai. Segitzeko eskaintzak banituen, eta gogoa ere bai, baina lesio bat atera da bizkarrezurrean, medikuek esan didate zer daukadan, umea ere hemen, urte asko profesionaletan, eta jada hainbeste lesiorekin, bada bukatu da.

Zuk zure osasunerako arriskutsua izan zitekeelako utzi duzu. Txirrindulariak ez al du askotan osasuna arriskuan jartzen?

Bai. Eliteko kirolean osasuna ipintzen da arriskuan, ez hiltzeko zorian, baina arriskuan. Futbolean ari denak belauak txikituta amaitzen du, pilotariek eskuak, eta ziklistek erorketengatik gauza asko apurtzen dituzte, desgasteak... Eliteko kirolean hain muturrean ibiltzera behartuta gaude, lesioekin lehiatzen segitzera, gaixorik zaudenean segitzera, horrek osasuna izorratzen

Herioren bisitak

"Jende asko hil zait taldekideetatik. Amayan nengoela, Antonio Martin taldeko laguna eta kidea hil zen kamioi batek jota. Maria-no Rojas ere berdin, kotxe istripuan. Jende asko jausi da jada. Chava Jimenez ere gertutik ezagutu nuen. Umoretsua zen, txistosoia, lantzatua pixka bat, eta karreraren oso txirrindulari ona, oso eskalatzaile ona. Erlojupekoan berak nahi bazuen hobetuko zen, baina berak aldapako etapak bakarrik nahi zituen. Nik uste horregatik ez zituela gauza gehiago lortu itzuli handietan. Eta bukaera oso tristetia izan du. Pantani hil zenean ere Uriartek deitu zidan, eta harrituta gelditu nintzen".

duela. Kirola osasuna da, baina limiteak gainditzeko badituzu zure kontra itzultzen da.

Zuk sentitu duzu osasuna behartzen ari zinela? Bai sarritan.

Ni lesioez baino gehiago dopinaz ari nintzen.

Dopinaz askotan errazegi hitz egiten da. Eskandalu batzuk gertatu izan dira, Festinarena eta Jesus Manzanoren ateratzeko zegoen elkarizketa egin genionean, eta ziklismoaren izena zikindu da. Tropelean oso gaizki bizi izan dugu hori, asko idatzi da, eta berba egin da horren inguruan, baina horrela ere ez da.

Ezin dena ukatu da kasu batzuetan dopina bada-goela. Azken urtean bat baino gehiago hil da lo zegoela.

Pentsatu hotzean, horien larrutik, eta arrisku hori hartzeko, hainbeste merezi du txirrindularitzak?

Ez dakit, enpresari bat joaten bada Taiwanera eta han autoak hemen baino merkeago erosteko aukera baldin badu, han erosten ditu, azken batean berari inporta zaion bakarria aterako dion etekina delako. Azkenean diru kontua baita dena, eta ikusten bada hau horrela eginda etekina handiagoa izango dela bada aurrera. Bakoi-tzak jakiten du noraino heldu behar den. Guk zorte handia daukagu antidopin kontrol asko dauzkagulako eta momentu oro gaudelako kontrolatuak, bai taldeko medikuekin bai beste medikuekin. Baina batzuk ez dute edukiko mugarik.

Horrek tropel barruko giroa ere nahasiko zuen. Gainontzean tropel barruan nolako harremanak izaten dira txirrindularien artean?

Karreraren denak muturtuta joaten garen arren,

ANDREA BISITAN. "Trafiko istripu bat eduki nuen eta ospitalean nengoan. 'Zure andrea dator', esan zidaten. 'Nire andrea? Nik ez daukat andrerik -pentsatu nuen-, baina esan pasatzeko'. Sartu zen andre bat eta han egon zen niri begira, begira-begira, ni horrelako maskararekin, eta bera han begira, harrituta. Nik nirekiko: 'Zein ote da hau? Ez dit ezer esaten, ez dit ezer esaten'; eta derrepente andreak esan zuen: 'Hau ez da nire gizona!'. Eta medikuak: 'Bada hau da Mikel Zarrabeitia'; eta berak: 'Ez, hau ez da Mikel Zarrabeitia!'. Berak irratian entzun zuen Mikel Zarrabeitiak istripu bat eduki zuela eta ospitalean zegoela. Zuzenean ospitalera etorri zen, baina beste Mikel Zarrabeitia bat zen bere senarra. Momentu latz hartan irribarre bat ateratzeko balio izan zidan gutxienez."

momentu batzuk egoten dira distentsiokoak, berba egitekoak. Batzuk isilak izaten dira, eta beste batzuk hiztunak. Cipollini, showmana da. Pantanik ez zuen asko hitz egiten. Gaztelaraz ere gutxi egiten zuen. Galdetzen zenion: "Zer Pantani, ondo?". Eta berak erantzun: "Bai, ondo nago, la gamba va bien". Horrelako gauzak, gutxi. Nahiko itxia zen, eta azken urteetan bere arazoei oraindik gehiago bakartu zen. Beste batzuk berriz ez ziren isiltzen. Bramati moduan, beti berba egiten, momentu txarretan edo momentu onetan, beti hitz egiten. Eta horrek nekatu egiten du. Nekatzen du bera, eta beste denak. Burua jartzen zizun bonbo bat bezala.

Taldeaz gaindiko lagunek, entrenatzeko elkartzen zarenen eta, zenbat balio dute tropel barruan aliantzak osatzerakoan?

Zu beti taldearen zerbitzura zaude. Gertatzen dena da ez badiozu kalterik egiten zure taldeari, bada batzutan egiten diozu zuk fabore bat bati eta beste batek egingo dizu gero zuri. Adibidez,

ni Euskal Bizikletan lider moduan egon nintzen, eta orduan hemengoek atakutzen bazuten, esaten nien taldekideei: "Eh, horri utzi", eta ez badator zure taldearen kontra, libre da hori.

David Etxeberriarekin ongi moldatzen naiz ni, taldean elkarri lagundu izan diogu, eta taldearen ostean ere bera Euskaltelen eta ni ONCEN nengoenean, nik karrera batzuk irabazten lagundu nion, eta berak niri berdin. Lagundu, lagun moduan. Baina Manolok esaten bazidan aurrera egin behar nuela, bada aurrera. Eta esaten bazidan: "Tira David harrapatzeko!", tira-tzen duzu eta kito.

Aurikularretatik jasoko zenituzten horrelako agin-

duak. Aginduak jaso eta jaso, inoiz pentsatu izan duzu: "Manolo isil hadi, eta nik nahi dudana egingo diat!"

Okerrenak bronkak dira, eta hitz txarrak. Bronka asko jasotzen dira, tentsio asko egoten da batzutan, batez ere karrera inportantetan, eta gainera zuzendariak tentsio hori transmititzen die txirrindulariei. Eta zu sufitzen zoazenean, hitz txarrak entzutea ez da oso goxoa. Gainera Manolok presio asko sartzen du, larregi. Zuzendariaren eta txirrindulariaren harreman asko gaiztotu ditu horrek. Eta batzuk ez ziren ongi moldatzen presioarekin, Jackshe bezala. Lehen urteetan txirrindulari asko jaisten ziren autobuseko Manoloren hizketalditatik dardarka, blokeatuta. Okerrena zen karreran aurikularretik denbora oro entzuten zeniola: "Hemen abanikoa, hemen abanikoa, hemen ez dakit zer".

ONCEn egonda nola bizi izan duzue azken urtetako Euskaltelen booma. Zalea ez da ahaztu kanpoko taldeetan dauden euskaldunak?

Ez dut arazo hori eduki, hemen jendeak eta egunkariak ondo tratatu naute. Baina bai, pizten duzu telebista eta beste txirrindulari batzuk

Bertsoa

DOINUA:
GOIZ EDER BATEK NINDUEN

"Kirola osasuna da",
betiko hitzak finean,
baina osasunik ez da
mugak jarri ezinean.
Hitz hoiei buelta emanez gero
kirol berak azkenean
izateari uzten al dio
osasuna ez denean?

Aitor Mendiluze

ikusten dira karreran, hemengoak, euskaldunak, eta ondoan Euskalte-leko bat baldin badago, jendeak "Euskaltel, Euskaltel!" dio. Txirrindulari horiek sentitzen dira, ez diskriminatuak, baina ez hain ondo zainduak.

Zure karrera bukatu da. Atzera begiratu eta zer zapore gelditzen zaizu? Zer gozotik eta zer gazitik?

Euskal Herriko Itzulia irabaztea nahi nuen, edo etapa bat, eta ezin izan dut. Espainiako Itzulian ere irabaztea nahi nuen, baina azkenean ez. Eta arantza bat ere gelditzen zait, Tourra bukatu gabe utzi izana. Baina orokorrean oso zapore ona gelditzen zait. Ez nuen uste bigarren partea hain ona izango

zenik.

Orain telebistatik ikusi beharko dituzu lasterketak. Aurtengo Tourra nola ikusten duzu?

Armstrongek garaiezina dirudi, baina Zubeldia eta Mayo gazteak dira eta egunen batean eroriko da. Orduan aukerak izango dituzte. Itzuli handi bat irabaz ote lezaketen? Ez dakit. Aurtengoa polita da berentzako, horrelako perfilekin egin dezakete zerbait, baina irabaztea

Beterriko Liburua
44 posta kutxa
20150 Amasa-Villabona
943696450
beterrikoliburua@topagunea.com
www.larramendi.org

Beterri-Aiztondo
Gerora Bidean

Gipuzkoako Foru Alduridia
Kultura eta Euskarako
Departamentua

Beterriko Liburua Literatur Aipamena 2003

Lagun iezaguzu iazko libururik gogokoena aukeratzen... Bidali zure proposamena!

BetErriKo LibuRua 2003

Izen-deiturak

Herria

Nire ProposaMena

1.-Liburua

Egilea

2.-Liburua

Egilea

PAREMIOLOGIA EBOLUTIBOA : → EFIMEROTASUNA

XIV. mendean :

« EZ du GARRUZeko MERKATUAK
BEZAINBAT IRAUNEN »

XVIII. mendean :

« ZILHOETAREN GIKARA PASATU DA »
(IKUS HIZTEGIA 2000n ZILHUETA SARRERA)

XXI. mendean :

« Hi, hi URKIXO
BAINO IRAUN-
GITUAGO HAGO! »

Allande Boutin

KAZETARIA

Uhain larrosa

Ezustekoa da Ipar Euskal Herrian azken hauteskundearen kariatara gertatu dena. Nork pentsa zezakeen gauzak aldatzen ahal zirela hain kontserbadoraren herri honetan? Iparraldeko 21 kantonamenduetatik 10 arraberritzen ziren aurten. Bost kantonamendutan sozialistek irabazten dute! Sekulan ez da halakorik gertatu hemen.

Aditu politiko orok ez zioten segurtatzen bere aulkia Jean Espilondo sozialistari, Angelu-Iparra deitu eskualdean. Botoen %58 lortuz, aurkaria zeukan Angeluko auzapeza aise gaititzen du. Baiona-Iparrean, sozialista gazte batek kontseilari nagusi komunistaren segida hartzen du, eskuina zangopilatuz %65 erdietsiz! Baionako gainontzeko bi kantonamendutan sozialistek ere irabazten dute. Eskuinarenak izan ohi diren hautesbarrutiak eskapatzen zaizkio Pirinio Atlantikoak departamenduko presidenteari. Doi-doi Pauen bere gehiengoa atxikitzen du. Martxoaren 28ko gau iluna izan zitzaion ere Baionako auzapez eskuindarrari, bere bi alkateorde galtzaile baitira hauteskunde hauetan. Bere udal gehiengoa ahul xamarra iristen da. Hemen, dudarik ez, alderdiak bozkatuak izan dira eta ez hainbeste pertsonak, nahiz zenbaketairen gehiengoa eta pertsonala izan. Frantses gobernuak -eta neurri batean udal politika- zigortuak izan dira. Hauteskunde lokalak, nazionalak bihurtu dira hirietan. Orain dela bi urteko bozen ordaina.

Bukatzeko, aipa dezagun zentro-eskuineko zerrenda beltza: lauogeitaz urtez Intxauspe familiaren esku egon den Garaziko herriaren ezkerrean iragan da. Sistema baten amaiera! Intxauspe bankeroarena. Adinak beharturik politika utzi du aurten, kasik mende erdi batez kontseilari orokor -eta luzaz diputatua- izanik. Aitaren segida hartu zuen. Bazirudien belaunaldiz belaunaldi Garazik horrela segitu behar zuela. Baina aldi honetan bederen, Intxauspe semerik ez da aurkeztu, joko ideria utziz. Hala ere, bere oinordekoa "izen-datu" zuen Michel Intxauspek: Donibane Garaziko alkate eskuindarra. Galdu du, eta gai-

GAIZKA IROZ

nera Frantxoa Maitia sozialistaren fagorez! Lau aldiz Michel Intxausperen aurka aurkeztu eta galdu zuen Nafarroa Behereko alkate sozialista bakarrak Garaziko historia politikoaren kapitulu berri bat irekitzen du. Ainitz abertzalaren botuei esker irabazi du Maitiak. Hor ere elementu pertsonala kontuan hartu behar da; Garazi ez da guztiz sozialista bihurtu!

Neo-gaullistentzako beste belarrondoko politikoa Hazparneko kantonamendua da. Orain dela sei urte, lehen itzulian %63 botoekin pasatu zen Hazparneko alkateak galdu du, hogeita hamar urtez kontseilari nagusi edo orokor izanda. Irabazlea, ustez desagertzen ari zen euskaltzale demokristau tradizioaren ordezkari bat: Beñat Intxauspe, pilotari txapel-dun ohia. Bere gisako beste zentrista batek bere aulkia salbatzen du Atharratzen (Michel Arhancet), nahiz eta han ere ezkerrean aitzina doan. Gainontzeko hiru komarketan eskuina mantentzen da: Miarritze, Iholdi eta Bastidan.

2004ko sozialisten primadera, egun berean izaniko eskualde hauteskundeetan ere ageri da: 21 euskal hautesbarrutietatik hamabostetan Akitaniako Kontseiluarentzako zerrenda sozialista eta ekologistak irabazi dio eskuinari! Segur emaitza hauek baloratu orduko Frantzia osoan izaniko uhain larrosa kontuan hartu behar da -22 eskualde-tarik bat baizik ez da eskuinaren esku geratzen!-. Gobernuak daraman politika "sozialaren" zigorra, alegia. Baina baita ere azken sei urte hauetan sozialistek Akitanian eraman duten politikaren onarpena eta ezagupena

Zerbait aldatu da beraz; baina Garazin salbu, Iparralde urbanoan batez ere. Lehen itzulian abertzale nolabait bozkatu badu ere -10 kantonamendutan abertzaleek %9,73 erdiesten dute, orain dela sei urte heineko emaitza- barnealdea beti eskuinaren besoetan abandonatzen da. ■

Akitaniako Kontseiluarentzako
zerrenda sozialista eta ekologistak
irabazi dio eskuinari!
Segur emaitza hauek baloratu
orduko Frantzia osoan izaniko
uhain larrosa kontuan hartu
behar da -22 eskualde-tarik bat
baizik ez da eskuinaren esku
geratzen!-. Gobernuak daraman
politika "sozialaren" zigorra,
alegia. Baina baita ere azken
sei urte hauetan sozialistek
Akitanian eraman duten
politikaren onarpena eta
ezagupena

Joseba Balerdi

KAZETARIA

Egia poliedrikoa

Truth is the daughter of time, not of authority". (Francis Bacon)

T Kontrakorik onartzen ez duen egia-
rentzat euskaldunek "egia borobila"
esapidea erabiltzen dute, geometria eta
filosofia uztartuz, geometriaren formarik per-
fektuena eta filosofiaren muina bera elkarren
ondoan jarritz. Baina ez dago egia borobilik
kazetaritzan. Egia poliedrikoa izaten da beti,
eta askotan —gehiegitan— gezurraren eta egia-
ren arteko mugak bereiztea lan nekeza izaten da.

Martxoaren 11ko atentatuek gordin-gordinean jarri
dituzte agerian gezurraren eta egiaren arteko muga difu-
minatu, zail eta iheskorrak. Eta gutxitan bezala jabetu da
gizarte oso bat —Espainiako gizartea kasu honetan, eus-
kal gizartearena beste mekanismo psikologiko batzuek
esplikatzeko baitute— muga horiek benetan zein difumi-
natuak izan daitezkeen. Eta zein zaila den mugaz alde
batera edo bestera gauden jakitea.

Nik arrazoia eman niezaioke Espainiako Gobernuari,
esaten duenean gezurrik ez duela esan. *Le Monde* "Estatu
gezurra" erabili du Aznarren kabinetearen jokaera
definitzeko, baina bereizi egin beharko genuke gezur
hutsa eta "Estatu gezurra" gauza bera ote diren. Dudarik
ez daukat, Espainiako klase politikoak oro har —eta Eus-
kal Herrikoak ere bai— gezurra arma politiko gisa erabil-
tzeko eskurapulo moralik ez daukala. Baina, bai, ordea,
gezurretan aritu dela lotsarik gabe aitortzeko. Espainia-
ko Gobernuari lotsa ematen dio gezurretan aritu dela
aitortzeak, onar dezagun hori. Eta dialektikoki besterik
ez bada ere, sinets diezaiogun behingoz, eta eman deza-
gun ontzat benetan, gezurrik ez zuela esan.

Baina hori onartuta ere, ez dut inolaz ere onartuko
Aznarrek "Estatu gezurra" erabili ez zuenik. Politikaren
jarrera zinikoenetik abiatuta —Espainian agian kultura
demokratikoa erabat eskasa delako, eta zer esanik ez
Euskal Herrian, zinismoa politikaren osagai oinarritzkoa
da—, eta behar bada gezur bakar bat ere esan gabe,
"Estatu gezur" ikaragarria sortu zuten, sinetsaraziz aten-
tatuen egilea ETA zela —baina egia da M-11 hartako ilun-
tzean bertan eman zutela jakitera ofizialki Alcalako fur-
gonetaren berri, Koranaren zinta eta guzti—. Eta ia
larunbat gauera arte, bertsio horri eusteko gauza izan
ziren —nahiz eta bestelako aztarna guztiak ere aipatu—.
Gizarteak jokabide normalizat daukan zinismo lotsaga-
be horri esker, batez ere; baina baita Espainian inolako
kontra-botere sendorik ez dagoelako, eta bereziki azpi-
marratu beharko genuke hor komunikabideen papera.

Nolabaiteko kontra-botere izan omen den Prisa tal-
deak krisi honetan zein paper jokatu duen zehaztea iker-
tzaileen lana izango da. Baina Prisaren estandarteak,

NIGO AZKONA

El País egunkariak, hanka sartze historikoa
egin zuen, edizio berezi batean atentatua
ETArri leporatuz. Jesús Ceberio barkamena
eskatu die bere irakurleei, baina kazetaritzaren
oinarrizko arauak alde batera uzten dituenari
horrelakoak gertatzea normala da. Iturri bakar
bati itsu-itsuan sinesten diona ez da kazetari-
tza ona egiten ari, berdin dio iturria Aznar edo
Espiritu Santua bera izan. Baina komunikabi-
deen paper eskasaz haratago, bestelako kon-
tra-botere ere ez zen agertu ordu haietan. PSOEek dio
orain, berak bazekizkiela hainbat gauza, baina "arduraz
jokatzeagatik" ez zituela argitara eman. Pentsatzekoa da
PSOEek baldin bazekizkien, beste batzuk ere jakingo
zituztela, baina horiek ere ziurrenik "ardura politikoa-
ren" atzean ezkutatu dira. Jakinaren gainean egonda,
"Estatu gezurra" salatu ez eta bere jarrera ardura politi-
koaren argumentuarekin justifikatzen duena bi gauza
argi erakusten ari da: bera ere gauza dela, gaur edo bihar,
"Estatu gezurra" erabiltzeko, nahiz eta inoiz gezur bakar
bat ez esan; eta bigarren, despotismo ilustratutik oso
gertu dagoela: "Dena herriarentzat, baina herria bazter-
tuz".

Gaiak askoz ere gehiagorako eman dezake, baina
Espainiakoari dagokionez hontan utziko dut, errepika-
tuz, zorionez, Espainiako gizarteak debate hau zabalik
daukala dagoeneko eta, asko gutxi, debatearen osagai
ugari ari direla mahai gainean azaltzen.

Bestelako kontua da Euskal Herrikoa. Mekanismo
psikologikoak aipatu ditut gorago, eta nahiz eta honako
hau generalizazio merkea izan, hemen jendeak arnasa
hartzea bezala behar zuen martxoaren 11 hartan, egilea
ETA ez zela izan jakitea. Eta jakin zuen arte, ez zuen
arnasarik hartu —ETArri ze pentsa eman beharko liokeen
datua, zalantzarik gabe—. Eta —kezkarria— jakin zue-
nean erabat hartu zuen arnasa, handik aurrera gertatuta-
koa guri ez balegokigu bezala. Iruditzen zait kultura
demokratikoaz, botere banaketaz, komunikabideen
paperaz eta beste hainbat konturen inguruan badagoela
zer eztabaidaturik Euskal Herrian ere. Eta beldur naiz,
aukera hau alferrik galtzen ez ote dugun utziko, gurea
Arcadia zoriontsu eta eder bat dela pentsatuz, eta arazo-
ak espainiarrek dituztela.

Bacon-ek zioen denboraren poderioz ezagutuko
dugula egia, baina Descartesein batera, hobe izango
dugu egiaren bila gabiltzan bitartean, aurkitzen ditugun
datu guztiak zalantzan jarri, eta bakar bat ere ez sinestea.
Bat ere ez. Egiak aurpegi asko dituelako, eta matematika
salbu, egia filosofiko, metafisiko, moral, judizial edo
periodistikoek ez dutelako zertan bat etorri. Poliedrikoa
delako, eta ez borobila. Egia. ■

Ismael Mantecola

EHUKO IRAKASLEA

Inbidiak jota

Bartzelonan egon naiz egun batzuk pasatzen. Deformazio profesionalak bultzatuta, Daliren jaiotzaren ehungarren urtea ospatzeko La Caixan antolatu den erakusketa ikustera joan nintzen. Erakusketa interesgarria eta ederra izateaz gain, zer pentsatua eman zidan Euskal Herria eta Kataluniako egoera kulturalari buruz.

Azken garaian asko hitz egin da bi herrialdeei buruz eta ia beti elkarren arteko antzekotasunak azpimarratzeko. Desberdintasunak kontuan izanda ere, ezin da ukatu bi herrien arteko adiskidetasuna edo elkar ulertze maila handia dela. Biok Espainian moldatzeko arazoak ditugu eta antzekotasun kulturalak daude gutxieneko hizkuntza duten bi herrien artean.

Kulturaren alorra da, hala ere, Daliren erakusketa ikusten ari nintzela hausnarketarako aukera eman zidana. Ez horrenbeste gutxieneko hizkuntzaren inguruan dagoen adostasun zabal xamarrak, ezta erakunde autonomikoei edo orokorrean erakunde publikoek duten politika ezberdina, La Caixa bezalako erakunde pribatuaren jardueraz baizik.

Sarritan Eusko Jaurlaritzak kritikatzeko azpiegitura eta politika kultural ezegokia egiteagatik, eta niri gehiegitan egiten dugula iruditzen zait, baina gutxitan konturatzeko gara gizartean eragin handia duten beste erakunde pribatuak ere badudela, tartean gure kutxak. Hain zuzen, lurraldeka banatuta dauden gure aurrezki kutxak erakunde erdi pribatu, erdi publikoak dira, hau da pribatuak nahi dutena egiteko eta publikoak politikoei kontrolatu ahal izateko. Gainera, legeak behartuta, kutxen irabazien ehuneko handia gizartera begirako proiektuetara bideratu behar dira, horrek bereizten baititu ohiko beste bankuetatik.

Gure artean ohikoa izan da kutxak lehen aipatutako irabazien zati bat kulturari eta bereziki artean inbertitzea. Kutxa guztiek dute arte aretoen bat eta erakusketak antolatzen dituzte edo beste erakundeek antolatutakoak laguntzen dituzte. Hona iritsita konturatuko gara zein desberdina den gure egoera eta Kataluniakoa.

Gure kutxek artearekin duten harremana garai bateko da, oso kontserbadorea, aurrei-

INIGO AZKONA

kuspenik gabekoa eta mugatua, batez ere herrialdeari begira daudelako eta ez Euskal Herriari. Badakit bi erakunde autonomikoei banatuta egoteak ez duela laguntzen eta Nafarroako Kutxak ezingo lukeela gaur egun Hego Euskal Herriko gainontzekoekin harreman indartsurik izan, baina ez dut ikusten beste hiru lurraldeen arteko harreman handirik proiektu kulturalak bultzatzeko.

Orain arte esan dudanarekin ez dut La Caixa delakoa mitifikatu nahi, guztiok dakigu arteak, edo kulturak orokorrean, propaganda emateaz gain, beste abantaila asko ere ematen dizkiola, adibidez, zergak desgrabatzea. Dirua irabaztea da La Caixaren helburua beste edozein kutxarena bezalaxe, baina ezberdintasuna legeak gizartean inbertitzera behartzen duen ehuneko horren erabilpenean dago. Batzuek arte bilduma ona osatzen duten, erakusketa onak antolatzen, ikerketarako zentroak eraikitzen dituzten eta dirulaguntzak ematen dituzten bitartean —ez bakarrik La Caixak, baita Caja Madriderik ere—, beste batzuek, erakusketa areto eskasak eraikitzen dituzte —Kursaaleko kuboak edo Gasteizko Vital Kutxako Erakusketa Aretoa—, baina erakusketa proiektu propiorik ez dute. Hegoaldean ez hankarik ez bururik ez duten lehiaketak antolatzen dituzte —Vital Kutxa Arabako herriak eskulturaz betetzeko egiten ari den ahalegina— edo erdipurdiko aretoa zabaltzen du Madril-en Nafarroako Kutxak.

Azken urteetan behin bakarrik ikusi dut esaten ari naizenaren salbuespena, BBKk Elkano kaleko aretoan Rodtxenkorik eskainitako erakusketa. Benetako erakusketak, benetako arte bilduma eta benetako arte sustapena egin beharko lituzkete Hego Euskal Herriko lau kutxek. Agian berezko ereduak asmatu beharko genuke beste herrialdeek duten zentralismoari erantzuteko.

Benetako
erakusketak,
benetako arte
bilduma eta
benetako arte
sustapena egin
beharko lituzkete
Hego Euskal
Herriko lau kutxek.
Agian berezko
eredua asmatu
beharko genuke
beste herrialdeek
duten zentralismoari
erantzuteko

Iñaki Martínez de Luna

SOZIOLOGOA

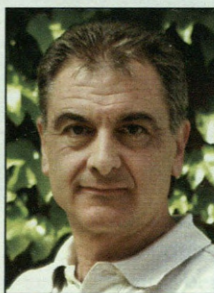
Eta Araba zer?

Analisi franko egin dira martxoaren 14ko hauteskundeen gainean, bai Estatuari buruz eta baita Hego Euskal Herriaz ere. Horrenbeste landu ez den eremua Arabakoa da, baina lurralde horretako emaitzek ere ematen dute zer pentsatu. Horregatik, datu horietatik abiatuta euskal gizartean Arabari buruz susmatzen dudan joera kezkarri bat izango dut hizpide lerro hauetan; kezka bera beste nonbait azaldu dudan arren, gaiak duen garrantziagatik egoki deritzot hona ere ekartzeari.

Hauteskondeek Araban eman dutena, labur-labur, hauxe da: PSE-EEK botoen %31 eta Kongresuan bi hautagai atera ditu, PPK (%27) eta EAJk (%26) eserleku bana lortu duten bitartean. Askoz gutxiago izan dira EB, EA, Aralar-Zutik eta "baliorik gabeko boto" aukerek lorturiko botoak.

Eta Nafarroan egin bezala, "Araba Bai" edo antzeko hautesle-zerrenda bat osatu izan balitz, zer gertatuko zen Araban? Emaitza errealak aintzakotzat hartuz, EAJ, EA eta Aralar-Zutik-ek, hiruok elkarrekin baleko botoen %32 lortu dute. Hau da, ozta-ozta bada ere, balizko zerrenda bateratu hori lehenbiziko indarra izango zen. Eta boto horiei Bergarako proposamena bultzatu zutenen botoak ere gehituz gero, balizko hautagai-zerrenda bateratua botatuena izango zen, dudarik gabe. Horren ondorioz, euskal nazionalismoak Arabatik bi eserleku izango zituen Madrillgo Kongresuan eta beste hiru Senatuan. Oraingo emaitzekin, aldiz, lehenengoan bat atera du eta bigarrenean bakar bat ere ez. Galdutako aukera agerian utzita, zer dela-eta da akordio bat Nafarroan izatea eta Araban ez?

Susmo bat dut: beste euskal lurralde guztiek bezala, Arabak ere badu izaera propioa, baina euskal politikan eta kulturen zein euskalgin-

ALBERTO ELSOEGI

tzan dihardutenek ez dute halakorik kontuan hartzen.

Eta hauteskundeetako emaitza errealez jabetuta, beste galdera bat egingo dut: zergatik sozialistek eta nazionalistek ez diete popularrei boterea kentzen Arabako Foru Aldundian eta Gasteizko Udalean? Horretarako legimitasun nahikoa dutelakoan nago, batetik, PP orain galtzaile gertatu delako eta, bestetik, 2003ko Biltzar Nagusietan EAJ-EAren zerrenda botatuena eta eserleku gehien atera zuena izan zelako. Zergatik, ordea, ez zaie popularrei boterea oraintxe bertan kentzen? Izango da sozialistek eta jeltzaleek, EAEko politikak dituen lehentasunen arabera, interesatzen ez zaizkako?

Trebiñokoa ildo bereko beste adibide bat izan daiteke: enklabe hori Gipuzkoa edo Bizkaiko bihotzean kokatuta egonez gero, ez litzateke euskal auzi politikoen artean lehenengo lekuetan agertuko? Baiezkoan nago, baina orain soilik Araban eta noizbehinka hartzen da aintzakotzat.

Hel diezaigun hizkuntzari ere. Arabako erakunde publiko nagusiek (Foru Aldundia eta Gasteizko Udala) euskararen normalkuntzan hutsaren hurrengoa egitekin gertu daude, bereziki Gipuzkoan eta Bizkaian

horien pareko erakundeek egiten dituzten ahaleginekin alderatuz gero. Baina, hala ere, Araban dagoen hutsune hori estaltzeko Euskal Herriko eragileek ez dute ezer berezirik egiten.

Hona hemen beste kasu bat: Arabako irakaskuntzan B eredu nagusitzen da, baina zientifikoki probatuta dagoenez, B ereduak ez du euskarazko eta erdarazko gaitasun orekaturik bermatzen. Halere, D eredurantz joan litezkeen matrikulen kopurua areagotzen ez da ia inor behar beste saiatu; ez behintzat auzi horrek duen garrantziaren tamainan. Zergatik?

Gertakizun horiek ikusita, arestian susmo gisa azaldu dudan

na, orain hipotesi mailara daramat: Euskal politikan, euskal kulturaren eta euskal sena duen guztian Arabari ez zaio garrantziarik ematen; ez du berezko lekurik. Araba euskal gizartearen intereguneetatik kanpo gelditzen da, neurri batean. Eta baliteke uste hori nirea soilik ez izatea, ezta egungoa ere; baliteke aurrekari historikoak izatea eta Arabako gizartearen ondo errotuta egotea. -Unidad Alavesa, besteak beste, hortik elikatu ko zen-.

Botatako hipotesian urrats bat gehiago emanez, esango nuke Arabako planteamenduak -hala politikoak nola linguistikoak edo kulturak- EAErako edo Euskal Herrirako erabiltzen diren estrategien menpe daudela, guk ditugun berezko premiei eta berezitasunei jaramon handirik egin gabe. Eta hori erakunde publikoen zein herri ekimenetik sortutako taldetan gertatzen da.

Nafarroa, aldiz, kontuan hartzen hasia da. Lurralde horretan euskal nazionalismoak jasan duen porrota eta euskal kulturak pairatu duen zapalketa direla eta, nafarren neurrieta- ra sortutako saioak hasi dira aplikatzen.

EAEko politikaren aterki pean

kokatze hutsarekin Arabarako

nahikoa dela uste dute gure

buruzagiek; euren jardunak hori

adierazten du, behintzat. Alegia,

EAErako edo Euskal Herri osorako

diseinatzen diren estrategiak eta

ekimenak Araban ere mimetikoki

ezartzen dira, euren egokitasun edota

nahikotasunari erreparatu gabe

EAEko politikaren aterki pean kokatze hutsarekin Arabarako nahikoa dela uste dute gure buruzagiek; euren jardunak hori adierazten du, behintzat. Alegia, EAErako edo Euskal Herri osorako diseinatzen diren estrategiak eta ekimenak Araban ere mimetikoki ezartzen dira, euren egokitasun edota nahikotasunari erreparatu gabe. Eta hori arriskutsua da, Araba izan baitaiteke kate-begietatik ahulenetariko bat Euskal Herri baten egitasmorako. Horregatik ere Araba zaindu beharra dago.

Azaldutako susmoa, hipotesi mailan uzten dugu, oraingoz. Ea geroak ez duen berresten! ■

TXANDAN

Amatino

"Gu gera herria"

Hurrengo egunetan eratzekotan den gazte-topaketa dela eta, "gu gera herria..." lelopeko iragarkiak zabaldu dira han-hemenka. Aldarri horrek zentzurik izan zezakeen hirurogeigarren hamarkadan baina erabat zaharkitua da gaur egun.

Orain dela berrogeita hamar urte Euskal Herrira iritsi ziren etorkinei inork ez zien esan nora zetozen eta hemen aurkitu zuten gizarteak ez zuen ez euskal erakunderik, ez euskal eskolarik, ez euskal komunikabiderik. Erdal erakundeak, eskolak eta komunikabideak ziren orduan bakarrak eta, arrazoiz zein ez, bertako euskal gizarteak behar zuen, nolabait, "gu gera herria" garrasi egin.

Martxoaren 11n Madrilén izandako erasoak erakutsi digu, ordea, denetariko hiritarrek osatzen dutela gaur egun gure Herri hau, kanpotik etorri berri-berria den jendeak ere ondotoxoki dakiela zein herritan dagoen eta, kolore batez edo bestez, adinez gora edo adinez behera, ideologia honetaz edo hartaz, herri honen parte izan nahi duen jende andana dela.

Euskal historian zehar beharbada inoiz gutxitan etorri izan da honen urrutiko jendea eta, aldi berean, honen hurbileko jarreraz. ■

HIRUKO TXIKIAN

Joxe Mari Ostolaza

Aspaldiko dantza

Ezaguna oso. Nahiz eta ez ditudan dantzariak ikusten, irudika ditzaket orroka, erronka joaz preso daukatena lotuta, burua estalita nolanahi ezarrita eta bere dantzari eroaren antza propio emanez ingurutik. Bertatik jira eta bira biraoka, lotua ehizaldi basati bateko presa harrapakina bailtzen eta jasaten ari dena berak bilatutako patua, bere buruarekiko madarikazioa metabolizatzerainokoa duena. Ostiak handik eta hemendik, marmolezko bakardadearen hotzak zernahi onartzeko, bere etorkizuna jeltzeko duen zernahi sinatzeko ezgauza izan badela barneratu arte. "Zer egin ote diote egin ez duen hilketa bat egin duela esateko?" Miren Azkaratek eginiko galdera duzue. Zehatza. Publikoki egina. Joan berrogei urtean, atxilotze bakoitzean bururatzen zaiguna, era hontara ere egin daitekeena: zer ez ote diote egin...? Aldi honetan, zoriak torturatuen alde jo du. Salbuespena izan da, Azkarate anderearen galderak eta kontu eskatzeak bezalaxe. Ez da ohikoa. Tortura aldiz, bai. Aldi honetan espainolak dira torturatzaileak eta honetan bezala nahiko genuke Arkauteri ere hel diezaioten bertan torturatzen delarik, epaileen esku ez baina beretan baitute dantza ero izugarria aldatzeko partitura. Jo arazi dezatela, bada. ■

DEIA

Anbizio baterako planak

Nekane Lantzerika

“(…) Uraren egunarekin batera, EBk hainbatek harrokeriaz ezinbesteko bezala aurkeztutako “Plan Hidrologikoa”-ren finantza arloa eta arlo ekologikoa ezbaian jarri ditu. Bultzatzaileen esanetan plan hori ezinbestekoa da Murtziako eta Levanteko nekazal eremuen beharretarako. Aldi berean, ordea, Ebroko urak aldatzea aurreikusten duen Plan Hidrologikoa sustatzen duten taldeekin babesean Segura ibaiaren arroko uretan gertatzen den kontrol eza, bidegabeko erabilpena, gehiegikeria eta iruzurrezko salmenta agerian utzi dituzten salaketan berri izan dugu (…). Munduan milioika pertsonak edateko ura lortzeko

aukerarik ez izatea eta Murtzian egarria egotea gutxiengo batzuen gehiegizko anbizioen erruz izango da ziurrenik ere, eta ez batzuk bitarteko hidrikorik ez dutelako, ez al da hala?”.

gara.net

David Mower-i elkarrizketa

“(Kataluniako Irristaketa Selektzioaren inguruan) Espainiar gobernuak eta CSDk ez dute zeresanik kasu honetan. Gainera, Generalitateko presidentek, Pascual Maragall-ek, nazioartean Kataluniako federazioen onarpena bermatu zuen (…). Munduan kirolak estatua ordezkatzeko duen bi nazio bakarrik daude, Italia eta Espainia. Gai nontzekoetan, Katalunian bezalaxe pribatiboa da kirola (…). Beraz, CSDa ados ez badago, Suitzako Justizia Auzitegira joan behar da”.

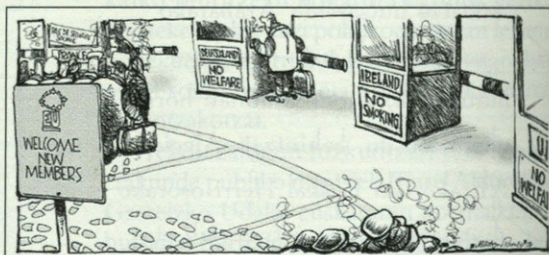
♦ Julius Hansen, Danimarkako Horsens Folkeblad egunkarian.

25.03.04 Babyboom

2004ko martxoak 25 Babyboom-a.

♦ Martyn Turner, Irlandako The Irish Times egunkarian.

-Ezkerreko kartelean: Ongi etorriak Europako Batasunako kide berriak.

-Atzeko leihatilatan: Alemania, ez dago murrizketarik (ezkerrekoan); Irlanda, ezin da erre (eskuinekoan).

ARGIAko irakurleei

Aste Santua dela-eta guk ere oporrak hartuko ditugu eta, beraz, datorren astean ez dugu ARGIA kaleratuko. Horrenbestez, hurrengo zenbakiak apirilaren 25eko data eramango du.

Ondo ibili eta laster arte

Komunikazio Biziagoa S.A.L.

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

Argitarapen honen edizioak ligitzaileak

kutxa

gizarte ekintza

Artea

Inoiz existitu ez zen hiria
ikusgai Bilboko Arte
Eder Museoa

- ❑ Ezpalak
- ❑ Argitalpenak
- ❑ Sukaldean

Denbora-pasak

- ❑ Ihesi
- ❑ Makina bat kontu

Dantza

Pas de Basque: tradi-
zioaren xarma
berritzen

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Orixe

Nikolas Ormaetxea

Pentsalari eta literato handia

Harrimenez eta esparroraindik argitzen du

Nikolas Ormaetxea Orixé (1888, Oresa – 1961, Añorga) gizon, pentsalari eta literatoaren jakingura genuen. Hartara, Paulo Iztueta irakaslearen hiru liburuen arrastoon jarri ginen: *Orixé saioigilea*, *Orixé auzitan* eta *Orixé gaitzetsia*. Paulo Iztuetaekin batera, Orixé zenaren Jose Mari Aranalde iloba bildu dugu solasera. Patziku Perurena idazlea ere mahaira gonbidatua zegoen. Elurrak galarazi zuen ordea. Bere iritzi artikulua paratu dugu ordainetan.

MIKEL ASURMENDI

OREXAN ORIXEREN HARRIZKO irudi bat dago –sarrerako argazkian ageri dena–. Paulo Iztueta honela dio bere lehen liburua-
ren hasieran: "Inoiz Oresa joaten bazara, gera zaitez bere aurrean eta, gure artean ohi den bezala, galde iezaiozu: Zer da berri Nikolas?". Guk *Orixé*ri egin ezean, hura ondo ezagutu zuten bi lagun hauei galdetu diegu.

Aipa dezagun *Orixé* gizona. Nor zen Nikolas Ormaetxea zuetako bakoitzarentzat?

Paulo Iztueta: Oresako baserritar baten semea, hirukia. Bere bizitza garaiko egoeraren araberako baldintzetan burutu zuen. Hirukietako bat, bere arreba Aresora joan zen. Bera berriz Uitzira, bestea, Martin, etxean geratu zelarik. Egoera berezi batean bizitzea suertatu zitzaion, hiru erditze berean sortzeak marka uzten baitu. Hori da *Orixé*-ren ezaugarriarik inportanteetako bat. Eman datorkiona hartzea, emana berari eta familiari.

Jose Mari Aranalde: Etxerik gabeko haur bat bezala hazia. Berak esaten zuen bezala: "bi ama eta amarik ez".

Non gelditu da *Orixé* herriaren aurrean, nola gogoratzen du herriak?

J. M. A.: Kaskailu, kontserbadore eta atzerakoi bezala dauka zenbait jende. Hori baina *Orixé*ri atxikitako estereotipo bat da. *Orixé*-ren

Obra

"Burutu zuen obra egiteko izugarriko bihotza izan behar zuen. Luma bizia zuen eta, gainera, bazekien txinparta sortzen, eta horrek eragin-
da, piztu eta garatu zuen euskal kultura"

Paulo Iztueta

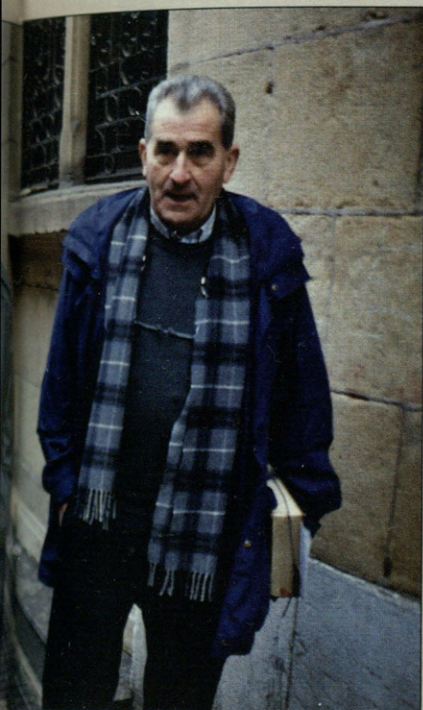

obra ezagutu ez duenak horrelako estereotipoa egiten du *Orixé*z. *Orixé* bere garaikideentzat, *Orixé Omenaldia* liburuan agertzen den bezala, beren maisua, lemazaina, buruzagia, beren argia da. Baina ondorengo belaunaldientzat ez da horrela. Belaunaldi horiek *Orixé* guztiz ezagutu gabe, batere ezagutu gabe, baztertu zuten.

Paulo, zuk *Orixé*-ren obra erruz landu duzu. Ezagutzen al da *Orixé*-ren obra?

P. I.: Obra edo sorkuntza bat aztertzerakoan, kasurako *Orixé*-ren obra aztertzeke, konbentzitu nintzen ezinbestekoa dela obra horren sortzailea oso hurbiletik ezagutzea. Eta horregatik, oso arreta handiz eta bihotz handiagoz idatzi dut bere bizitza. *Orixé gaitzetsia* izendatu dut liburuetako bat. Hitz hori hautatu dut, berak hautatu zuelako. Urratsez urrats, urtez urte, herriz herri, segitu diot *Orixé*ri. Idazle gisa gure obligazioa pertsona oso hurbiletik ezagutzea baita, pertsonaren alde bakoitza, bere bizitza, bere testuingurua. *Orixé* horietan guztietan utzi baitzuen arrastoa. Uitzin egon zenean nola jesuitetan, hala

Orixek

mundu zibilean, baita erbestean eta hona etorri ondorenean. Orixek norbait izan da. Segur asko zenbait garaitan haren ilargiak argi gehiago egiten zuen bestee-nak baino.

Norbait hori sakondu amiñi bat gehiago, arren.

P.I.: Zalantzarik gabe, norbait zen, sortzailea izan zelako, zerbait adierazgarria sortzen jakin zuen, kontuan hartzeko modukoa. Orixek bere bizitza euskarari eman zion. Eta horrek berak sorkuntza egiteko giro berezi bat eman zion. Aranaldek aipatu du kaskailu hitza. Izango zen edo ez berdin zait, ez dakit, ez nuen aurrez aurre ezagutzeko aukerarik izan eta.

J.M.A.: Kaskailua esan dut, estereotipoa bezala.

P.I.: Burutu zuen obra egite-

DFOTO 2004

Argazkigintza Garaikidea eta Bideoaren Nazioarteko Azoka. Donostia.

apirilaren 15tik 18ra /2004

coordinacion@coff.es | www.coff.es/es/dfoto

Apirilean, Donostian, DFOTO ikusgarria izango dugu

Ikusteko eta ezagutzeko hiria,
elkartzeko hiria, oporretan nahiz asteburuetan gozatzeko hiria.
Bakarrik edota zure bikotearekin paseatzeko hiria.

Sustatzaileak:
FUNDACIÓN
COF

CICC - Centro Internacional
de Cultura Contemporánea

C-A-T

KTE

DONOSTIA
SAN SEBASTIAN

CONVENTION BUREAU

www.sansebastianreservas.com T.: 902 443 442

ALBERTO ELOSEGI

*Patziku
Peruena
Idazlea*

Bere hitzaren eske, *Orix*e

*Orix*eri buruzko iritzi eske mai-
zexo datorkit jendea atzenaldian.

Nik ordea, nahiago nuke, *Orix*ez
hainbeste iritzi ikusi baino, haren
idazlan guziak taxuz bildu, beti ere
iturrik fidagarrienak erabiliz, eta
gairik gai sailkatuz, modu eskure-
rraz eta eragingarri batean aterako
balira, euskal dibulgazio sare guzie-
tan ahal den oihartzunik handiena
emanez.

Orain arteko bilketa lanik han-
diena, *Idazlan guztiak*, Paulo
Iztuetak egin da, baina itsuak ere badaki, apalak apaintze-
ko edo gutxi gehiagorako egin zuela Eusko Jaurlaritzak
gastu ikaragarri hura. Nik neronek Joxemari Aranalderen
eskuerautsi estimagarri hari esker eskuratu baintuen,
bost liburukote beltz handi haiek.

Baina, haietan ere, ohartu baldin bazineten, liburukoterik
handiena Paulo Iztuetarena zen, *Orix*e eta bere garaia ize-
nekoa, alegia. Ulertzekoa da Pauloren obsesioa: *Orix*eren
alderik zakarrenak (integrismoa eta abar) bere garaia azter-
tuz zurut nahiarena alegia. Nik hala ere, 1.500 orriko obse-
sio moderno horren ordez askoz pozikago leituko nituen,
*Orix*eren gutun guziak.

Orain berriz, beste hiru liburu atera dizkigu Iztueta jaunak
*Orix*eri buruz. Neurri handi batean, lehengo liburukote haien
puska kopiatuak baino ez direnak. Esate bateko, nahi due-
nak konpara bitza, lehengo V. tomoko *Bizi urratsak* eta
oraingo *Orix*e gaitzetsia liburuan esaten direnak; funtsean
gauza bertsuak dira, oraingo edizioari erantsi zaizkion
lekuan lekutik pasaerako argazki eta inpresio interesgarriak
izan ezik.

Baina, berriro diot: zergatik ez dira argitaratu nahi
*Orix*eren gutunak? Deusek emanen ote liguke haren gizata-
sunaren berri gutun sail horrek baino hobeki? Edo eskusi-
ban gorde nahi ote ditu norbaitek, *Orix*eren beste hainbat
idazlan, dokumentu, eta argazkirekin batera?

Ez al da *Orix*eren dokumentu bilketa hori, Eusko
Jaurlaritzaren diruari esker egin? Beraz, diru publikoz egin
bada lana, zergatik ez ipini dokumentu horiek edozeinen
eskura? Gizalegea nonbaiten huts egiten ari ote den nago.
Beharrik ez dagoen begira, diruz beti urri samar ibilia zen
Nikolas zorrotz hura!

Hainbeste gauza esan liteke *Orix*eri buruz! Esate bateko,
erlijiosoa zela arunt; superstizioso hutsa, alegia. Izan ere,
nola izan inor sinesle edo deusen maitale, edo poeta, alde-
z edo molde, superstizioso izan gabe. Entenitzen?

Konparazio batera, Joxemari Aranalderi esandako
"amets egin dut infernura kondenatua nagoela" hori,
*Orix*eren beste alderdi gaitz askorekin bezain ongi lotu lite-
ke haren izenarekin, Europa guzian sinu gaitzeko zen
Mikolas harekin, alegia. Beregan haragitua ikusten baitzuen
*Orix*ek, *hirutasun santuaren miraria* bezalatsu. Zenbat hola-
ko kontraste hunkigarri ez ote zituen barren-barrendik bizi
izandu *Orix*ek, haur (poeta?) baten lilura zinezkoarekin?
Alderdi hori kenduz gero, zer litzateke *Orix*e? Holako hamai-
ka halabehar ilaunek zinez hunkitze eta minberatze horrek
egiten baitu *Orix*e poeta; eta jakintza klasiko zuhur guzien
errauspeko zintasun inoxo horretxek ematen, duen indar
liluragarri guzia.

Holako mila *orix*emin hunkigarri handik eta hemendik
hornitutako biografia inpresionista labur eder-sumaz trinko-
tutako bat leitu nahiko nuke, Iztueta baino Nikolas zale poe-
tagoren batek idatzia.

Huts nabarmen hori dela medio, nik uste *Orix*ek hunkitu
gaituenok ere, ez dugula ongi ezagutzen *taigabeko iritzi*
*email*e dugun Nikolas minbera hori. Eta nahinolako izanik
ere, gizonak berezko duen *ugaritasun konplexu* hori ongi
ezagutu gabe, alferrik ari gara haren bizkar iritzi pilaketan?

Mikolas izan edo Josu, nik behinik behin gero eta nahia-
go dut bat bederarena zuzenean jaso, bitartekoen egoa eta
diru-gosea dela medio ziliki zalakatutakoa baino. Beto-
z lehenbizi, *Orix*eren ixilpeko hitzak, beren zinezko neurri eder
minberakor horretan, eta gero gizen eta etzan bedi, nahi
duena, haien itzalpean.

ko izugarritzko bihotza izan behar zuela
esango nuke. Luma bizia zuen eta, gainera,
bazekien txinparta sortzen, eta horrek era-
ginda, piztu eta garatu zuen euskal kultura.
Bere garaian indarrean zeuden euskal espa-
rru gehienak landu zituen eta horien ingu-
ruan eztabaida bultzatu zuen. Eztabaida
ondo emana denean, gauza asko argitu eta
hobetzeko baliagarri izaten da, tarteka
laino batzuk agertzen badira ere. Euskal
kulturararen zeregin horretan *Orix*e norbait
funtsezkoa izan da.

"Gaitzetsia" hitza berak hautatua dela esan
duzu. Argitu ezazue alderdi hori, mesedez.

J. M. A.: Gaitzetsia. Zer da gaitzetsia izatea?
*Orix*e Uitzin ez da marjinatua. Hangoa ez
dela, hori da guztia. Ez du gaizki hitz egingo

Uitzirengatik, eta gutxiago, Errekalde etxea-
rengatik.

Zerk markatu zuen bere bizitza?

J. M. A.: Uitzik *Orix*e markatzen du. *Euskaldunak*
poema Uitziz da. *Orix*eren obra guztia,
jesuitetan hartzen duen formazioa eta
informazioz aparte, Uitziri buruzko da.
Uitzin hazi zuen amona Mariaxentxi baino
handiagorik ez dago. Hark eramaten du
*Orix*e mutikoa etxeko balkoira gurutze-
bidea irakurri diezaion albotik, hura josten
ari den bitartean, —eta han ikusten du hau-
rrak amona extasian behin eta berriz (bost
aldiz)— gurutz-bidea irakurtzen ari zaiola.
Hori baino zerbait handiagorik eta ederra-
gorik eta harrigarriagorik gertatu zaion
norbait baden esadazue.

Jesuitetan hartu zuen formazioa aipatu duzu. Nola joan zen jesuitetara? Batzuek behartua joan ote zen esan dute.

J. M. A.: Jesuitetara bidea erakutsi zioten Uitzin ikasle eta mutil ona zelako. Baina bide horretara bultzatu zutenak maisu eta Otsanbelako etxeokak izan ziren...

P. I.: ... Iriartetarrek. Nik ez dakit zuzen zergatik edo noren eraginez joan zen jesuitetara. Zernahi gisatara, ordurako mutiko hazia zen, bazituen 17 urte, ez dira 10 urte. Badirudi apaiz bat joan zela herrira bokazio bila eta, eskolan informazio on bat eman ziotela, ikasten oso abila zelako. Maisua Gomez izenekoa zen, Aresokoa. Otsanbelako Iriartetarrek ere aldeko iritzia emango zioten, "mutiko honek balio du" esanez. Beste gauza bat da bere burutaziotz joan zen ala ez jakitea. Bestalde, badakigu bera bizi zen etxean, Errekalden, mojetako kapilaua bizi zela, eta pentsatzekoa da *Orixek* Xabiererako bidea hartu aurretik jakingo zuela zerbait latinez.

J. M. A.: Lehen behartuta joan ote zen galdetu duzu. Ez zuten behartu. Beste inorako bidea erakutsi izan baliote, beste norabaitera joango zela esaten zuen berak.

Orixek bere burua gaitzetsizat jotzea onartu ote zuen, esan da.

P. I.: Artzainak badaki zer den arkumea gaitzetsia izatea, hau da, bere amak baztertua uztea. Orduan, hori sinbolo bat bezala ulertu behar da. Berak bizi zuen "bi ama eta amarik ez" egoera nork jasango zuen? Mariaxentzi amatxirekin Orixera joaten zenean, bere sortetxera, Uitzira nahi izaten zuen ahalik eta azkarren itzuli. Horrela zioen berak bere lanetan. Zergatik? Uitzin hezia zelako, hangoak bihotzeko gurasotzat zeuzkalako. Zentzu horretan ulertu behar da "gaitzetsia" sentitzea. *Quito'n arrebarekin* liburuan halako egoera deseroso batean bizitzea zer den kontatzen du. Horrek marka psikologikoa utzi egiten dizu. Amarik ezak, egiazki, ondoez bat sortu zion. Nekez, askotan arrastaka, baina eramaten ikasi zuen, *Getsemani* poeman erakusten duen bezala.

Beste alde batetik, "gaitzetsia" sentitzeak bizi espiritualekin badu zer ikusirik. jesuitetan nolabaiteko barne-borroka handia bizi izan zuen. Han nagusiengandik zetorkion eraso gogor bati aurre egin behar izan zion. Lagunditik kanporatu egin nahi baitzuten, bera bere bokazioari eusten indar guztiz ahaleginduko da, baina alferrik. Eutsi egin nahi eta ezin, borroka hori izan bide daiteke haren dramarik handienetako bat. Hor badago "gaitzetsia" izateko beste arrazoi bat, nire ustez, behar bezala gainditzten asmatu ez zuena. Ez orduan ez geroa-

Orixe eta Lizardi

"Orixeren neurria erakusten duen pertsonaia historikoa Lizardi da. Zeinek esan du Lizardirengatik 'gurean ez du kiderik, nekez duke garailerik'? Orixek. Eta alderantziz, zein da, besteak beste, Orixe aurrera ateratzen duena? Lizardi. Zeinek eskaini dizkio Lizardi ederrari hiru poesia, hiru poesia paregabe, euskal literaturan? Orixek. Bikote horren elkarrekiko harreman hori da, elkarren onespenean hori, Orixe zer literato mota den garbienik uzten duena, bere obra aztertzen hasi aurretik."

Jose Mari Aranalde

go ere. Nahiz gizon oso mistikoa izan. Erraza ere ez zen!

Ez zuten Jesuitetan onartu? Zergatik?

J. M. A.: *Orixek* niri esana da, infernura kondemnatua zegoela amets egin izan zuela. Zergatik? Hark miresten zuen Jesusen Lagundiak, txartzat hartu zuelako eta apaizetarako ateak itxi zizkiotelako. Azken urteetan amets gaitzeto horiek joan zitzaizkiola esaten zuen.

P. I.: Gaitzetsia hitzari helduz, esan dezadan horrek esanahi oso indartsua dela, eta gauza asko adierazten dituela. Berak hiru pasartetan bederen aipatzen du hitz hori. Zerbaitengatik izango da. Gaitzetsia, gaur egun, baztertua, ez aintzat hartua izatea da. Ez bakarrik jesuitetan, euskalgintzaren inguruan ere *Orixek* bizi izan zuen baztertua edo aintzat ez hartua izanaren sentipena.

J. M. A.: Baina Jesuitetako guztizkoa da. Osasunik gabeko gizon hura, gotak kiskalia eta buruko minek puskatua, hainbeste urtez irakaskuntzan edukitzea, ez da berrieta.

Zer bekatu egin zuen, bada zigortua izateko?

P. I.: Horri buruzkoa berak idatzirik utzia du Saubion-go egonaldian. Nire erreferentziak iturri honetan oinarritzen dira. Patxi Altunak Loiolako artxibategia izan du iturri. Osagarriak direlakoan nago, nahiz bakoitzak bere irakurketa egiten duen. Altuna jesuitaren ustez, teologiako bigarren urte bukaeran apaizteko baimena eskatuz -Lagundiko nagusien ezjakinean, noski-, Vatikanoko erlijiosoen kongregazio sakratura gutun bat idatzi izana izan zen *Orixeren* bekatu larria, hanka-sartze barkaezina. Hori eta zerbait sakonagoa ere bada hor tartean, eta da *Orixe* ez zela inoren esanekoa izateko sortua. Eta Lagundian, mundu laikoan ez bezala, hierarkia erlijiosoari zor zaion obedientziarekin

Jose Mari Aranalde eta Paulo Iztueta.

egin zuen topo. Bere izaera nahiko bortitza zen —normala, bestalde—, eta Lagundiko nagusiekin tupust egin zuen.

Edonola ere, bere purgatorioa Comillasen hasi zen. Modu bateko nahiz beste jazarpenak jaso zituen han. Euskararen munduan hazia eta hezia izaki, Jesuiten munduan euskalduntasuna ez zegoen hain ondo ikusia, Comillasen bederen ez, bertako nagusi aita Bianchi hautatua izan ondotik. *Orix*eren "bizkaitarismoa" zela eta, gero haren izaera zakarra eta ikasterako gaitasunik eza, txostenak ibili ziren eskutik eskura eta horrela zazpi urte pasa zituen, berak "beltzak" deitzen dituenak. Azkenean, ezinbestez eta behartuta, Lagundia 35 urterekin utziko du.

Euskal pentsalari gisa aintzat hartu al da? Edo literatotik gehiago dauka pentsalaritiko baino *Orix*e?

J. M. A.: Pentsalari gisa bere obra erlijiosoa da, horretara mugatua.

P. I.: Orain arte ezagutua edo landua izan dena *Orix*e literatoa da. Zalantzarik gabe hala da. Aranaldek puntu hori irakurri eta baloratu beharko litzatekeela esan ohi du. Nola ez. Nik ez dut alderdi hori hainbeste aztertu *Quito'n arrebarekin* irakurritz ez bada. Beste batzuek, bai, aztertu dute, eta ageri da *Orix*ek baduela bere maila, eta aitortzen zaiola. Alor horretan ere faseak egon dira. Bere garaikoek literatur alderdi hori ezagutu eta baloratu zuen. Ondorengoek zerbait ezagutu zuten, gure garaikoek ere bai; oraingoek, aldiz, gutxiago. Bestalde, 1960tik 70era bitartean baztertua izan zen, arazo ideologikoengatik, batez ere. Gaur egun, ez zait iruditzen *Orix*e literatoa behar beste ezagutzen denik, nahiz batzuk hasiak diren haren poesia batzuk ederresten. Aranaldek dioten bezala, *Orix*eren obra gehienbat erlijiosoa baita, baliteke horregatik izatea.

J. M. A.: Pentsalari obra erlijiosoa du. Literaturaz denetik badu.

P. I.: Oraindik ere bere obra deskubritzeko dago, ez espezifikoki bere obra literarioa, baizik eta obra kulturala. Obra orokorra eta akademikoa ere dituko nukenea. Obra handia da. Orain gutxi arte, bere obra guztiak bildu arte, nork zekien zenbat lan idatzia zuen? Hainbat aldizkaritan barreiatua gelditu baitzen. Horren lekuko dira haren idazlan guztiak. III. tomoa, 1.000 orrialdetatik gorakoa da. Hor biltzen dira hain ezagunak ez ziren artikulua eta saioak.

*Orix*e bakarrik literatoa izan dela esatea ez

Donostian bildu ginen Paulo Iztueta eta Jose Mari Aranaldekin. Alabaina, *Orix*eren sorterrira egin dugu bide. Argazkietan, goitik behera, *Orex*a herria. *Orix*eren sortetxea eta haren omenezko oroitarriak.

da zuzena, askoz gehiago baita. Bere garaian literatur sortzailea, pentsalaria eta prosista izatea ez zen ohikoa. Orain ere ez. Gauza bat baita prosista izatea literaturan eta beste bat prosa akademikoa egitea. *Orix*e, artean, gai idorretan trebatu gabea zegoen hizkuntzarekin borrokan hasten da, bere harrobitik duen zaina ateratzen, beste hizkuntza jasoetan ereduak bilatzen. Norbaitek saio eta pultsu horri eutsi baldin badio, hori *Orix*e izan da. Nahikoa da begiratzeari zer urrats eman zituen hizkuntzaritza, zenbat artikulua utzi dituen folkloreak inguruan, zer saio polita duen estetikatik. *Orix*e ez da bakarrik literatoa, saioile prosista ere bada. Biak batera.

Klasizista eta kontserbadoretzat hartua da.

J. M. A.: Esaten dute, esaten dute. *Orix*e kontserbadorea dela esaten duenak ez du batere ezagutzen. *Orix*e ibili den bide guztiak, lehendik urratuta zeuden baina sakonago urratu ditu eta aurrerago eraman ditu. Esaidazu zeinek idatzi duen euskaraz *Izan*, *Egon*, *Gertatu* artikulua bezalakorik. Filosofia horretako hiru kontzeptu horien erabilpen zehatz, gustagarri eta etxeko hizkuntzazkoagorik zeinek egin duen. Inork ez! Zeinek egin du lehenengo literatur historia? Zeinek argitaratu ditu euskara batuko lehenengo obrak? Nahi duzun ñabarurak jarri horri. Zeinek kentzen ditu "j" guztiak *Orix*ek *Aitorkizunak* obran bezala. Orain irratiko edozein esatarik egiten du hori. Zein da Hegoaldeko idazlerik "ukan" eta "izan" aditz laguntzaileak, Iparraldean bezala, hemen erabili dituenik? *Orix*e.

Hizkuntzari dagokionean, aurrerazalea.

J. M. A.: Ez dut esan aurrerazalea. Esan dut, ibili dituen bide guztiak lehen zeuden baino sakonago ibili dituela eta aurrerago eraman dituela. Nahi duzun gaietan.

P. I.: Jose Marirekin bat egiten dut. *Orix*e jesuiten eskolako izan da, zalantzarik gabe. Normalean jesuitek klasisismoa asko lantzen dute eta berak ere bai, normala den bezala. Berak ondo ezagutzen zituen erretorika eta autore klasikoak. Bestalde, bere estetika eta gustu pertsonalean ez zen "oso moderno zalea", garai hartan European modernismoa ezagutzen zen bezala kontuan hartuta. Baina hori aukera bat da. Euskal literaturaren munduan, beharbada, bera izan zen adituena, euskal literaturaren lehenengo historia berak egin

zuen. Koldo Mitxelenak oso aiputan zuen lan hura. Segur asko, aranismoa bere garbizalekeriarekin bazterrak astintzen hasi zenean, kopeta erakusten lehenengoetakoa Orixe izan zen, Bilbon, 1920ko hamarkada bukaeran. Horren ondorioz, ostikada ederrak hartu zituen. Segur asko, euskara idatzian eta prosan bidea markatu zuena bera izan zen. Ildo sakona utzi zuen behintzat. Euskarari buruz, "haren" eta "bere" genitiboko markari buruzko bereizketan, bera izan zen erakusle. Eta are inportanteagoa dena, bere ideologiari dagokionez, mundu erlijiosoan hezia eta mistika barne-barnetik bizi izan zuena izaki, bere bizipen erlijioso horretan oinarrituta, hain indar handiko poesia mistikoa sortzen duen Orixe ez du parekorik sinesgarritasunean. Honetan, norbere bizipenari darion adierazpen estetikoan, alegia, Orixe ez da batere kontserbadorea.

J. M. A.: Dudarik gabe!

Euskaldunak poema hizpide, zuk, Aranalde, zer esango zenuke honen estetikaz?

J. M. A.: *Euskaldunak* poemak estetika herriko bat du, Euskal Herrian dagoen estetika. Dena bertsoz egin dago eta bertsolarien eskola du eredu. Baina jakina, estetika hori Orixe erabiltzen du, ez bertsolari batek. Azkeneko bertsoa oso adierazgarria da. Bertsolariak esan behar izaten du zein urtetan egin dituen bertsoak. Baita Orixe ere. Entzun: "Bertsolariak oitura baitu/esaten urtegarrena..." Bertsolariak badaki esaten urtea, baina ez "urtegarrena", herriaren estetikaren arabera. Orixe bai. Gero: "Kristo jaiorik emeretzireun/ogeta amalagarrena..." Horra urtea. Esan du. Bertsolariak ere esaten du, baina ez du "emeretzireun" esaten herriaren estetikaren arabera. Orixe bai. *Euskaldunak* poeman dozenaka aldiz harritzen du irakurlea, eta ez esaten duenarekin bakarrik, moduarekin baizik. Harrigarria da obra. Irakurriago eta gehiago harritzen du.

Bukatu aldera har dezagun Orixe auzitan saioa hizpide. Orixe kritikari eta kritikatu. Bere buruarekin kritiko agertzeko ahalmena erakutsi zuen.

P. I.: Orixe auzitan azaltzen den testuingurua gerra aurrekoa eta ondokoa da, 1930etik aurrera. Gerra aurre horretan Eusko Pizkundearen gorakada handia ematen da. Orduan sortzen dira, besteak beste, sariketak, bai poesian bai bertsolaritzan bai gainontzeakoetan. *El Día*, *Euzkadin* eta aldizkarietan, garai hartan sortu ziren euskal liburuei buruzko kritikak. Orixe ere ager-

Harritzekoak

"Herri honetan harrigarrikeriak gertatzen dira eta Orixeekin horrela izan da, bereziki. Adibidez: Imanol kantariak zerbait espirituala behar zuela, eta Orixe itzulitako San Juan de la Cruzen testuak kantatzen ditu. Non daude Orixeren orijinalak?"

Telletxea Idigoras historialariak Kardaberazen gauzato bat argitaratu, eta sarreran, jesuita eta mistikoa kontraesana ez ote den esanez hasten da. Ez du inon aipatzen Orixe errentzat San Inazio mistikaren gailurra dela. Aita Villasantek —nik asko maite nuen hark— Jokin Zaitegi zenari galdetu omen zion Orixe mistikoa al zen. Nik Lizardi poeta al zen ez nion inori galdetu, ez Orixe poeta al zen ere. Erlijio gauzetan Villasante bezalako espezialista batek hori galdetzea... Lotsagarria! Horrelakoa da herri hau"

J. M. Aranalde

tzen ditu bere iritzia, Lauaxetaren liburu kasuan bezala, batzuetan zorrotzak. Biak jesuiten eskolan ikasiak izan arren, ez ziren orotan irizkideak. Orixe orotarra, klasikoza hutsa da. Lauaxeta, aldiz, klasikoa bada, bai, baina literatura modernoari atxikia ere bada. Autore modernoak ezagutzen ditu. Ezagutu eta maite. *Bide Barriak* lana da horren lekuko, agian, edukiz baino areago itxuraz modernismoari atxikia.

Bestalde, gerra aurreko garaian hainbat sariketa antolatu ziren, eta horietan korrante literario horiek agertu ziren. Hor joera desberdinen arteko borroka pizten da. Epaimahai-koen artean zein joeratakoak nagusitu, balantzak hara egiten zuen. Eta hor garbi dago Orixe, kasu batzuetan, alboratua izan zela. Sariketara aurkeztutako haren poesia batzuk antolatzaile nagusiak saskira botatzen zituen, edo, saritua gerta ez zedin, argitara ematen. Orduan ere zentsuraturik bazen. "Factotum" deitzen zioten Tolosakoari.

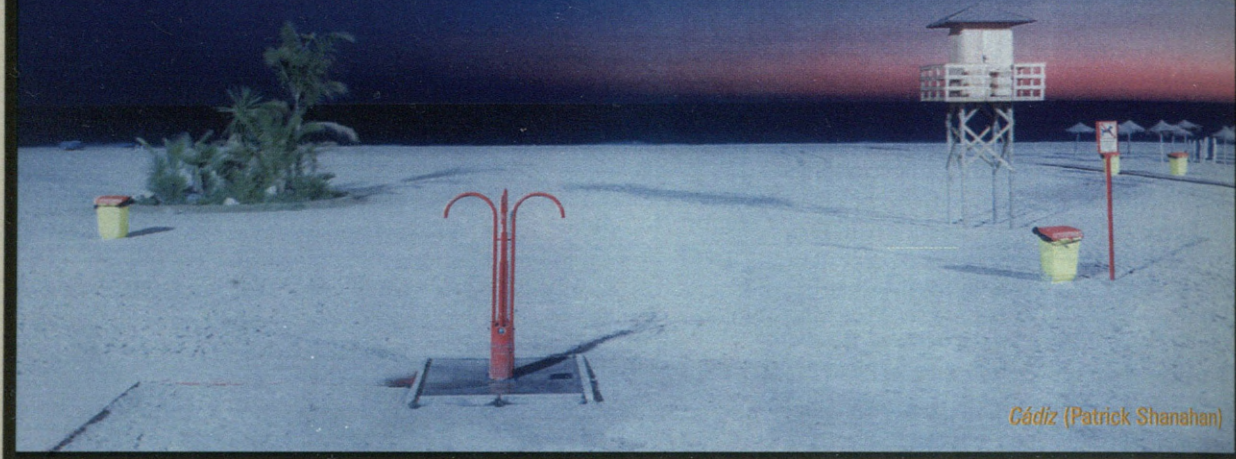
Garai hartan, iritzi ildoak landu eta estetikari buruzko saiakera bat egin zuena, Orixe zen. Egia da, zeharka bederen, eztabaidaren ildotik, Lauaxetak ere estetikari buruzko bere iritzia plazaratua zuen artikuluan andana batean. Aitzolek ere idatzi zuen estetika, *Jakintza* aldizkarian oker ez banago. Hauek *Testu hautatuak euskal estetika: Aitzol, Lauaxeta, Orixe* liburuan datoz bilduak. Hiru bide ziren, elkarren osagarri baino gehiago aurka, agian, beren norakoa markatzen zutenak: nor herri literaturari lotuago, Aitzol bezala; nor klasizismoari, Orixe bezala, nor sinbologia modernistari, Lauaxeta bezala. Orixe nolabait literatura eta poesia ederra lehenesten zuen, goiko literatura, landua, gaur egun elitekoa deitzen dena. Hori zen Lizardi eta Orixeen bidea.

Orixe gizonaren berri ematen hasi dugu jarduna. Aldiz, zer berri eman geniezaioke Orixe mende berri honen hasieran?

P. I.: Oraindik ere Orixe bizi dela. Nik ez dakit zein neurritan bizi den, baina ziur nago bizi dela gaurko literaturan, beharbada ez berak merezi duen hainbeste. Bestalde esango nuke Orixe bizi dela bere sorterrian, Orexan, bizi dela Uitzin, bi herri horietako harremanak iraunkorrek direla. Pozten naiz han eta hemen poesia eta bertso sariak sortu dituztelako Orixeen izenean. Hau da, Orixe jaio zeneko mende luze bat pasa da eta oraindik bizi da euskaldunen memoria kolektiboan.

J. M. A.: Haren Mariaxentziren argiak argi egiten segituko duela beti. Mitxelenak egin zuen iragarpena gogoratuko du: "Harrimezez eta espantuz" egingo duela argi geroaren ere Orixe. ■

Fantasia izeneko hiri bat

Cádiz (Patrick Shanahan)

ARTEA

*Inoiz existitu ez den hiria: Fantasiatzko arkitekturak mendebaldeko artean izeneko erakusketa aurkeztu zuen joan den otsailean Billboko Arte Eder Museoak, Bartzelonako CCCB-rekin (Arte eta Kultura Garaikideko Zentroa) elkarlanean. Arte historian zehar sortu izan diren irudimenezko hiriak, errealtatean ezinezkoak, biltzen dira bertan eta K. o. I. mendeko Pompeiako freskoekin hasi eta XXI. mendeko lehen urteetan sortutako lanen arteko ibilbidea osatzen du. Maiatzaren 30a arte ikusgai izango den erakusketak arreta berezia eskaintzen die XVI. eta XVIII. mendeen artean Europako pinturan ohiko bilakatu ziren *kapritxo* arkitektonikoei.*

NATURA MENDEAN HARTZEA izan da betidanik gizakiaren helburu nagusienetako bat. Natura eta Kultura –arrazoia eta zibilizazioari lotuta– elkarren aurkari bezala ulertu izan dira, zuria eta beltza edo gaua eta eguna bezain beste. Naturak eskaintzen zuen nahasmen, basakeria eta kaosari, gizakiak arrazoi bidezko orden arautuaz egin nahi izan zion aurre, besteak beste, hiriak sortuaz. Beraz, hiriaren kontzeptua bera, eta baita arkitektura ere, borroka horren ondorio gisa ikus ditzakegu, gizaki arrazionalaren garai-pen gisa, alegia.

Erakusketak hiria eta arkitekturari itxura batean urrun xamarretik begiratzen dien beste kontzeptu bat ere aipatzen du: fantasia. Kontraesana dirudi, agian. Arkitekturaren izaera sendo eta erreala, batetik, eta ametsen eta irudimenaren munduko fantasia, bestetik. Baina ez du zertan kontraesana izan, arte historiari erreparatzen badiogu, ohartuko

NERE LUJANBIO

Naturak
eskaintzen zuen
nahasmen,
basakeria eta
kaosari,
gizakiak arrazoi
bidezko orden
arautuaz egin
nahi izan zion
aurre, besteak
beste, hiriak
sortuaz.

gara ez direla hain kontzeptu bateraezinak. Artista eta idazleen artean ohikoa izan da irudimenezko hiriak sortzea, errealtatean ezinezkoak liratekeenak. Sormenak aukera eman izan du arrazoiaren arauetara gaina hartu eta irudimenezko bideetan zehar mundu berriak eraikitzeke, ametsetako nahiz amesgaiztoetako munduak.

Kapritxoak erakusketaren oinarri

XVI. mende inguruan, genero edo estilo berri bat zabaldu zen Europako pinturan, Italian eta Herbehereetan, batik bat. Aurrez koadroetan erabateko protagonista zen giza irudia nagusitasuna galduz joan zen pixkanaka eta lehenago hondo soila ziren eraikuntzak lehen planora hurbildu ziren. Edozein gai irudikatzea aitzakia egokia zen koadroan hiri berri bat sortzeko, arkitekturak margolariari eskaintzen zizkion baliabideekin esperimentatzeko. Pixkanaka hiri eta eraikuntza

ezezagunak ugarituz joan ziren pinturan, horietako asko eraiki ezinezkoak, fantasiazkoak zirelarik. *Kapritxo arkitektonikoak* izena hartu zuten irudimenezko hiri eta eraikinen ikuspegi hauek eta, nahiz eta bigarren mailako pintura bezala ikusi, ohikoak izan ziren XVIII. mendera arte.

Gehientsuenetan, *kapritxoak* beste gai baten osagarri gisa ageri zaizkigu. Eraikuntza erraldioen artean, giza irudi nanoak ikusiko ditugu eta eurak izango dira koadroari izena emango dion gaia osatuko dutenak. Luzaroan, gai erlijiosoak izan ziren nagusi, baina pixkanaka, bestelako gaiak ere azaldu ziren, hiriko bizimoduaren berri ematen zutenak, esate baterako. Margolan hauetako askoren egileak ez dira ezagunak. Koadro asko talde lanean, tallerrean egindakoak baitira eta bigarren mailakoak zirenez, ez zitzaien aparteko garrantzirik ematen. Margolari garrantzitsu batzuen izenak, ordea, ezagutzen ditugu; Bilbon ikusgai daude, besteak beste, Vredeman de Vries, Monsú Desiderio, Francisco Gutiérrez, Marieschi, Belloto, Ricci edo Guardiren lanak.

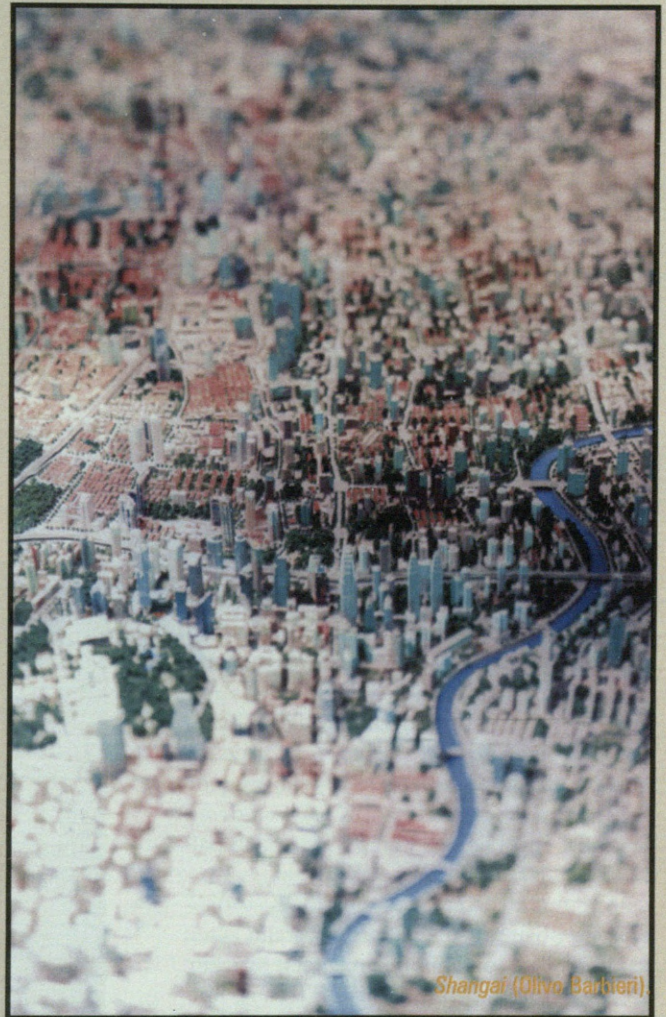
Aipatu *kapritxo* hauek dira Arte Eder Museoak aurkeztutako erakusketaren oinarria. Arkitektura irudikatzen zuten zenbait margolarien lana abiapuntu bezala hartuta, bai lehenago eta bai ondoren, artean sortu izan diren hiri mitiko eta ezezagunen gainean gogoeta egitea izan da Pedro Azara erakusketako komisarioaren nahia. "Erakusketak, mendeetan zehar arkitektura, espazioa eta bere irudikapen artistikoaren arteko harremanaz irakurketa zabal bat egitea du helburu", komisarioaren hitzetan.

Ponpeiatik abangoardiatar

Arte historiako edozein arotan topa ditzakegu hiri mitiko ezinezkoak. Erakusketak ordea, ez du ibilbide kronologiko bat osatzen. Garai ezberdinak elkarrekin aurkezten zaizkigu, gaien araberrako zazpi ataletan banatuta: *Beste mundu batzuetako arki-*

tekturak, Legendako arkitekturak, Espazio anbiguoak. Barrualdea edo kanpoaldea?, Hiri madarikatuak, Bizigaitasunaren mugetan, Gebiegikeriaren arkitekturak eta (Ez)igarotzeko arkitektura ibilgaitzak.

Margolanik antzinakoenak K.o. I. mendeko fresko batzuk dira, Napoliko Museo Arkeologiko Nazionalak erakusketarako utziak, hain zuzen. Zehaztasunik gabeko hiri

Shanghai (Olivo Barbieri).

Gure herrian zergatik ez dago hezkuntza-eskubiderik?

"Gure herriari errugabetasun presuntzioa ukatzen zaio"

I BELIEVE THAT YOU WILL

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak, eta erabil dezagun

**gure hizkuntzan
bizitzeko eskubidea**

Bizkaiko Foru
Aldundia
Kultura Saila
Diputación Foral
de Bizkaia
Departamentu de Kultur

**gure
artean
euskaraz**

eta eraikinak ageri dira bertan, baita ur azpian eraikitako hirien ikuspegiak ere. Margolan interesgarriak eta oso ederrak dira, are gehiago, kontuan hartzen badugu ez dugula maiz izaten horrelakoak ikusteko aukerarik.

Erakusketa, historian salto handi bat emanez, Pompeiako freskoetatik lehen aipatutako kapritxoetaraino joaten da. Hortik aurrera, salto txikiagoen bidez, pixkanaka gaur egungo artelanetaraino iritsiko gara. Nahiz eta XVIII. mende bukaeran kapritxoaren bolada amaitu, artisten irudimena ez zen hor bukatu, ez zioten utzi fantasiazko hiri edo lurraldeak sortzeari. XIX. mendean, Erdi Aroarekiko eta, orokorrean, misteriotsua zen guztiaiekiko izugarritzko miresmena sortu zen eta mendi labarretan eraikitako gazteluak, eliza gotiko erdi eroriak, ekialdeko eragina zuten hiri koloretsuak... ohiko bihurtu ziren erromantizismo garaiko margolanetan. Honen guztiaren adierazle bezala, Eugène Delacroix, Victor Hugo, Karl-Friedrich Schinkel edo Genaro Pérez Villaamilen paisaiak eskaintzen dizkigu erakusketak.

XX. mendean ere, abangoardia historikotako zenbait artistek liluratuta jarraitu zuten irudimenean soilik eraiki zitezkeen hiriekin. Zentzu honetan, De Chirico, Ernst, Spilliaert eta Delvauxren margoek badute loturarik aurrez aipatutako fantasiazko hiri ezezagunekin.

Galduta, lanbro artean

Kontaezinak dira azken mende honetan hiriaren inguruan egin diren gogoeta, esperimentazio eta artelanak eta ezinezkoa litzateke guztiak erakusketa honetan biltzea. Beraz, gutxi batzuk baino ez ditugu ikusiko. Cristina Iglesias, Miquel Navarro, Olivo Barbieri edo Catherine Yass bezalako artista garaikideek hiria hartu dute gaitzat beraien serigrafia, instalazio, argazki, margolan eta bideoak sortzeko orduan. Baina bat aipatzearen, beharbada Ann Veronica Janssens

Francisco Gutierrezen *Capricho arquitectónico con Moisés salvado de las aguas* (goian) eta Karl-Friedrich Schinkel margolariaren *Iglesia gótica sobre una roca junto al mar* (behean).

instalazioa da artelan garaikideen artean interesgarrienetako bat. Ke zuriz betetako gela bat sortu du artista britainiarrak. Bertara sartzen denak horixe baino ez du ikusiko, ke zuria. Gela barruan ez dago norabiderik, ez dago mugarik, ez dago inolako erreferentziarik... norberaren presentzia baino ez. Fantasiazko eraikin bat irudikatu arren, egungo hiri handien metafora bat izan daiteke, non gizakia lanbro arte bezala dabilen, noraezean galduta. Erakusketako azken lana da aipatutako hau eta horrek ere ematen dio indarra, itsutasun zuri horretatik errealitate itzultzea esperientzia bitxia baita.

Abiapuntua hobe, emaitza baino

Erakusketaren ideia bera, irudimenean baino eraiki ezin diren hiriak gaitzat hartzea, izugarri interesgarria da. Batik bat, fantasia eta errealitatearen arteko mugak gero eta lausagoak diren garaiotan, irudimenean ere ia pentsaezinak ziruditen hiriak gaur egunean errealitate direlako. Bizi dugun ikuskizunaren gizarteak fikzioa eta errealitatea banatzen dituen lerro estua gero eta maizago gurutzatzen du eta ia ez dakigu non bizi garen ere.

Itxura batean, abiapuntu egokia zirudien honek erakusketa baterako, arte historian

zehir, ikusi dugun bezala, etengabeak izan baitira arkitektura eta hiri "ezinezkoak" sortzeko saiakerak. Tamalez, erakusketa motz xamar geratzen da eta ez du gaia behar besteko sakontasunarekin lantzen. Artelanak, orokorrean, interesgarriak eta kalitatezkoak dira, baina erakusketaren mami nagusia osatzen duten *kapritxo*en eta gainontzeko lanen arteko lotura modu behartu xamarrean eginga dago. Ondorioz, zail suertatzen da erakusketak osotasun bat bezala ikusten. Dena den, irudimenari ateak zabaltzeko eta mundu hobeak irudikatzeak aukera emango badigu, ez dago gaizki bisitatxo bat egitea. ■

DANTZA

Pas de Basque

Tradizioaren xarma

Donostiako Goena etxean, ganbaran, makina bat dantzari biltzen da asteazken eta larunbatetan. 60 bat lagun, dantzari eta musikariak, Juan Antonio Urbeltzen azken ikuskizuna prestatzen aritzen dira: *Pas de Basque*. Iñaki Arregi, Fernando Aristizabal eta Jesus Larrea dantza-maisuen laguntzaz, Urbeltzek orpoz orpo zaintzen du dantzarien lana. Añorgako Arkaitz, Elgoibarko Haritz eta Eibarko Kezka dantza taldeetako kideen laguntza jasotzen du Donostiako Argia taldeak. Proba-saioak girotzeko hiru elementu biltzen dituzte: argi mehea, zuzeneko musika eta dantzako oinetakoak.

AINHOA LENDINEZ

JUAN ANTONIO URBELTZEKIN egin dugu hitzordua. Euskal koreografoak azaldu digunez, hiru dira *Pas de Basque* ikuskizuna osatzen duten zatiak: desafioa, patua eta inautea. Lehenengo zatian, kostaldeko dantzak bildu dira. Bizkaiko arrantzaleen giroa mahoizko soineko urdin ilunez jantzia. Arratia bailarako arin-arinean eta orripekotan, eta orobat karrika-dantza (kaxarranka) ikusgarrian, neskak eta mutilak hanka-hutsik dantzatzeko dira. Musikak, etenik gabe; almute-dantzari ematen dio bide. Antzina gariaren eta artoaren

salerosketan erabiltzen zen neurri-ontzia zen almutea. Dantzari trebeek elkarren arteko lehiari ekingo diote, tamaina ezberdinetakoz zurezko kaxen inguruan.

Bigarren zatia patuaren dantzek osatzen dute eta Erdi Aroaren testuinguruan Nafarroako ingurutxoak eta zinta-dantza dira ikusgai, biak ere elkarren osagarri. Ingurutxoak ezkontza bat irudikatzen du. Emaztegaia ispilua eta orrazia eskuan dituela, eta serorek lagunduta, mugimendu arineko dantzan murgiltzen da. Gorteko jarraitzaileak ere inguruan izango ditu. Jantzi dotoreek are nabarmenago egiten dute urratsen liraintasuna. Serorek zinta-dantza egiten dute, biziaren

zuhaitza irudikatzen duen makilaren inguruan. Koloretako zintak elkarren artean kiribilduko dituzte, bizitzako gertakariak islatzeko. Zintak askatzeak biziaren amaiera irudikatzen du. Galaien esku-dantzan bikoteen arteko harremana jaso nahi izan du Urbeltzek. Ohiko soka-dantzaren moldetik, nesken eta mutilen arteko joko bihurriak islatzea da asmoa. Mutilak pauso bihurriak egiten ditu trebeki neskaren inguruan, haren gona altxatzen ere saiatzen da, eta neskak, lirain, mutilaren urratsengandik ihes egin beharko du.

Azkenik, hirugarren zatiak Zuberoara garamatza. Branleak eta karakoitzak aristokraziaren dantzen kutsua dute. Buhamesak eta zamaltzaina arituko dira ondoren. Urbeltzek berak jakinarazi digunez, zamaltzaina, erdia gizon eta erdia zaldi, betidanik izan da neskazalea; horregatik, *Pas de Basque* lanean ere koreografia garaikideko urratsak egiten

dituzten neskekin jolasten da. Neskek dantza erakargarria egiten dute, baina zaldiak beti eusten dio bereari, zaldiak ez du inoiz nesken urratsik egiten. Estiloen nahaste horren haritik, ikuskizuna dantza tradizionalen oinarrituta badago ere, askotarikoa dela esan digu Urbeltzek. Dantza estilo garaikidea jaso du baina beste dantza moldeei zor dien errespetuarengatik, Ana Remiro koreografoaren abilezia baliatu du, euskal tradizioaren osagarri, baina harengandik bereiz. Kauterak eta buhameak, antzina, gizartea asaldatu nahi zuten pertsonak ziren. *Pas de Basque* ere joko eroen artean tradiziozko ezpata-dantza egiten dute buhamesa arinen isilpeko urratsen aurretik. Zuberoako godalet-dantzak esango dio agur saioari, maskaradako pertsonaiak ardoz beteriko edontziaren inguruan jarrita.

Musika eta jantziak

Urratsak ez ezik, musika eta arropak ere

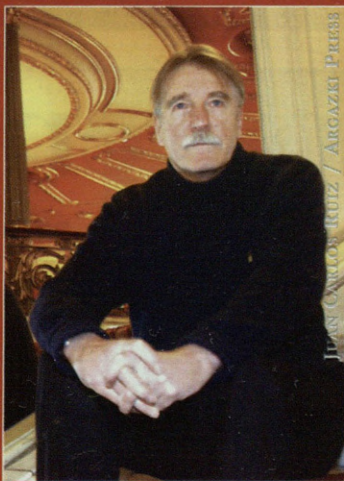
Juan Antonio Urbeltz

"Gaur egun, dantzek gaizki eginak daudelako aspertzen gaituzte"

Donostiako Alde Zaharrean bizi da Juan Antonio Urbeltz, Argia dantza taldeko zuzendaria. Bere etxearen usainak, koloreak eta egurraren zaharrak giro berezian kokatu gaituzte. Tradizioa oinarri hartuta usain berria darion ikuskizuna egin du maisuak, *Pas de Basque*.

18 urte zituela sartu zen dantzen munduan eta 1988an eman zion bide euskal folklorea aztertzen egindako lanari. Hango eta hemengo dantzariak bildu eta *Zortziko* ikuskizuna Confolence jaialdi handira eraman zuen Urbeltzek. Arrakasta haren ondotik etorri ziren *Alakiketan* (1991) eta *Kondharian* (1997). Azken horrek nolabaiteko berritasuna ekarri zuen, dantzaren eta musikaren uztardura ipuinen mundu magikoa ekarri baitzuen. Hurrengo erronkak, inondik ere, handia izan behar zuen. 2002ko irailean eman zuen argitara *Pas de Basque*, Miarrizko Gare du Midi antzoki dotorean. 60tik gora lagunak hartu zuten parte Barroko usaina zuen ikuskizunean.

Zein da zure ustez dantzen esanahia, zertarako balio dute? Gure herriak garai gogorak bizi ditu. Garai honetan bizitzeko gogoia mantentzeko funtsezkoa da handik eta hemendik gure kultura eta gure nortasuna osatzen duten ezaugarriak piztea. Hori aitzakia hartuta, dantzak ere gure kulturaren oinarri direlako, nortasun sentimendu hori bultzatu nahi dugu. Norberak bere nortasunean bizitzeko gogoia izatea da funtsa, horregatik hautatu ditut euskal dantzak eta ez kanpokoak. Azken batean dantzak gure kulturaren eta nortasunaren parte dira.

JUAN ANTONIO URBELTZ / ARGIAZ 1998

Zein da dantzen arrakastarako bidea?

Dantzak arbasoentzat baliagarriak zirelako mantendu dira. Egin ditugun ikuskizun guztiek iraun egiten dute, denborari erreparatu gabe baina modari ihes egin gabe, uneen uneko eskariei erantzuteko gai direlako. Azken batean, asmakerian erori gabe, antzina zen bezala jaso dugu guztia. Horregatik, ikuskizuna hemendik 50 bat urtera berdinberdin taularatuko da. *Pas de Basque* iraunkorra da denboran eta unibertsala espazioan, Kursaal jauregian bezala sagardotegi batean ere egin baitaiteke. Beste gako bat bizitasuna da, eleberrigile eta artista guztien lanetan bezala. *Pas de Basque* bizirik dago zentzu guztietan. Horiek dira *Pas de Basque* erakargarri egiten duten gauzak.

Askotan aipatu duzu euskal konpainia ofizialaren beharra.

Herriko kultura eta dantzak balio izan dutelako mantendu dira, entretenigarriak izan direlako. Gaur egun, dantzek gaizki eginak daudelako aspertzen gaituzte. Horren haritik, askotan aipatu dugu konpainia ofizialaren kontua. Era asko daude hori egiteko, eta nik hau proposatuko nuke: gobernuak erakunde aitortpena eman beharko lioke sustatzen duen ikuskizunari, kalitatezkoa baldin bada. Ikuskizun horren bidea amaitzen denean, taldeak konpainia ofizial izateari utziko lioke eta hurrengo ikuskizunak kultura kontseiluaren aitortpena jaso beharko luke berriro dantza taldeari konpainia izaera aitortzeko. Lehiaketa bat izango balitz moduan. Horrela eratu beharko litzateke konpainia ofiziala. Horrek gure herriaren tradizioa aztertu eta behar bezala berre-raikitzen lagunduko liguke.

Izenen jatorriaz

Zortziko aski neurri ezaguna da euskal dantzetan. *Alakiketan*, berri, tobera musika instrumentuaren onomatopeia da. *Kondharian* izenak "kontakizuna" esan nahi du Ekialdean. *Pas de Basque* nazioarteko baletean egiten den urrats baten izena da, dantza klasikoan urrats bati ematen zaion izena. Dantza klasiko horren eta euskal dantzaren artean izandako elkartzeko batetik geratzen den lekuko gisa jaso du Urbeltzek. Ildo horretan, ikuskizunak dantza preklasikoei egiten die erreferentzia.

JUAN CARLOS RUIZ / ARGAZKI PRESS

arretaz hautatu dira *Pas de Basque* osatzeko. Musikan, Urbeltzek Marian Arregi ematea du gidari. Dantzaren eta musikaren ezin saihestuzko lotura kausitu arte ikerketa sakonak egin ostean, kanta zahar egokienak bildu dituzte. Soinua eta arrabita ekarri ditu Urbeltzek azken lanera, baita panderoa eta txanbela ere. Arropen hauta egiteko gure arbasoek erabiltzen zituzten zapiak eta koloreak berreskuratu ditu. Hortaz, ez bedi harritu ikuslea dantzariaren soinetan jantzi bereziak ikusten baditu, gertu izango baita euskal tradizioa-

egindako berreraikitzea da. "Proba-saio batean zurezko kaxa batzuekin Bizkaiko desafioak moldatu nahi nituen; eta orduan konturatu nintzen almute-dantza zaharra egiten ari ginela", esan digu horren argigarri.

Ikuskizunaren bizitasuna gainerako elementu guztiei gailendu zaie. Baletaren antzinako ikusmolde zurruna apurtu nahi izan du Urbeltzek. Tradizioak naturaltasuna dakar ezinbestean eta bizitasun horrek nortasun berezia eman dio *Pas de Basque* ikuskizunari.

Agenda

2002an argitara atera zenetik, makina bat aldiz izan da Euskal Herrian, Hegoaldean nahiz Iparraldean, *Pas de Basque* ikusteko aukera. Hona epe motzean izango diren ekitaldien berri:

Apirilak 24: Basauri (Bizkaia)
Maiatzak 22: Eibar (Gipuzkoa)
Uztailak 3: Aretxabaleta (Gipuzkoa)

J. C. RUIZ / ARGAZKI PRESS

ren lekuko nagusi gona gorria, bi lerro beltzak ongi markaturik.

Tradizioa berri

Baina zer da *Pas de Basque* ikuskizuna hain erakargarria egiten duena? Koreografoak berak hau esan digu: "Ardo berria da, zahagi zaharrean emana". Tradiziozko dantzak dira baina ikusmolde berritik landuak. Egoera errealekin berreraikitako mundua da *Pas de Basque*. Urbeltzek ezkutuan zegoen tradizioa ekarri du argitara, bere edertasunean berrantolatatu du, hautsa kendu dio baina ezer urratu gabe. Luzaroan egindako azterlanari jarraiki

Dantzariak indibidualtasuna lantzeko aukera izan dute. Zehatz-mehatz lerratutako moldeak hautsi eta bakoitzak bere ekarpena gauzatzeko bidea du. "Dantzari batzuek emanaldiz emanaldi urratsak aldatzen dituzte", esan digu koreografoak. Horren haritik, ikuskizunak *Pas de Basque* berria eraikitzen dela gaineratu du. Forma hutsean geratzen diren gauza guztiak berez erortzen direla uste du Urbeltzek; horregatik, apaindurari ez dio behar baino garrantzia gehiago eman. Oinarriak sendoa behar du izan, eta hori lortuz gero, forma berez izango da erakargarria. ■

Ezpalak

KATIXA GARATË

Titiriteroen Topaketa Zugarramurdin

TXOTXONGILO FESTA handia izango da apirilaren 17 eta 18an Zugarramurdin. Titeren arloan lan eskerga egin zuten Mikel Diaz eta Estefa Errok eta haiei omentzeko asmoz egiten dituzte 1996 urtetik Eskual Titiriteroen Topaketak bi urtean behin. Kisu-labe elkarteak Akerlarre elkartearen eta Udalaren laguntzaz antolatutako Topaketak beste helburu bat ere badu: Euskal Herriko txotxongilo topaketak nazioartekoak izaten direnez, bertako taldeei euren lana zabaltzeko parada eskaintzea. Aurtengoan, besteak beste, Behi Bi's, Antzezki-zuna, Pixka, Deja Bu, Azika eta Goloka taldeak aurkeztuko dituzte euren ikuskitunak.

PABLO S. QUIZA

Laguntza handiagoa eskatu du IBAIAk

IKUS-ENTZUNEZKOEN SEKTOREAK jasotzen dituen dirulaguntzak Espainiako Estatuko beste komunitateetakoekin parekatzea eskatu du Ikus-entzunezkoen Euskal Ekoizle Burujabeen Elkarteak (IBAIA). Estatuan Kataluniak ematen dio laguntzarik handiena sektore honi: 8,4 milioi euro. Haren zazpirena ematen du Jaurlaritzak (1,2 milioi euro), eta hori nahikoa ez dela adierazi du IBAIAk. Film laburrek EAEn jasotzen duten dirulaguntza Estatuko bigarren handiena da eta horrek EAeko laburrek nazioartean duten arrakastarekin lotu du IBAIAk.

Ainhoa Artetaren hitzok jaso zituen Berriak: «Abeslari gazteei aukera gehiago ematea nahiko nuke. Esaterako, aukera ematen duten lanetan, bigarren erreparto bat eginez, ekoizpena aprobetxatuz eta sarreraren prezioa merkatuz. Horrek ekarriko luke zaletasuna zabaltzea, batez ere gazteen artean».

Iban Zalduaren esanak Aizyn: «Badira idazle batzuk, Pello Lizarralde edo Karlos Linazasoro bera, sekulako gauzak egiten ari direnak baina zokoratuak daude-nak saltsa mediatikoan sartu ez direlako».

Mikel Anjel Lertxundik erakunde buruz Deian: «Piramidearen punta baino ez dute baloratzen, batez ere arte plastikoan, eta piramidea sostengatzen dutenen lana ez da baloratzen».

Xabier Silveirak zera adierazi zuen Bernian: «Nafarroako Txapelketak zerbait erakutsi badit txapela ematen dizutela edo ez dizutela ematen da: ez zuk irabazten duzula».

Mireia Gabilondo Irutxulon: «Euskal Herrian antzerkiaren historia ez da oso aspaldikoa, 25 edo 30 urte inguru ditu».

Larry Trask ohorezko euskaltzain eta hizkuntzalaria zendu da berriki, 60 urte zituela. AEBetan jaioa, Ingalaterran bizi zen 1970etik. Euskara asko maite zuen eta hari buruzko informazioa zabaldu zuen nazioartean.

Doctor Deseo *k. Rompeme con mil caricias, cielo, rompeme* argitaratu du Gor disko-etxearen eskutik. Talde bilbotarrak Bilboko gauak erditzen dituen hainbat pasadizo erromantiko jaso ditu zortzigarren diskoan.

Jon Garañok zuzendutako eta Irusoin, Moriarti, EITB eta Benecek ekoiztutako *The Dragon House* dokumentala Torontoko Hot Dogs Zinema Dokumentalaren Foroan parte hartzeko hautatua izan da.

Antton Lukuren *Globokop* edo bi sositan saltzeko tobera lana estreinatu du Garaziko lizeoko ikasle talde batek, Lukuren gidaritzapean.

Barricada

proposatu dute Atarrabia, Berriozar eta Burlatako udaletako kultura sailek aurtengo Vianako Printzea sarirako.

Dantzaren Eguna apirilaren 29an

1982tik Dantzaren Nazioarteko Egunaren txanda heltzen da apirilaren 29an. Egun honen kariatara, dantza emanaldi ugari izaten da inguruotan, baita ikastaro eta topaketak ere. Baina urteko beste egun guztietan arte honen isla oso txikia izaten da. Ez dago egitarau iraunkorrik, salbuespen eskergarri batzuk kenduta, Bilboko La Fundicion esaterako. Jaurilaritzak eta Bizkaiko eta Gipuzkoako aldundiek kudeatzen duten antzokien Sareak dantza ikuskizun gehiago eskaintzeko asmoa adierazi du aurtengorako. Eskertuko genuke. Dantzaren Egunerako manifestua idatzi duen Stephen Page koreografo aborigen eta australiarrek dioen bezala, "dantza izatearen bihotz artistikoa da. Erremedio sakratu unibertsala".

Artista handiak Getxo eta Gasteizen

JAZZ IZAR UGARI izango dira aurtengo Getxoko eta Gasteizko Jazzaldietan. Getxoren txanda izango da lehenbizi. Bertan, besteak beste, Bill Brufordek, McCoy Tynerek, Barbara Hendricksek edota Chano Dominguezek eskainiko dituzte saioak ekainaren 30etik uztailaren 4ra bitartean. Horrez gain, hastear diren musikariei aukera eman nahian, uztailaren 4an amaituko den talde lehiaketa egingo dute, urtero bezala. Gasteizen, berriz, uztailaren 11tik 17ra musikari itzelak ari-tuko dira: Paco de Lucia, Bobby McFerrin, Branford Marsalis... Aurreko urteetan egin izan den bezala, aire zabalean izango da jaialdia eta New Yorkeko Juilliard Schoolek jazzaldiko bosgarren mintegia antolatuko du.

Sarako Biltzarra hogeita batgarrenez

DAVANT ETA OIHANBURU omenduko dituzte apirilaren 12an Sarako XXI. Biltzarrean. Ohikoa da antolatzaileek bi urtez behin kultur eragileak omentzea; aurtengoan, Jean Louis Davant euskaraz idatzitako bere lanagatik eta Philippe Oihanburu dantza, kantu zein ikerketa sozio-etnologikoei esker euskal kulturaren alde egindako lanagatik saritzea erabaki dute. Egun horretan bertan, urtean zehar euskaraz argitaratu diren 35 lan berri eta frantsesez argitaratutako beste 70 bat eskuratzeko aukera izango da. Bestetik, hilaren 12rako bereziki pres-tatutako bi aurkezpen aurreikusi dituzte: Davantek *Idazlan hautatnak* azken lana aurkeztuko du eta Ur Apalategik, berriz, *Gure Gauzak S.A.*, Lamixine Bat antzerki konpainiarekin.

56 artista Manifestan.

Donostiako erdigune historiko burgesa eta Pasaiaiko portu herria izango dituzte lanen oinarri aurt-en Donostian egingo den arte garaikideko nazioarteko Manifesta 5ean parte hartuko duten artistek. Artista gazte eta berritzaileak ezagutaraztea helburu duen ekimenak, ekainaren 11tik irailaren 30era, nazioarteko 51 artisten eta Euskal Herriko Pio Agirre, Leire Bergara, Iñaki Garmendia eta Asier Mendizabal artisten lanak bilduko ditu Donostiako Koldo Mitxelena kulturunean, San Telmon museoa, Kursaallean, Aquariumean eta Pasaiaiko Casa Cira arrain faktorian eta Ondartxo ontziola ohian. Obrek bideoa eta eskultura izango dituzte euskarri, erdi eta erdi. Manifesta 5ek Donostiak kultura-rekin duen lotura indarberritu eta Pasaia aldea suspertu eta garatu nahi ditu.

Antzinako oroitzapenak

Artziniegan. Artea etnografia elkartek Artziniegako Etnografia Museo berria zabaldu du Karmeldarren eskola ohian, herritarren laguntzari esker. Museoa ikus daitezkeen hainbat elementu eta tresna herritarrek emandakoak dira. Bi solairutan banaturiko 1.700 metro koadroko Museoa antzinako ogibideak, nekazal giroa eta hiribilduko bizitza irudikaturik ikusi ahal izango ditu bisitariak. Lehenengo solairuan, Artziniegan ohikoak ziren baina dagoeneko desagertuak diren ofizioen inguruko azalpenak eskaintzen ditu. Nekazal giroa ere suma daiteke bertan, nekazaritza-rekin loturiko tresnak eta animalia biziak ikusita. Bigarren solairuan, antzinako zenbait espazio irudikatu dituzte: botika, eskolako gela eta 20ko hamarkadan Udaleko batzar aretoa eta udaleko notarioa izan zenaren etxea.

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Harri txintxolak
Jean-Louis Davant

ELKAR
110 orrialde
11 euro

Davanten olerki-gintza klasikoa

Bertso librean idatzitako poemarik ere baden arren —hala nola Bitoriano Gandiagari eskainia—, sonetoa da gehien agertzen dena Jean-Louis Davanten *Harri txintxolak* olerki sortan. Zuberoa du ama eta gainerako Euskal Herria emazte maite Davantek, eta urteko lau sasoiei eskainitako olerkiekin lana hasten badu ere, berehala da bere sorterrria den Zuberoako lur eta jendeei zubereraz eta Euskal Herria osoari euskara batuan *Herriminez* kantatzen. Eta heriotza bakoitzaren ezin baztertuzko pasarte bortitza bada ere, haren aurrean itxaropena agertu nahi izan du *Biximinez* olerkariak, itxa-

ropena beste guztien gainetik dagoen bertutea delako berarentzat. Eta azkeneko atalean, zendutako hamasei idazle eta euskaltzain lagun omendu ditu. |

Zer da psikoanalisia?

Batzuen artean
GAIAK
151 orrialde
15 euro

Psikoanalisia eta beste psikoterapiak

Gaiak argitaletxeko aditu talde batek psikoanaliaren teoria eta praktika aztertuz osatu duen liburu honen izenburu zehatza *Zer da psikoanalisia? —Inkontzientea, Super-nia, Libidoa, Terapiak—* da, eta gutako bakoitzaren barnean dagoen inkontzientea aztertutik hasiz, super-ni kontzientearen eta inkontzientearen nondik norakoak agertu eta gizakiaren garapenean eta bizitza psikikoan psikoanalisiarentzat hain funtsezkoa den sexualitateari buruzko azalpenak eman eta gero, sendabide psikoanalitikoaren gaiari heltzen zaio bertan. Ondoren, XX. mendearen erdialdeaz geroztik Freuden lana berrikusi eta alditan bazterrera ere utzi zuten teoria eta ikuspegi psikoterapeutikoen berri ere ematen da liburuan. |

Gure historian barrena

Historiaurretik hasi eta gaur arte Euskal Herriak bizi izan dituen historiako pasarterik gogoangarrienak jasotzen ahalegindu dira Susana eta Marta Truchuelo Ibaizabal argitaletxeak Euskal Gaiak bilduman plazaratutako liburu honetan. Hona landutako garai batzuk: Euskal lurretako giza presentziaren lehen lekukotasunak, euskaldunak erromatarrek lurraldea konkistatu zuten garaian, geroztik jasan zituzten inbasioak eta lurraldeen lehen zedarrak, Nafarroako erresumaren irmotzea eta gainbehera, bandoen arteko gerrak, erregimen foralaren finkatzea eta sistema horren krisia, liberalismo politikoa, karlistaldiak, klase gizartearen ezartzea eta bilakaera, aldaketa demografikoak, Primo de Riveraren diktadura, 1936ko Gerra Zibila eta ondorengo diktadura, trantsizioa, sistema autonomikoa, Europan txertatzea... |

Euskal Gaiak (H). Euskal Herriko Historia
Susana Truchuelo, Marta Truchuelo

IBAIZABAL
142 orrialde
13 euro

Euskaltzaindiaren arautegia

1982an argitaratu zituen Euskaltzaindiak *Arautegi* eta *Barne-Erregelak*. Ordutik hona urte asko igaro dira, ordea, eta harrezkero arau multzo horren testuan aldaketa batzuk ere egin direnez, komenigarria iruditu zaie Euskaltzaindiakoei *Arautegia* eta *Barne-Erregelak* berriz argitaratzea, edizio eguneratu eta zuzendu batean, Euskaltzaindiaz interesaturik dauden guztiek bere jardueraren oinarriak zeintzuk eta nola koak diren jakin dezaten. Aldaketa batzuk Espainiako Presidentziako Ministerioak 2000ko otsailaren 25ean onartutako Errege-Dekretuaren ondorio dira, hala nola, 1, 5, 15, 17, 18, 19, 20, 25, 27, 28, 36, 40 eta 41 artikuluei dagozkienak. Aldiz, beste batzuk formazko aldaketa txikiak baino ez dituzte. |

Euskaltzaindiaren arautegia. Euskaltzaindiaren barne-erregelak
Batzuen artean

EUSKALTZAINDIA
66 orrialde

DodecaSexual
Esete batzuek
AMASTÉ COMUNICACIÓN
146 orrialde
5 euro

Sexu harremanen hamaika aurpegi

Bilboko Amasté Comunicación-ek plazaratzen duen *Esete* aldizkariko azkeneko zenbakiak izenburu hauxe du: *DodecaSexual* eta, beti ere umore ukitua baztertu gabe, sexu harremanen gaineko hamaika jarrera eta iritzi azaltzen ditu bertan: Paperean irudika daitezkeen hainbat sexu-fantasia, larunbat gau batez porruak erre eta porno filmak ikustera elkartzen diren sei nesken arteko sexu grin eta gogoei buruzko elkarrizketa, koitoari uko egitera ausartzen den emakumezko baten aitormenak, sadomasokismoan murgildurik ibili den batek kontatutakoak, porno munduan makilatzaile gisa dabilen mutila, bere bikoteari nola negar egin arazi dakienaren jarrera likitsa eta abar luzea. ■

Gure buruarekin konfiantza izatearen onurak

Lagunekin haserre dabil Joannes, Pello Añorgak asmatu eta Jokin Mitxelena marraztutako *Ni ez naiz txerria* kontakizuneko protagonista. Izan ere, mutiko horri "txerria" deika hasi zaizkio ordura arte adiskidetzat zituen guztiak, orri txuri batean irudikatu dituen hamaika gauza eta koloreen artean txerri hori bat marraztea bururatu zaiolako. Txerri maitagarria da, kurrin-kurrin egiten ari dela ematen duen horietakoa, baina Joannesek ez du inolaz ere nahi bera inork txerritzat hartzea. Zer egin horretarako, ordea? ■

Ni ez naiz txerria

Pello Añorga, Jokin Mitxelena

ELKAR

36 orrialde/ 5,70 euro

BELEN ALTUNA

"Harrigarria da bekatuak egituratutako mundua nola desagertu den!"

Saio bat da zurea. Zer harrera izango ote du?

Jende askok beldurra dio saiakerari, eta euskaraz bada gehiago, baina, beno, saiatu naiz behintzat ahalik eta irakur atseginen idazten. Egia da bere jatorria doktore-tesi bat dela, baina hark zituen kutsu akademikoak kendu dizkiot eta askoz ere era zuzenago eta erdi literario batean gauza guztiak adierazten ahalegindu naiz.

Gaurko irakurleak ulertuko du zure lanaren mamia?

Ez dakit. Kontu honetan lehenengo eta behin misterio ikaragarri bat dago; azken berrogei urte inguru hauetan Euskal Herrian eta beste lekuetan eman den sekularizazio prozesua. Benetan harrigarria da gure aiton-amonentzat bekatuak egituratutako mundu ikuskera zela beraien sentitzeko, pentsatzeko, errudun sentitzeko kosmobisio guztia, bekatu ideiarene eta Jainko zigortzaile baten ikuskeran nagusitzen zela beren jokatzeko era guztia, eta hamarkada gutxi batzuetan hain zentrala zirudien mundu hori nola desagertu den, hondarrezko eraikuntza izugarria balitz bezala.

Non kokatzen duzu "euskaldun fededun" izatearen abiapuntua?

Erregimen Zaharraren krisialdi garaian, XVIII. mendearen bukaeran edota XIX.aren hasieran. Elizaren botere eta monopolio ideologiko eta politikoaren aurka Europatik aire ilustratuak, frantses iraultza eta liberalismo politiko eta ekonomikoaren haize berriak datozenean, horri aurre egiteko tradizioa nola berrindartzen aztertzen dut bertan, eta baita orduko Euskal Herriko giro politiko, moral eta erlijiosoa ere.

egileari galdezka

Euskaldun ona izateko modu baten historia

Integrismo katolikoaren garairik ilunena islatzen saiatu da Belen Altuna *Euskaldun fededun*. "Euskaldun ona" izateko modu baten historia saioan. Historialariak bat datoz Euskal Herrian katolizismoak eduki duen indarra eta garrantzia azpimarratzerakoan, beste inguruko herrietan baino eragin gehiago izan zuela esatean. "Euskaldun fededun"en ospea oso zabaldua izan dugu urte askotan eta estatistikoki ere frogatua omen dago inon baino apaiz gehiago egon direla gurean. Bada, horren guztiaren abiapuntura eramaten gaitu Altunak bere lanean, duela berrehun bat urte euskaldunen bizimodua arautzen zuen moraltasun erlijiosora hurbilduz. Eta oraindik ez asko, duela berrogeita hamar bat urte ere indarrean zirauen katolizismo estu bezain zorrotzak giza

Euskaldun fededun

Belen Altuna

ALBERDANIA
374 orrialde
21 euro

kontzientziak eta jokabideak nola itotzen zituen Euskal Herrian azaltzeko, garaiko testu erlijiosoetara jo du, euskaraz nahiz erdaraz orduan idatzi ziren sermoiak eta doktrinak arakatzuz, kontuan izanik haien bidez iristen zitzaiola jendeari jaso beharreko mezua, Elizari eta botereari interresetzen zitzaiena, sermoilari haiek boterearen eta herri xehearen arteko bitartekariak zirelako. ■

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Gregorio- ren lab.	▼	Gorrotoa	▼	Emakume izena	▼	Zintzoa	▼	Miatuak
	Ezizena		Irendua		Astindu		Bokala		
	▶		▼		▼		▼		▼
	Labore hautsa	▶					Ez eme	▶	
	Nafarroako herria						Emakume izena		
* IZENA	▼	* DEITURA	▶	▼			▼		Bokala
Peruko hiriburua		V. hil							Edo
▶		▼						▼	
			Toka, naramazu	▶					
			Betekadak						
Arto irinez- ko opila	▶		▼			Röntgen	▶	Gabarra txikia	
Ipar., izuak						Erara		Azeri	
▶									
					Bibliako pertsonea	▶	▼		
					Errep., ikara				
Toki zoragarria	▶		▼						Uranioa
Gipuzkoan, dut									Musika nota
▶									
			Abantzu, ia	▶				Lantanoa	▶
			Bokala					Kontso- nantea	▼
Barazki mota	▶		▼			Asiako estatua	▶	▼	
				Jainko egiptoarra	▶				

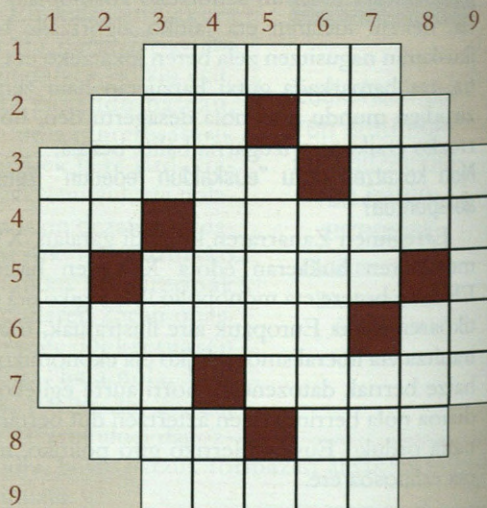
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Hamar bider bi. 2.- Erregai mota. Ardi, hitz elkarketan. 3.- Hortaz. Partitiboaren atzizkia. 4.- Urrearen ikur kimikoa. Bastarta. 5.- Kontsonantea. Ibaiak gairiditzeko eraikina. Potasioa. 6.- Sustriak. Lehenengo eta laugarren bokalak. 7.- Edo. Mitologia jeinua. 8.- Denbora tarte. Infusio mota. 9.- Ez zabala.

GOITIK BEHERA

1.- Bilkura, bilera. 2.- Gu. Bihi, garau. 3.- Kezka. Janari ongailu. 4.- Eritasunik gabeko egoera. Einsteinioaren ikur kimikoa. 5.- Kontsonantea. Ez estu. Kontsonantea. 6.- Bizkaiko udalerria. Idortu, lehortu. 7.- Barre xumea. Minerala. 8.- ...-tak, erlojuaren hotsa. Gipuzkoako udalerria. 9.- Fruitu tropikala.

Hizki zopa

Aurki itzazu Mediterraneo itsasoa inguratzen duten 8 estaturen izenak.

N	I	A	I	R	E	J	L	A
O	B	I	A	O	X	E	I	M
H	A	K	S	I	T	N	A	D
E	R	R	O	I	R	A	L	E
E	T	U	N	I	S	I	A	S
A	S	T	I	N	B	K	S	O
I	J	A	U	A	R	P	O	J
B	I	L	N	D	I	O	N	E
O	K	O	R	A	M	B	I	R
E	R	I	X	T	X	U	I	O
S	E	G	I	P	T	O	A	L

Bost bider bost

Ezker eskuin eta goitik behera, zenbaki bakoitzean hitz bera aterako zaizu.

1	2	3	4	5
1				
2				
3				
4				
5				

1. Hizketa, solasaldi.
2. Zuhaitz mota.
3. Basapizti mota.
4. Josep ... (1749-1833), politikari lapurtarra.
5. Jardun.

Soluzioak

Hitz gurrutzatuak
Ezker eskuine: 1. Hogeit. 2. Cas. Art. 3. Berez. Rik. 4. Au. Sasiko. 5. T. Zubia. K. 6. Zama. 7. Ala. Lami. 8. Epe. 9. Estua.
Goitik behera: 1. Baza. 2. Geu. Ale. 3. Har. Zape. 4. Osaun. Es. 5. G. Zabal. T. 6. Eia. Sikatu. 7. Irra. Mica. 8. Tit. Ala. 9. Kokoa.

K	A	R	I	A	R	A	Z	A	
D	E	T	K	A	K	A	T		
P	A	R	A	D	I	S	U	A	
I	Z	I	A	K	G	O	L	I	A
T	A	L	O	A	R	A	L	A	
L	I	M	A	N	A	R	A	M	A
A	A	G	A	N	E	O	G	A	
I	R	I	N	A	A	R			
G	O	I	T	I	Z	E	N	A	
G	O	I	O	O					

N	I	A	R	E	J	L	A	
O	B	I	A	O	X	E	I	M
H	A	K	S	I	T	N	A	D
E	R	R	O	I	R	A	L	E
E	T	U	N	I	S	I	A	S
A	S	T	I	N	B	K	S	O
I	J	A	U	A	R	P	O	J
B	I	L	N	D	I	O	N	E
O	K	O	R	A	M	B	I	R
E	R	I	X	T	X	U	I	O
S	E	G	I	P	T	O	A	L

Hizki zopa

A	R	I	T	U
G	A	R	A	T
A	Z	E	R	I
L	I	Z	A	R
B	L	A	G	A

Bost bide bost

Bush eta immigrazio politika

Joan den astean, lurrikara batek astindu zuen Mexiko. Irrati, egunkari eta telebista guztiek ez zuten beste albisterik eskaini.

Munduan inoiz izandako lurrikararik ikaragarrienetako bat izan zen. Galerak zenba ezinak izan ziren eta kalteak izugarriak: argi-indarrik ez, etxeak eta eraikinak birrinduta eta suntsituta, eta okerreana, hildakoen kopurua: 15.000 hildako eta milaka zauritu.

Albiste jakin eta berehala, mundu osoko agintariek beren elkartasuna adierazi zieten Mexikokoei eta laguntza erakunde guztiek beren makinariak martxan jarri zituzten, ahal zuten neurrian, kalteen ondorioak leuntzeko.

Frantziak hondamendietan espezializaturiko su hiltzailerik onenak bidali zituen, eta Kanadak bere polizia zalduna, lapurretak geldiarazteko. Europa erdiak janaria eta elikadura gaiak bidali zituen eta beste erdiak medikamenduak.

Eta Bush presidenteak, hildako mexikarrak ordezkatzeko... beste 15.000 mexikar bidaliko dituela agindu du!!!

Estatu kolpeak

- Zergatik ez dago estatuko kolperik Amerikako Estatu Batuetan?

- ???

- Bera delako mundu osoan, Ameriketako enbaxadarik ez duen lurralde bakarra.

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA:

AINHOA OIARTZABAL

ARGAZKIAK: HARTSUAGA

Leitzalarrea. (Nafarroa)

Txanogorritxoren basoan galduta

Iparraldean Goizueta, ekialdean Ezkurra eta Basaburua, hegoaldean Larraun eta mendebaldean Areso eta Berastegi. Leitza, mendi artean dagoen Nafarroako udalerria da. Nafarroako mendi gehienak, Bizkaian eta Gipuzkoan ez bezala, herri-lurrak dira. Bertako nornahi, eta era berean guztiak dira, basoen jabe. Garai batean, Leitzako biztanleek etxea eraiki edo berritu behar zutenean, herri-basoetako zuhaitzak eskatzeko eskubidea zuten. Mendira joan, zuhaitzak markatu eta eskatzailearentzat mozten ziren. Eskatzea libre da, baina eskaria egiten zuenak betebeharrak bazuen. Moztutako zuhaitz bakoitzeko hamar landare sartu behar zituen. Hor ez ziren amaitzen egin behar guztiak. Hasierako urteetan, landaretxo horiei babes eskaintzera behartuta zegoen. Horrela, ziurtatua zeukaten basoen etorkizuna.

Leitzalarrea, Leitzako herri-baso horietako bat dugu. Bertan, Izaieta izeneko izeidia dago. Izenak dioen moduan, izei izugarriak topatuko ditugu han. Baina gaur egun izeiez gain, Leitzako bertako zuhaitz mota gehienak ere bertan aurkituko ditugu. Beraz, oraingoan aukera paregabea dugu landareen erreinuari erreaso eder bat emateko.

Leitzalarrea bisitatzeko, lehenik Leitzara iritsi behar dugu, A-15 autobidean barna. Behin Leitzara iritsita, paper lantegia pasa eta lehen bidegurutzean, ezkerretara hartuko dugu. Aldapa latza igo eta berehala, Leitzalarrea jartzen duen seinalea ikusiko dugu. 8 kilometroko pista jarraituaz, Ixkibar izeneko aisialdi gunera iritsiko gara. Kotxea aparkalekuan utzi eta informazio panelera zuzenean. Panelak hiru ibilbide proposatzen dizkigu. Guk ertaina hartuko dugu, 3,5km-koa, Izaietara inguratuko gaituena. Animo, has dezagun ibilbidea!

Ixkibarrera sartzean utzi dugun pistari helduko diogu berriro. Galbiderik ez du. Halako batean, bidegurutzetara batera helduko gara. Guk, Izaieta markatzen duenari eutsiko diogu. Metro batzuk aurrerago, ezker aldean, metalezko ataka bat

Izaietako lorategi botanikoan 41 zuhaitz mota daude, horietatik zazpi koniferoak, pinuen talde berekoak, eta gainontzekoak hostozabalak

topatuko dugu. Izeietako lorategi botanikorako sarrera da berau. Ezertan hasi aurretik, berriz ere informazio panelera. Zenbaki batzuk ikusiko ditugu egin beharreko ibilbidearen alboan. Zenbakiak zuhaitz motak ordezkatzen dituzte. Gutxi gorabehera kilometro bateko ibilbidea da, oso laburra, baina den-

Leitzalarreko lehengo biztanleen arrastoak edonon topatuko ditugu. Zuhaitz ipurdi ederrak, askotan onddoen eraso jasandakoak, eta bestetan, goroldioak bereganatuak. Goroldiotan garrapua izeneko txoria.

bora gehixeago beharko dugu zuhaitz mota guztiak bisitatu nahi baditugu. Guztira 41 mota daude, horietatik 7 koniferoak, pinuen talde berekoak, eta gainontzekoak hostozabalak.

Ibilbidea nahi den lekutik has daiteke.

Aukeretako bat izeietatik hastea da, Izaieta beraien omenez eginiko lorategia izanik. Horretarako, jo 1 zenbakirantz zuzenean. Baso ilunean murgilduta izeiak, izei gorriak eta Douglas izeiak topatuko ditugu pista hau jarraituaz. Gure aurrealdean izeiak, eskuinaldera Douglas izeiak eta ezkerrealdean, enbor gorritzat nagusi dutela, izei gorriak. Hiru espezieak, azikulekin (hostoak) topatuko ditugu urteko sasoi ezberdinetan. Konifero hauek bereizteko fruitu, enbor-azal eta azikuletan erreparatu behar da. Izeien adaxkak, azikula joriz osatuta daude, eta fruitua luze baino sendagoa da. Douglas izeia, Ameriketako basogintzan nagusi dena, urria da Euskal Herrian. Adaxkek, azikula bakanagoak aurkezten dituzte, eta fruitua luzanga da. Erretxina duten garatxoak ditu enbor azalean. Izei gorria, izei faltsu ere deitua, Stradivarius biolin famatuak egiteko

Hostal BERTIZ Ostatua

San Juan 16, 31720 OIEREGI (NAFARROA)
Tel: 948 59 20 81
www.hostalbertiz.com
info@hostalbertiz.com

Leitzalarreko erraldoiak

GAURKO PROTAGONISTAK izeiak dira. 40 metro pasa luzekoak, zuzen baina zuzenagoak, eta guztiak elkartzean, Txanogorritxo bere garaian barneratu zeneko basoa irudikatzen dute: iluna, adar ugariakoa, misteriozua, beldurgarria... Hauen jatorria Udal artxiboetan topatu dugu. Bertan jasoa dago Leitzak betidanik izan duen mintegi zale-tasuna. Izan ere, 1832an mintegia egiteko erabilitako hazien ondorio dira gaur egun hainbat bisitari jasotzen dituzten izei ikusgarriak.

Izaieta babestutako monumentu naturala da, bere berezitasun eta hedadura handia dela-eta. Babes mota hau dela medio, debekatuta dago bertako zuhaitzak moztea osorik

edo zatika, eta baita enborretan inolako idatzi edo markarik egitea ere. Ezin da surik egin inguruan. Adaburuak ere babes legearen barne daudenez, debekatuta dago izeien gainalderako arriskutsu izan daitekeen edozein jardura burutzea.

Mila erabilera ditu izeiak. Zuhaitz honek garrantzia handia hartzen du adibidez, Egu-berritan. Eraikuntzan ere, egitura pieza gogorak dira. Erretxinak ezaguri baltsamiko ugari ditu. Paper-pasta egiteko ere erabiltzen da. Baina Leiza herrian, monumentu natural hauek ez dira esan dako gauza horietarako guztietarako erabiltzen, beste funtzio bat betetzen dute: turismoa.

Gurbitzaren hostoak.

Douglas izeiaren hostoak.

erabili zen garai batean. Azikula ugarikoa da eta hiruetan berak du fruiturik luzeena. Dena dela, ez larritu, bakoitzaren alboan izena jartzen duen karteltxoa ikusiko dugu-eta.

Berriz atzera buelta eginez 9, 39 eta 11 zenbakidun espezie-tarantz abiatuko gara; ahuntz sahatsa, makala eta haltza, hurrenez hurren. Hirurak dira ur zaleak. Izan ere, alboan Udegiko erreka-stoa dute. Zubia zeharkatuz gero, beste hiru espezie bisitatzeko aukera dugu.

Ibilbidea jarraituz, eskuinera aldapa gogorari eutsiz, elorri zuria dugu pistaren alde batera, eta aler-tzea beste aldera. Azken honi, koni-feroen taldekoa izan arren, azikulak jausten zaizkio udazkenean. Pistan bertan dago ametza, haritzaren familiakoa. Baso barnean otsaliza-rrarekin egin dugu topo, garaiera ertaineko zuhaitza bera, antzinatik txoriak harrapatzeko erabili izan dena, dituen fruitu erakargarriak direla eta. Gorantz jarraituz, hara baserramua, gure begi bistan. Sei metro arteko zuhaixka da eta gure lurraldean nonahi topa daiteke. Baina ez nahasi guztientzat ezaguna den erramuarekin, ez du zerikusirik eta. Alboan dugu gurbitz, udazken eta negu hasieran loratzen den

Goiko argazkian, izei gorriaren fruitua (ezkerrekoa) eta Douglas izeiarena (eskuinekoa). Ondoko argazkian, Udegiko erreka.

bakarretakoa. Eta beste hainbat espezieren artean, zuhandorra ere hemen da. Adarretako kolore gorriak salatzen du. Egurra oso gogorra du eta erreminta kirtanak egiteko erabiltzen da.

Jadanik aldapa igota, ezkerrean, eihar frantsesa ikusiko dugu. Bere egurrak estimazio handia du tornu-gintzan eta zurgintzan orokorrean. Eta hostazuria, lehen aipatutako otsalizarraren ahaidea, erraz bereiziko dugu hostoaren atzealdea begiratz gero, zuri-zuria baitu.

Aurrera jarraituaz, dagoeneko iritsi gara ibilbidearen punturik gorenera, eta oraindik izerdirik atera gabe gainera! Askok eta asko, zuhaitz gazteak dira oraindik, lorategia berri xamarra baita. Hala ere, Leitzalarreko lehengo biztanleen arrastoak edonon topatuko ditugu. Zuhaitz ipurdi ederrak, askotan onddoen eraso jasandakoak, eta bestetan, goroldioak bereganatuak.

Dagoeneko beherantz goaz, eroso jaitsi ahal izateko eskaile-ra eta guzti. Berehala egin dugu topo lizarra, zumalakarra eta intxaurrenondorekin. Zumalakarra -askorentzat oilakarra- libragarri naturala da, urtebetez zahartzen utziz gero. Gainerakoan, sekulako gorakoak eta dardarizoak eragiten ditu. Hurrengo, pistaren ezkerretara, guretzat gustagarri diren fruitu

arbolon saila ikusiko dugu, nahiz zuhaitz guztiek ematen dituzten fruituak: madariondoa, gaztainondoa, sagarmina, harana, gerezia eta elorri beltza.

Jadanik bukatu dugu lorategiko buelta. Berriz ere, beste metalezko ataka bat igaro eta pista nagusira irten gara. Poliki-poliki, beherantz

jo dugu. Behin Ixkibarren gaudela aukera paregabea dugu mokadutxo bat jateko. Han daude iturria, aulkiak, parrilak... deskantsatzeko nahiz jolasteko leku aproposa. ■

ARRIGORRI ITSAS PENTSIOA -ONDARROA- P

poizkaiko kostaldea ezagutzeko aukera paregabea!

zerbitzuak

- Biko logelak bainugelarekin
- Garbillekua
- Jatebxea
- Kafetegia
- Egongela
- Jolas aretoa
- Irakurgela
- Delicatessen motako denda

www.arrigorri.net

Arrigorri Itsas Pentsioa leku paregabean dago, hondartzaren gain-gaietan, bertara sarbide zuzena duela. Talai baten gisa, itsasoa aurrean eta Ondarroako portua zein Saturrarango hondartza ezker-eskuin. Bamealdera so eginez, Lea-Artibaiko mendixka, erreka, baso eta herriak

946 134 045
605 711 684

zenbat gara elkarte

ondarro

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA, GARBIÑE UBEDA

INGURUMENA

Berotegi-efektuaren erantzule diren gasak gorantz

BEROTEGI-EFEKTUAREN inguruko datuak behin baino gehiagotan eman dira ARGIA n. Lurrean gertatzen ari diren hainbat klima gertaera berotegi-efektuarekin loturik daudenez, noizean behin berriak ematen jarraituko dugu gaiaren garrantziagatik. Azkena dakiguna, zientzialari australiarrengandik etorri zaigu, hauen arabera 2002. urtean 18 mila milioi tona CO₂ isuri baitziren atmosferara eta 2003. urtean 17,1 mila milioi tona. Datu hauek alderatu edo baloratu ahal izateko jakin behar da 1993 eta 2003. urte bitartean urteko batez beste isuritakoa 13,3 mila milioi tonakoa izan zela, eta goimugara, berriz, 1998. urtean iritsi zela, 23 mila milioi tona isuriz. Urte horretan, hain zuzen ere, Indonesiako baso-eremurik gehiena erre egin zen eta hortik etorri zen isuri erraldoia.

Azken bi urteetako isuri-kopuruek alarma sortzeko arrazoi nagusia isuriaren jatorria da, azken bi urteotan baso gutxi erre denez, gizakion emisioak izan behar baitu gora egin duena.

Berriro gogoratu behar dugu Kyotoko hitzarmenaren arabera, 119 estatuk bidea jarri behar zutela 1990-2012 bitartean gas karbonikoaren isuria %8 gutxitzeko. Baina sinatzaileek munduan isuritako gas karboniko osoaren %55 baino gutxiago isurtzen dute. Beraz, oso kutsagarriak diren estatu batzuk oraindik Kyotoko hitzarmena sinatu gabe daude, besteak beste AEB, Errusia, Australia eta Kanada. |

TEKNOLOGIA

Robotak gizakiaren laguntzaile

GIZAKIARI KONPETENTZIA egingo dien izaki gisa hartu ditu robotak hainbatek, zientzia fikziozko filmeen eraginez. Zientzialariek, ordea, badakite ezin izango dela gizakia baino robot gogorrago eta egokigarriagorik diseinatu. Hau dela eta, zientzialarien helburua giza lanen laguntzaile izango diren gero eta robot hobeak sortzea da.

Datozen hamar urteetan robot mota asko izango ditugu laneko laguntzaile. Etxean jada badaude xurgagailuak eta belar-mozkailuak, baina laster Sonyren AIBO txakurra izango dugu, adibidez. Lan arriskutsue-

Osasuna

JABIER AGIRRE

Depresioa eta antsietatea, gaixotasun mentalik arruntenak

72.000 PERTSONA hartu zituen iaz guztira Osakidetzaren osasun mentaleko asistentzia-sareak, eta horietatik %40ri neurosi motaren bat edo beste diagnostikatu zitzaizkien. Izen orokor horren azpian sartzen dira antsietate edo barne-hertsurako gorabeherak, depresioa edo baita elikadurarekiko portaeraren desorekak ere —anorexia eta bulimia batik bat—. Psikiatria zerbitzuetan hartutako gaixoen kopuruak gora egiten jarraitzen duen arren, diagnostikoen tipologia —bai ospitale-zerbitzuetan eta baita ospitale kanpokoetan egiten direnak ere— mantendu egiten da urtez urte, Osakidetzako osasun mentaleko ardura-dun nagusi Alvaro Iruinek Gasteizen egindako kongresuan esan zuen bezala. Martxoaren hasieran egindako kongresu honetan —Osasun Mentaleko XII. jardunal-

diak— 400 aditu inguruk hartu zuten parte.

Osasun mentalean badira ongi ezberdintutako gaixo-taldeak, eta horien portzentajea nahiko berdintsu mantentzen da. Talderik ugariena —Osakidetzak hartutako pertsona guztien %40— osatzen dute depresio arin edo moderatua duten gaixoeak, egokitze arazoak dituztenek eta antsietateak jotakoek. Beste gaixotalde handi xamar bat —%15-20 ingurukoa— eskizofrenia motaren bat edota koadro psikotikoren bat diagnostikatu zaienak osatzen dute, alegia, gaixotasun grabe kronikoek jotako gaixoeak.

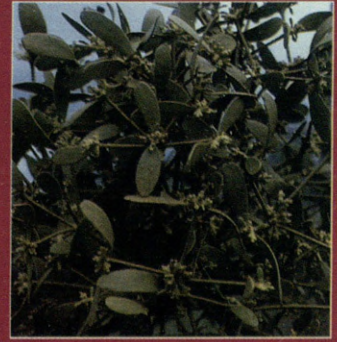
Iazko urtean zaindutako 72.000 pertsona horietatik 19.000 gaixo berriak ziren, gainerakoak lehendik ere Osakidetzako osasun mentaleko zentroetan egonak baitziren.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Mihura jendea

TOKIAN TOKIKO KUTSADURAREN tamaina bertan bizi diren likenen arabera neurtzen da aspalditik. Airearen zikinaren tamaina ematen du, batez ere, neurketa honek. Lurrarenaz jabetzeko beste bide bat jorratzen ari da berriki: mihura (*Viscum album*). Lurrean berunaren gisako metal astunak eta antzekoak izanez gero zuhaitzak ahulago hazten dira eta hauen bizkarroia den mihurak erosoago erasotzen ditu. Ikerketa bide berri samarra da eta emaitza zehatzak jakin arte denbora pixka bat beharko da. Mila senide baino gehiagoz osatutako Lorantazeoen familia zabalekoa da mihura. Sendi guztien antza honek ere baditu hamaika bitxikeria, baina gaurkoan Australiako Eguberri-zuhaitzarenera lotuko gara. Izen zientifikoa *Nuytsia floribunda* du, Australiako hego mendebaldean XVII. mendean miatu zuen Pieter Nuytsen omenez. Beste landareek idorte izugarria eraman ezin dutenean Eguberri-zuhaitza, izenak dioen eran, udaren beroenean loratzen da eta suak pasatako sailen batean bizi bada, are eta oparoago. Duela gutxi jakin da ingurukoekiko azaltzen duen harrotasun honen zioa. Mihuratara izaki hemiparasitua, lapurra da. Sustraiak ehun bat metro arte luzatzen ditu eta inguruan topatzen dituen beste landareen sustraiak erasotzen ditu. Sustrai bat topatzen duenean idunek antzeko batez sustraia

inguratu, ebaki eta hark hartzen dituen ura eta elikagaiak ebasten dizkio. Ingurukoek udako Eguberri latza igaro behar eta bera, parrez parrez, arra bete baino handiagoko loretzar hori usaintsuak denei erakusten... Espazioko programa bate-rako lanean ziharduen zientzialari talde batek estazio bat eraiki omen zuen mihuratar hauen sailetan. Estazioaren komunikazioak noiz nahi eten egiten ziren, baita zuntz optikozkoak ere. Bereak eta bi kosta omen zitzairen beste-txeko mihuratar hauen berri izan eta etxekonekoen ohiturak ezagutzeak bizikidetzarako duen garrantziaz jabetzea. Aborigenak Mungi deitzen dute eta, uda beroan animalia mordo bati bezala arbasoen espirituei babesa ematen dietenez, sakratutzat dute. Bizikidetzaren esperientzia. Geure mihura magikoa bezala, betirako txoratzen omen zaitu mihurapean musukatutako ezezagunak... Mihuraren fruitu gozoa jan eta barruko hazia gustuko ez nonbait eta, zuhaitz adarrak igurtziz biskaz mokoari itsatsitakoa ereiten gona bete lan dute sasoi honetan txoriek.

AIBO txakurrak jolasten.

tan aritzen diren hainbat makina ere, esaterako tripulazio-rik gabeko ibilgailuak, minen ateragailuak edo hondakin toxikoen garbigailuak, robotzat har ditzakegu.

Zientzialariak aztertzen ari diren beste aukeretako bat robotak kooperazio-lanetan aritzea da, hau da, guztiek helburu bakar bat lortzeko kolaboratzea. Hori aztertzeko biologia du hainbatek eredu, intsektuen mundua, hain zuzen. Hainbat intsektu sozial, txindurriak kasu, oso adimen urrikoak badira ere, taldean oso ekintza konplexuak gara ditzakete.

Beste erronketako bat robotei sentsoreak jartzea da, ingurua interpretatu ahal izateko. Adibidez, robotek itzallak askotan gaizki ulertzen dituzte eta hau betiko muga izan da robotak garatzerakoan.

Beraz, gero eta robot lagun gehiago izango ditugu alboan eta ez filmetan azaltzen zaizkigun munstroak. **I**

HUMUS ABONO EKOLOGIKOA

EZ KUTSATU ZURE LURRA!

Ongarritu zure lore, fruta zuhaitzak, baratzak, landak eta abar ongarririk onenarekin: HUMUS MENDIOLA ongari ekologikoarekin eta konturatuko zara zure frutaren zaporeaz eta baita zure lore eta baratzaren edertasunaz.

ESKATU ZURE LORA DENDAN

Banatzaile ofizialak:

- Ceramicas Larrinoa • 945 30 08 78
- SAKE • 94 6225393

HUMUS MENDIOLA
Etxetxo Baserria, Mendiola auzoa 1
48220 ABADIÑO
Tf. 94 6812003
Fax: 94 6812003

Sukaldean

HASIER ETXEBERRIA

DAVID DE JORGE

sukaldean@frec.fr

Ilarrak arrautza irakinarekin

- 800 gramo ilar fresko, xamur eta txiki (lekak gordeko ditugu, zabalik)
- Urdaiazpiko xerra bat, dadotan moztua
- 10 koilarakada ilar leka salda
- Tipulin fresko bat, pikatua
- 2 baratxuri ale, xehatuak
- 4 koilarakada oliba olio birjina
- 4 arrautza fresko
- Gatza

dizkiogu ilarrak, azukre pixar batekin. Beste bost bat minutu egin eta salda gaineratuko dugu, 10 koilarakada. Arrautzak hautsiko ditugu haren barruan, ezti eta leun, kazolaren bi ertzetan, zuringoek elkar jo ez dezaten. Su eztiaren edukiko dugu guztia egosten, bost bat minutuan, salda murriztu eta arrautzak mamitu arte. Gatz-puntua neurtu –kontuz urdaiazpikoak eman diezaiokeenarekin– eta mahairako prest izango ditugu ilarrak. ■

ILAR LEKAK EGOSIKO DITUGU litro bat urean. Tipulina gozatuko dugu paderan, olio beroan. Urdaiazpikoa ere hantxe jarriko dugu. Ordu laurdenaren ostean erantsiko

tzak mamitu arte. Gatz-puntua neurtu –kontuz urdaiazpikoak eman diezaiokeenarekin– eta mahairako prest izango ditugu ilarrak. ■

Oinarrizko kontuak

Barazkiak nola egosi

BARAZKIENA baino 5 aldiz handiagoa izango da egosteko erabiliko dugun uraren bolumena. Eltzean egosiko ditugu barazkiak, baina ez aluminiozkoan, ilundu egiten baititu gai horrek barazkiak.

Barazki berdeen kolore erakargarriari eta itxura freskoari eusteko, honako proportzio honetan bideratuko ditugu ura eta gatz: 100 bat gramo barazkiko, litro erdia ur, hasieran, eta 5 gramo gatz. Urari ez zaio sekula irakin aurretik gatz eman behar. Gatz irakin aurretik emanaz gero, askoz denbora gehiago beharko du borborka hasteko. Lehen irakinaldian erantsiko dugu gatz eta irauliko ditugu barazkiak. Egoste-epea ez da erlojuaren kontua, baizik eta barazkien egoerarena. Sutatik atera eta dastatu egingo ditugu, egina dagoen edo ez jakiteko.

Egosi bezain laster zerbitzatu ahal izango ditugu barazkiak, gurin pixar batez, oliba olio gordinez edo baratxuri-olioaz, edo freskatzen jarriko ditugu gopor edo ontzi handi batean, ur oso hotzarekin –izotza erantsiko diogu–, eta gatz azaletik emanda, ongi kontserbatu eta koloreari euts diezaiogan. Egoki kontserbatuko dira orduan barazkiak hozkailuan, beren ezaugarri guztiekin, mikrouhinetan berriro berotu aurretik, edota berriro maneatu ditugu, ur izoztuan, gatz pixka batez, murgildurik eduki eta gero.

Ez dira barazkiak iturriko uretatik pasa behar: ezaugarriak galtzen dituzte. Bestalde, inoiz ez ditugu barazkiak kazola tapatuta egosiko, kardua edo borraja bezalako barazki zaintsuak izan ezik.

Umorez betetako kritika herritarrentzat

Umorez egindako kritika ez da txantxetakoa, horrela ulertu zuten XIX. mende bukaerako marrazkilariek. Garai haietako teknika eta lege berriek ematen zuten aukerari men egin gabe, hamaika aldizkari satiriko sortu ziren urte haietan, gehienak Madrilén eta Bartzelonan. Gizartearen gehiengoa alfabetatu gabea zenez, karikatura hauek arma bikaina bihurtu ziren kritika politiko eta soziala herritarren artean zabaltzeko. Gaur egun gertatzen den bezala, estatu mailako aldizkarietan Euskal Herriari buruzko gaiak etengabe azaltzen ziren, baina baita Espainiari buruzko makina bat topiko ere. Zumalakarregi Museoak hauek guztiak biltzen dihardu azken urteotan eta gai honen inguruan erakusketa bat egin berri du Donostian.

UMORE GRAFIKOA, satira, distortsioa, karikatura edo komikia; kontzeptu eta hitz hauen guztien artean anabasa pixka bat badago, denak daude nola hala loturik, baina bakoitzak bere ezaugarriak ditu: satira ez da marrazkia bakarrik, umore grafikoa ez da karikatura soilik, karikatura distortsioa izan daiteke eta komikiak ez du zertan distortsioa izan beharrik. XIX. mendean ez zegoen komikirik, "historieta" delakoaren hastapenak baizik eta mende horren azken erdialdean, aldizkari satirikoetan umore grafiko konkritu bat erabiltzen zen batez ere: karikatura. *Caricare* italiar hizkuntzatik datorren hitza dugu, puztea, handitzea, kargatzea esan nahi du, gauza baten edo norbaiten bereizgarriak distortsionatzea barrengarri uzteko.

Karikatura konbentzionalismotik oso urrun dagoen arren, marrazki edo irudien estilo oso berezi bat den arren, historia luzekoa dugu. Egiptoko papiroetan karikaturak azaltzen dira jadanik, greziar zeramikan ere irudi distorsionatuak behin eta berriz ikus daitezke eta Ponpeiako erromatar aztarnetan, esanguratsuak dira kristauen eta ez-kristauen arteko gatazkak irudikatzen zituzten karikaturak, hauetako batean asto baten irudia gurutze batean iltzatua azaltzen da, "Alexamenosek jainkoa adoratzeko" esaldia ondoan duela. Europako Erdi Aroko krisian karikatura arte erlijiosora mugatu zen, elizetako portiko, beirate eta kapituletara; eta hurrengo mendeetan, Da Vinci eta Carracci bezalako artis-

tei esker, karikaturaren esanahia zehaztu eta erabilera ugaldtu zen.

Karikaturak: Umorea eta kritika

Zumalakarregi Museoa XIX. mendean azken herenean aldizkari satirikoetan agertu ziren karikaturen erakusketa bat egin du Donostian, horretaz gain, sarean erakusketa birtual bat ipini du eta bertan garai haietako hainbat eta hainbat karikatura ikus daitezke. Ezbairik gabe, karikaturaren erabilera gorakada nabarmena izan zuen, batez ere 1868ko iraultzaren ondoren, prentsak askatasun gehiago lortu baitzuen. Gainera, kon-tuan eduki behar da XIX. mendean teknika berriek garapen bizkorra izan zutela, horien artean litografiak; harrian marraztuz gero, tamaina handitu, koloreak bizitu eta prezioak merkatu zitezkeen teknika honen bidez.

Ehunka izan ziren argitaraturiko aldizkari satirikoak eta modu berean argitarapen hauek hainbat formatutan aurkezturiko karikaturak eskaintzen zituzten: laminetan, koadernoetan, ehunean estanpaturik edo akordeoi formatuan. Baziren marrazki bakarrez eta letrarik gabe egindakoak, baina baita hainbat marrazki eta esaldiz

osaturiko karikaturak ere, azken hauek gaur egungo komikiaren arbaso ziren. Zumalakarregi Museoko dokumentazio zerbitzuko arduraduna den Mikel Alberdik dioenez, aldizkari satiriko ugari kaleratu ziren arren, gehienek bizitza oso laburra izaten zuten eta gutxi batzuk izan ziren zentsurari burla egin eta irautea lortu zute-

nak. Egunkari famatuaren artean daude Madrilgo *La Avispa*, *La Gorda*, *Don Quijote* edo *La Caricatura* eta Bartzelonako *La Cigala*, *La Flaca* edo *El Charlatan*. Aldizkari gehienak Madril eta Bartzelonan kaleratu ziren, hiri hauetan argitarapen tradizio luzea baitzegoen.

Euskal Herrian berriz aldizkari satiriko gutxiago argitaratu ziren, nahiz eta garai hauetan, genero honek bultzada nabarmena izan zuen. Donostiako *El Látigo* eta Bilboko *El Ganorabaco* ditugu horren erakusgarri, 1865ean jaiotak, beraien orrietan noizean behin karikaturak argitaratzen zituzten, baina tamalez grafiaren aldetik kalitate nahiko

Vicente Manterolaren karikatura berrak aberatsa da: apaiz famatua, armak eskuetan dituela, sermoia botatzen pareko bere artalde karlistaren aurrean. Atzean Karlos erregegaia du.

kaxkarrekoak ziren. Lehenengo aldizkari hauei jarraiki Gasteizen *El Danzarin* agertu zen, Donostian *La Semana en Sebastian* eta *La Avispa*, azken hauek estatu mailako aldizkariaren sukurtsal gisara; horretaz gain bazegoen *El Thun Thun* izeneko aldizkari bat, 1894an sortua, bertan Victoriano Iraola marrazkilari eta olerkariaren txistek oso famatu egin ziren. Bilbon *El Chimbo*, *Fray Supino* edo *Bilbao Cómico* izenekoak ere azaldu ziren, baina mendea bukatzerako desagertu ziren aldizkariak ditugu hauek.

Marrazkigileek karikatura egiteko garaian, hainbat bitarteko erabiltzen zuten: ezagunak dira pertsonaiak landare edo animalia itxurarekin jantzen dituzten marrazkiak, baita konparaketak egiten dituztenak ere, eta askotan koadro klasikoaren parodiak ere azaldu izan ziren. Dena den, karikaturaren ezaugarri nagusienetako bat, pertsonaia baten berezitasuna azpimarratzean datza.

Karikaturak kritikarekin lotura handiak ditu, XIX. mendeko bukaera horretan aldizkari satiriko gehienak liberalismo progresista baten aldekoak ziren eta umore grafikoa sektore guztietatik erabili bazen ere, bitarteko honen bultzatzaileak alderdi aurrerakoiak izan ziren batez ere. Garaian garaiko gobernuak kritikatzeko helburu nagusia izanik, autore gehienek beraien izenak ezkutuan mantentzen zituzten, errepresioaren beldur, dudarik gabe. Horregatik, oso zaila da karikaturagileen nortasuna zein zen jakitea.

Espainiako gizarte eta politikaren atzerapenaren adibide gisara zezenketak ipintzen zituzten. Eliza ere kritiken jomuga bihurtu zen, apaizak

bizizaleak zirela pentsatzen baitzen. Harrigarria dirudien arren, gaur egungo prentsan azaltzen diren gai batzuk, ordurako aski ezagunak ziren: 1898an Antilletako azken koloniak galdu eta urte gutxira Marokoko Peregil irla "konkistatzea", guztien barregarri bihurtu zen, orduan ere.

Euskal Herria karikaturagai:

"Euskal gaia" estatu mailako prentsan azaltzea ez da gaurko kontua. XIX. mendeko estatuko aldizkari satirikoetan euskaldunak hizketa gai ginen jadanik, batez ere karlisten eta liberalen arteko auzia sortu zenetik. Aldizkari satiriko gehienak liberalismoaren aldekoak izanik, Eus-

XIX. mende erdialdean itsasertzeko bainuak eta bainuetxeak modan jarri ziren aristokraziaren eta gorengo estatusaren erakusgarri. Karikatura askotan "turista" horien aberastasuna bertako jendearen pobreziaarekin kontrastean jarri zuten.

Analisia edo "karikatura bat nola hustu"

Karikatura batek hasiera batean uste dena baino informazio gehiago eman dezake. Honako hau adibidez, Bartzelonako *La Madeja Política*-n argitaratu zen 1874an eta bere oinean esaldi hau ipintzen zuen: "Si el árbol de Guerni-

ca da estos frutos, procuremos que no vuelva a retoñar". Bertan, errepublika irudikatzen duen emakume batek negarrez dagoen Guerni-kako arbola moztu du aizkoraz eta nahikoa ez balitz, Concha jeneral liberalaren zerra eskura dauka, "iparraldeko probintzien" mapa azpian duela. Arbolararen sustraiak atzerakoitasuna eta fanatismoa dira eta adarrak "baskongadetako probintziak". Karlistak fruituak dira -ezkurak alegia-, kasu batzuetan arratoi itxurarekin gainera. Lehenengo planoan Manterola apaizak karlismoaren defentsan idatzitako "Fueros y petróleo" artikulua irudikapena azaltzen da. Urrutian berriz, baserri bat elizaren ondoan, euskal tradizioen babesleku eta honen ondoan karlistak daude, baterien ke artean borrokan. Karlismoaren eta erregimen zahararen kontrako karikatura bikain bat dugu dudarik gabe.

Goiko argazkian Karlos VII.a; behean ezkerrean Mateo Sagasta politikaria eta eskuinean Peregil uhartea.

kal Herriko eta Kataluniako karlismoa gogorki eraso zuten marrazkien bidez. Karlismoa, euskal ohituren eta kulturaren ordezkargarri bezala ikusten zen eta, ondorioz, euskaldunei buruzko zenbait topiko karlismoa barregarri uzteko erabili zituzten.

Tronurako hautagai zen Karlos VII.a ere karikaturarentzat iturri aberatsa zen. Errege-gaiak itxura komikoa zuen, karikatura gehienetan burua gorputza baino handiago zuela marrazten zuten, ezpainak ere lodi eta zabalak eta janzkera berezi xamarra, soinean errege-gai baten parafernalia guztiak zeramatzala: ezpata, txapela gorria, urrezko tituluak edo leloak... "Carlos Chapas" deitu izan zioten. Baina itxuraz gain, bere jokabide "eredugarriak" agerian uzten zituzten marrazkiak ere egin ziren, guztiek baitzekiten neskazale eta jokalaria amorratua zela. Don Karlosen kausa galdua irudikatzea, liberalen oso gustagarri zen eta urte askotan zehar berari buruzko marrazkiak egiten jarraitu zuten.

Euskal Herrian apaizgoak izan zuen jokabideak ere kritika latzak jaso zituen; jakina den bezala, apaizen gehiengoa karlismoaren alde azaldu zen eta hauetako askok 1872-1876 artean gauzatu zen karlistaldian parte hartze zuzena izan zuten. Horregatik, karlismoaren inguruko karikaturetan ez dira inoiz apaizak falta, Karlos erregegaia babesten edo armak sakeletan dituztela.

Karlismoaz gain, badira neurri txikiago batean bada ere, Euskal Herriaren inguruan jorratzen diren beste gai batzuk. XIX. mende erdialdean itsasertzeko bainuak eta bainuetxeak modan jarri ziren aristokraziaren eta gorengo estatus baten erakusgarri gisa; Isabel II.ak Donostia aukeratu zuen uda bertan igarotzeko eta horregatik ez ziren gutxi izan hiri honetara udan joaten ziren aberatsak. Karikatura askotan "turista" hauen aberastasuna bertako jendearen pobreziarekin konparatu nahi izan zen. Modernitateari nolabaiteko beldurra erakusteko marrazkiak egin zituenik ere bazen, ordurako trenbidea martxan zegoen eta industrializazioa hedatuz zihoan. Horren aurrean, tren istripuek eta hiri uniformetasunak ekarritako kalteak azpimarratzen ziren. ■

Eskeleto itxurako irakasleek liburuak jaten omen zituzten, pasatzen zuten gosearen ondorioz-edo. Hezkuntzaren egoera salatzeko karikaturak ditugu hauek.

HIROMI YOSHIDA, HIZKUNTZALARI JAPONIARRA

«Japonierak eta euskarak antza badute, baina loturarik ez»

Euskaldundutako japoniar baten aditzera izan genuen eta gure hizkuntzak bizi duen egoeraren kariaz, haren bila jo dugu. Munduko txokorik ia urrunenean gure herriaren eta kulturaren berri dutela jakiteak kilikatuta egin dugu bidaia. Eraitza harrigarria izan da, esperientzia ahaztezina: Euskaldun bat eta japoniar bat, bitartekaririk gabe, euskara jatorrean hitz egiten.

Ez dakigu bere adinaren berri, izan ere, Japonian ez omen da txukuna adinaz galde egitea. Are gutxiago, emakumezkoei. Nola-nahi den, Hiromi emakume gaztea da, kanpotik eta barrutik. Haren hitz egiteko erak, irribarreak eta begiradak gizaki xume bezain apala salatzen dute.

Biografia laburra

Izena: Hiromi Yoshida.

atorria: Japonia, Tokio.

Lanbidea: Hizkuntzalari.

Espezialitatea: Euskal hizkuntza.

Ikerketa lanak: *Masterra:* Azpaitiko euskara eta Azpaitiko euskararen Aditz Trinkoa. *Doktorego tesia:* Euskal hizkuntzaren Aditz Laguntzailea.

AINHOA LENDINEZ

Argazkiak: Karlos Corbella

AZPEITIAN EGIN DUGU HITZORDUA.

Hiromik urteak daramatza Urola aldeko herri honetara etorritik. Aspaldi ikasi zuen gure hizkuntzan mintzatzen eta orain euskararen inguruko ikerketak egiten ari da. Horrez gain, Japonian, Tokioko unibertsitatean, euskara irakasle ere aritzen da. Euskararenganako zaletasuna nola piztu zitzaion jakin nahi izan dugu, baita esku artean dituen proiektuen berri ere.

Suzuko Tamura japoniarraren izena nahikoa ezaguna da Euskal Herrian, euskara ikasteaz gain, euskararen inguruan lanean ere aritua baita. Euskaltzaindiak ohorezko urgazle ere izendatu zuen. Suzukok Tokion emandako euskarazko eskoletan hasi zinen zu ere euskara ikasten. Zure esperientziak non du abiapuntua?

Betidanik gustatu izan zait hizkuntzak ikatea eta kasualitatez aukeratu nuen euskara. Liburu batzuetan gramatika pixka bat ikusia nuen lehengo ere. Baina "hau ezin dut nik bakarrik ikasi", pentsatu nuen. Suzuko

Tamurak euskaraz hitz egiten zekien eta hark eskola batzuk antolatu zituen Tokioko unibertsitatean. Nik eskola haietan eman nuen izena. Bost pertsona hasi ginen, lau mutil eta ni. Eskola oso ondo zegoen antolatuta, Suzuko oso trebea baita horretan. Dena ematen zuen euskaraz, azalpenak, eta abar. Egia esan, dena gustatzen zitzaidan, ikasgaia, irakaslea, eskola bera emateko modua, lagunak... Hori fakultateko azken urtean izan zen. Ondoren, ikasketak amaitu eta lanean hasi behar nuen, baina nik euskaraz ikas-

"Euskaldunak oso harrera onekoak dira"

HIROMIREKIN, hitz eta pitz aritu gara eta euskarak ez ezik, Euskal Herriko hamaika konturak erakartzen duela aitortu digu. Besteak beste, jendearen izaerak eta gure herriko kulturak. Elkarriketari doinu alai eta aldi berean bihurria eman dio euskaldundutako japoniar honek.

Zaila izan al da euskara ikas- tea?

Hizkuntza guztiak dira zailak ikas-
teko. Baina euskara hasieratik
oso arraroa egin zitzaidan. Japonia-
rekin alderatuta hizkuntza denak dira
diferenteak, japonierak ere ez baitu
sustrai ezagunik. Ingelesa, gaztelania
eta aleman pixka bat
dakizkit, baina horiek
antzekoak dira, hiz-
kuntza indoeuropar-
rak. Euskararen into-
nazio eta doinura
ohitzea nahikoa kos-
tatu zitzaidan.

Hasieran sentitu al zenuen ezingo zenuela euskaraz nahi zenuena adie- razi?

Noski. Gainera, arazo
larria nuen, alegia, ez
neukala kaseterik.
Ezin nuen euskararen
benetako doinua aditu eta hori beneta-
ko arazoa izan zen, intonazioa eta abar
asmatzea.

Euskara dela-eta, Euskal Herrian edo Japonian, makina bat kontu bizi izango zenuen urte hauetan guztietan. Anekdota ere izango dira tartean...

Tokion, nire eskoletara etortzen
diren lau neska, Real zale amorra-
tuak dira. Lehengo azaroan Donos-
tiara etorri ziren, Anoetan partida
bat ikusteko eta zerbait ikasita
itzuli zirela esan zidaten; "eskerrik
asko", "kaixo" eta antzekoak.
Orduan, haien jarrera bat-batean alda-
tu eta Anoetara joateko euskara ikasi
behar zutela esan zidaten. Oso ikasle
onak dira eta oso motibatuta daude.

Euskal Herrian, euskaraz gairi, zer duzu gustuko?

Hemengo kultura asko gustatzen zait,
abestiak eta pilota, esaterako. Bertso-

"Hemengo kultura asko gustatzen zait, abestiak eta pilota, esaterako. Bertsoak ere oso gustuko ditut, baina zaila da horiek ulertzea"

ak ere oso gustuko ditut, baina zaila
da horiek ulertzea, hemengo kontuak
gai moduan hartzen dituztenean batez
ere. Horrez guztiaz gain, lagunekin eta

familiakoekin elkartzeko ohitura hau
ere ikaragarri gustatzen zait. Lagune-
kin egoteko oso modu ona da elkarree-

"Lehen aldiz etorri nintzenean txikiteoak harritu ninduen gehien.

Han ere edan eta jaten dugu, baina hemengoa oso bestelakoa da. Hamar bat minutu taberna batean egin eta arrapaladan joaten zarete beste batera"

tan biltzea. Nire aitonak ere etxe bat
egin zuen lagunekin Tokion, mendian.
Hemengo elkarten antzera, baina
beraien kontua zen, ez da Japoniako

kulturan ohikoa. Lehen aldiz etorri nin-
tzenean txikiteoak harritu ninduen
gehien. Han ere edan eta jaten dugu,
baina hemengoa oso bestelakoa da.

Hamar bat minutu taberna batean
egin eta arrapaladan joaten zarete
beste batera. Japonian ez gara
korrika eta presaka ibiltzen. Jaie-
tan ere egon izan naiz, baina arazo
bat badute jaiek, zikinkeria sortzen
dela.

Euskaldunei buruz zer iritzi duzu?

Hemengo jendea, euskaldunak, oso
harrera onekoak dira. Beti daude
laguntzeko prest. Zerbait egin nahi

izan dudanean jen-
deak beti lagundu izan
dit. Duela gutxi Azpei-
tiko hiru eskoletan ibili
nintzen, azterketa
soziolinguistikoko bat
egiteko. Plangintza
didaktiko baten antze-
koa da, euskararen
erabilerari buruzkoa.
Inkesta bat egin nahi
nuen jende gazteare-
kin, hemengo etorki-
nen seme-alabek nola
ikasten duten jasotze-
ko, eta abar. Harriga-
rria izan zen. Lehenen-
go zer nahi nuen
azaldu nien, ondo iru-

ditzen zitzaien jakiteko. Ongi iruditzen
bazitzaien beste egun batean joatea
zen nire asmoa, baina haiek une har-
tan bertan egiteko esan zidaten
eta paperen kopiak ere eurek
atera zituzten. Galdera asko egin
nizkien: euren ama-hizkuntza zein
den, lehen hizkuntza gaztelania
bada noiz hasi ziren euskara ikas-
ten, gurasoak nongoak diren...
Nire lagun batek antzeko inkesta
bat egin zuen, Berlinen bizi diren
turkiarrekin. Beste batek Japo-
niam bizi diren brasildar batzuekin
egin zuen. Inkesta hori bi hizkun-
tza dituzten komunitateetan egi-
ten ari gara hainbat hizkuntzalar-
gero denon artean emaitzak bildu eta
txosten bat prestatzeko. Hizkuntzen
erabilera aztertzea da horren guztiaren
asmoa.

ten eta euskara lantzen jarraitu nahi nuen.

Euskal hizkuntzan lerratu nahi zenuela erabaki ondoren zein bide jorratu zenuen?

Ikasketak bukatu ostean, hiru urtez lanean jardun nuen. Hala ere, Euskal Herrira etorri nahi nuen, euskara hobeto ikasteko. Lana utzi eta Lazkaora etorri nintzen, orain dela hamar bat urte. Lazkaon hamar hilabete egin nituen eta Maizpide barnetegian aritu nintzen euskara ikasten. Oso ondo pasatu nuen. Japoniara joan eta sei hilabeteren buruan berriz etorri nintzen. Urtarriletik ekainera bitarte egon nintzen hemen, hau da, sei hilabetez. Ondoren, Merkataritza Ganberatik japoniera eskolak emateko aukera eskaini zidaten. Sei hilabeteko lana zen, ikastaro trinko baten moduan. Horrela bada, 91ko urtarriletik ekaina bukaerara arte japoniera eskolak eman nituen Donostian. Proiektu bateko partaide ziren bost ikasle nituen eta diruz lagunduta ari ziren. Donostiak harremana du Japoniako hiri batekin eta zenbait lagun aukeratu zituzten, japoniera ikasi eta ondoren Japoniara bidaltzeko, bederratziz hilabeterako. Beraz, garai hartan, japoniera irakasten eta euskara ikasten aritu nintzen hemen. Donostian egiten nuen lan, baina Oiartzunen bizi nintzen. Nik euskara herri euskaldun batean ikasi nahi nuen eta ez nuen uste Donostia horretarako herri egokia zenik. Ekainean, ikastaroa amaitu eta Ingalaterrara joan nintzen senarra han zegoelako. Ingalaterran egindako egonaldian ere maiz etorri nintzen Euskal Herrira, Iparraldean ere egon nintzen, bertako familia baten etxean euskara ikasten. Hurrengo urtean elkarrekin bueltatu ginen Japoniara.

Master bat eta doktoregoa ere egin dituzu. Euskararen gainekoak biak. Zeri

buruzkoak izan dira zehazki eta zergatik aukeratu dituzu gai horiek?

Japoniako unibertsitatean egin nituen masterra eta doktoregoa. Lehenengo, Tokioko unibertsitatean hizkuntzalarietako departamentuan sartu nintzen eta ondoren Azpeitiko euskarari buruzko lanari ekin nion, Azpeitiko aditz trinkoari buruzkoari, zehazki esateko. Hori ere kasualitate hutsa

la hasi ginen nire lana prestatzen. Doktorego tesia prestatu nuen ondoren, aditz laguntzaileari buruz, orokorrean. Niretzat aditzak oso interesgarriak dira, hizkuntza guztietan. Ez dakizkit hizkuntza asko, baina ezagutzen ditudanak kontuan hartuta, hizkuntza guztietan interesgarriena aditza dela esango nuke.

Japonieraren eta euskararen lotura bakarra biei jatorririk edo sustrairik aitortu ez izana da

izan zen. Euskararen gaineko lan bat egin behar nuen, baina euskalki bat hartu nahi nuen oinarri, ez euskara batua. Masterreko ikastaroa egiten ari nintzela, lana modu egokian egiteko onena Euskal Herrira etorri eta hemengo herri batean egitea zela pentsatu nuen. Baina orduan ez nuen dirurik, beraz, Tokion bertan bilatu behar izan nuen lanean lagunduko ninduen euskaldun bat. Maite Garizabal ezagutu nuen, moja zestoarra. Asteazken behin edo elkartzen ginen, galdera asko egiten nizkion eta horre-

Euskararen eta japonieraren artean inolako antzekotasunik, loturarik, antzeman al duzu?

Antza bai, baina loturarik ez. Bi hizkuntzek ordena bertsua dute: "Ni Hiromi naiz" esateko, ondoko ordena dute biek: Subjektua, objektua eta aditza. Aditza amaieran izatean, horretan datza antzekotasun nagusia. Esaldiko elementuen ordena bietan alda daiteke, noski, baina aipaturiko hori da ordena naturala, neutroa. Bestela, ez dut uste antzekoak direnik. Oso diferenteak dira, ez dira, beraz, sustrai berekoak. Gainerakoan, lotura bakarra bi hizkuntzei sustrai edo jatorririk aitortu ez izana da.

Zergatik du horrelako erakargarritasuna euskarak Japonian?

Euskara ikasten duten batzuk hizkun-

**gure artean
euskaraz!**

Bizkaiko Foru Aldundia
Kultura Saila

Babeslea: Bizkaiko Foru Aldundia

2004ko apirilaren 11

ARGIA

61

tzazaleak dira, eta hizkuntza oro ikasten dute; gaztelania, frantsesa, eta abar. Beste batzuek frantsesa edo gaztelania ikasi ondoren euskararen berri jaso eta euskara ikasten dute. Linguistika orokorra ikasten duten gehieneri interesatzen zaie euskara nire ustez, oso ezberdina baita munduko gainerrako hizkuntzekin alderatuta. Finlandiera, Estoniako hizkuntza eta abar antzekoak dira. Afrikan ere bantu ize-neko hizkuntzak asko dira, baina denak dira multzo berekoak, antzekoak. Euskara eta japoniera bakarrik dira. Koreako hizkuntzak antza du japonierarekin, baina ez dira sustrai berekoak. Hori da erakargarritasun nagusia. Suzuko bera ere hizkuntzalaria da, Japonian desagertzeko arriskuan dagoen ainu hizkuntzan da aditua. Eskimalen hizkuntza ere ikasi eta aztertu zuen gero. Eskimalen hizkuntzak ergatibo sistema du, euskarak bezala. Antzekotasunek, euskararen berezitasunak eta hizkuntza gutxituetan duen interesak eraman dute nire ustez Suzuko ere euskara lantzeraz.

Orain zertan ari zara? Euskara lantzeko hasitako bidean, zein fasetan zaude? Euskara irakasle ari omen zara.

Orain erdi oporretan nago, baina ikerketzen jarraitzen dut. Eskolak ematen ditut hizkuntzalaritza orokorraren arloan, Tokioko bi fakultateetan. Euskara irakasle ere aritzen naiz, otsailean akademia batean hasi nintzen eta apirillean fakultate batean hasiko naiz. Akademia hori ez da ikasleentzako bakarrik, nahi duen ororentzat da. Hainbat ikastaro dago eta norberak nahi duena hautatzen du: hizkuntzak, musika, pintura, literatura... kultura akademia bat da. Euskara ikasteko eskolak antolatut zituzten eta inor hasiko zenik uste ez banuen ere, 15 lagunek eman zuten izena. Harrituta geratu nintzen. Bestalde, Japoniako argitaletxe batek aginduta, japonieraz metodo bat idatzi behar dut, hangoek euskara ikasteko. Ahozkoari garrantzia emango diot, baina baita gramatikari ere. Gramatika oso garrantzitsua da. Kapitulu asko izango dira, elkarrizketa moduan antolatuak. Elkarrizketak eta sekuentzia errealek jaso nahi ditut eta ondoren ohar gramatikalak

eman. Grabazioak ere egin nahi ditut.

Horrez gain, hiztegi bat prestatzen ari zara.

Hiztegi bat egiteko lana ere eskaini didate, bai. Ez dakit zenbat urte beharko ditudan prestatzeko baina saiatuko naiz. Ez dut hiztegi arrunt bat egin nahi, hau da, japonierako hitzak eta aldamenen euskal hitz ordainak jasotzen dituen. Nik tesuingurua jaso nahi dut, hau da, egoera errealetan hitz bat eta beste nola erabiltzen diren. Adibideak eman

“Tokion euskara ikasteko eskolak antolatu zituzten eta inor hasiko zenik uste ez banuen ere 15 lagunek eman zuten izena. Harrituta geratu nintzen”.

nahi ditut, aditzen erregimenaz, esaldien antolamenduaz, eta abar. Hori oso garrantzitsua da hizkuntza bat ikasteko. 200.000 edo 150.000 lema inguru jaso nahi ditut.

Hori gutxi ez eta, azterketa soziolinguistikoak ere egiten dituzu.

Euskararen erabilera nolakoa den aztertu nahi dut, zeintzuk erabiltzen duten eta erabiltzaile horien ezaugarriak zein diren; adina, gurasoak, ama-hizkuntza, eta abar. Hikari buruz ez dut ezer egin, baina interes handia

dut gai horrekiko. Orain gutxiago erabiltzen dela uste dut, baina Azpeitian esaterako, dezente entzun daiteke. Errenteriako lagun baten aitak mutilekin hika egiten du, baina neskekin ez. Neskentzako formak galdeztzen badizkiot ez dakizkiela erantzuten dit. Galera gertatu da arlo horretan eta soziolinguistikoki azterketa bat egiteko interesgarria da, noiz eta zeinekin erabiltzen den...

Nola ikusten duzu euskararen egoera? Hainbatek galdu egingo dela uste du.

Gerta liteke galtzea, baina urte askoren buruan izango da. Oraingoan, ez. Azpeitia adibidez oso herri berezia da euskarari dagokionez, hemen egonik ez dirudi euskara galduko denik. Errenterian eta beste hainbat herritan egoera bestelakoa da. Hemen, Azpeitian, euskaraz dakitenek euskaraz hitz egiten dute, besteetan ez, eta nire ustez hori da arazorik, larriena.

Euskaraz ez dakitenek euskara ikastea garrantzitsua da, baina are garrantzitsuago da dakitenek hitz egitea. Dakitenek hitz egiten ez badute, ez dakitenek ez dute euskara ikasteko motiborik.

Hiromik biziki maite du euskara eta bemengo berri zabaltzen ari da bere herrian. Azpeitiko elkarte batean izan gara, pape-rak eta kaseteak alboratu eta mahaian inguruan eseri gara, Hiromi, Azpeitiko bere lagun mordoska eta ni. Lagun artean, afari goztoa prestatu diote azpeitiarrek, Hiromiri gustatzen zaion legez. ■

TRILATERALA

Trilateralak bete berri du sortu zeneko hogeita hamargarren urteurrena. Askok munduko ezkutuko gobernutzat daukate klub hori. Amerikako, Asiako eta Europako politikariek nahiz banku eta multinazionalen presidentek osatua –tartean euskaldunak ere badirela–, guztiek ere ideologia liberal kapitalista defenditzen dute eta munduari beren gizarte-eredua inposatu nahi diote. Botere opakoekin, Trilateralak funtzionatzen segitzen du gaur egun ere, eta urteroko bilera maiatzaren 7tik 10era egingo du, Varsovia (Polonia).

DANIEL UDALAITZ

Erraldoi kapitalisten klub sekretua ez dago lo

TRILATERALAK EXISTITZEN eta funtzionatzen jarraitzen du, eta eragin erabakigarria du munduko gobernu nagusiengan oraindik ere, sortu eta handik hogeita hamar urtera. Ondorioz, baita planeta osoko milioika herritarren bizitzetan ere. Zer da Trilateralak? Nortzuek osatzen dute? Zein ideologia du? Nola funtzionatzen du? Zein botere ditu? Ba al da herritar euskaldunak erakunde multinazional horretan? Galdera horiei eta beste batzuei erantzun nahi die txos-

ten honek, une honetan eskura ditugun datuekin, beti nahikoak ez badira ere, ezen ez da erakunde batere gardena, oso opakoa baizik. Kontraesana lirudikeen arren, bada erakunde horren web gune bat, ingelesez egina, zeinetan ikus baitaitezke erakunde horren datu oso orokor batzuk: <http://www.trilateral.org>.

Zer da Trilateralak?

Tamamesen Ekonomiako Hiztegiaren arabera, Trilateralak "Mr. Brze-

zinski jaunaren ekimenez sorturiko erakundea da. Brzezinski erabakigarria izan zen Jimmy Carter presidentaren (1976-1980) botereko estrategian, eta Brookings Institution erakundean hainbat ikerketa burutu zituen, azkenean David Rockefeller –Chase Manhattan Bank-eko presidentea–, konbentzitzera iristeraino. Hark sustatu zuen Batzorde Laterala, behin betikotzat 1973ko urriaren 23an eratu zena. Trilateralak Estatu Batuetako, Japoniako eta Europako

transnazonal nagusiak biltzen ditu. Hortik datorkio Trilateral izena, hain zuzen, klub hori hiru kontinente horiek hasi zutelako”.

The Economist aldizkari ospetsuak Trilateral "intelektualen eta eragin handiko pertsonen arteko ezkontza" izendatu zuen. Beste batzuek, berriz, mundu kapitalistaren eta goi-mailako finantzen klubatzat dute. *Le Monde Diplomatique* berriki eginiko txosten batek -2003ko azaroa, 596. zk.- horrela laburtzen zuen klub horren funtzionamendua: "Botere opakoak dituen erakunde sekretu baten hogeita hamar urte", beste hau gaineratuz: "Davoseko Foruma baino gutxiago mediatizatua, talde horrek oso aktibo segitzen du, adarkadura asko dituen influentzia-sare baten bitartez”.

Trilateral presio mediatiko guztia- ren gerizpean eratu zen, munduko politikan zalantza-giro handia zebilen garaian, eta multinazional- tako buruzagiek, bankari handiek, politikariek, nazioarteko politikako adituek eta are unibertsitatearen munduko pertsonak ere hartu zuten parte. Gaur egun 300 kide baino gehiagok osatzen dute: 150 Europa- koak, 110 Amerikakoak eta 117 Asiakoak. 35 kideko batzorde exekutibo batek zuzentzen du, eta era askotako lan-taldeek ere funtzionatzen dute. Bere kideen artean berriak zabaltzeko *The Trialogue* berripapera du. Amerikako, Europa-

Trilateralaren diskurtsoetan adierazten denez, demokrazia "liberalak" dira ekonomiaren, finantzen eta teknologiaren "zentro bitala". Demokrazia horren hegemoniak bultzatzen du talde hori ekonomien mundializazio eta liberalizazioarengan fedea izatera.

ko eta Japoniako adituen lanak, berriz, *Triangle Papers* aldizkarian agertu ohi dira. Argitalpen horietan gehien agertu ohi diren

gaiak hauek dira: nazioarteko erakunde- en erreforma, merkatuen mundializazioa, ingurumena, nazio- arteko finantzak, ekonomien libera- lizazioa, truke-operazioen erregio- nalizazioa, Ekialdearen eta Mendebalaren arteko harremanak, herrialde pobreen zorpetzea, eta abar.

Trilateral urtean behin biltzen da. Iazko bilera apirilean izan zuten, Seulen, eta gai hauek jorratu zituzten: Asiaren hego-ekialdeko herrialdeak merkatu ekonomian integratzea eta Txinak mundializazioko dinamikan parte hartzea. 2004 hone- tako bilera maiatzaren 7tik 10era egingo dute, Varsovia.

Ideologia kapitalista eta antipopularra

Klub horren ideologia, kapitalista eta antipopularra, bat dator, jakina, hango kideenarekin: multinazional handiak, bankari handiak eta haien zerbitzurako politikariak. Trilateralaren ideia eragileak hiru dira: nazioar- teko ordena berri baten beharra, hiruko hori osatzen duten herrial-

deak -bereziki Estatu Batuek-
nazioarteko sistemaren erreforman
tutore izatea, eta mugimendu herri-
koiei dieten ezinikusia.

Trilateralak 2002an Washingtonen egin zuen urteroko bilera 2001eko iraileko atentatuak gertatu eta gero-, bertan egon ziren, nor eta, Colin Powell (AEBetako estatuko idazkaria), Donald Rumsfeld (defentsako idazkaria), Richard Cheney (presidenteordea) eta Alan Greenspan (Erreserba Federalesko presidentea). Hain zuzen ere, bilera hartan defenditu zuten "nazioarteko ordena" baten eta "erantzun global" baten beharra, eta planetako buruzagi nagusiek hitz eman zuten iparramerikarren esanetara kolaboratuko zutela.

Herrialde aberatsak ahots bakarra izatera gonbidatzen dituzte, eta beren ahaleginak bateratzera plane-tako "egonkortasuna" bultzatzeko, eredu ekonomiko gailendua orokortuz. Demokrazia "liberalak" dira ekonomiaren, finantzien eta teknologiaren "zentro bitala". Demokrazia liberalen hegemoniak bultzatzen du ekonomien mundializazio eta liberalizazioarengan duten fedea, Trilaterralaren diskurtsoetan adierazten dutenez. Zalantzan jartzen dituzte subiranotasun nazionalak eta neurri protekzionisten abolizioa. Kredo neoliberal hori klubaren eztabaiden erdian egoten da.

Munduko Merkataritzaren Erakundeko zuzendariak bestelako mundializazio bat aldarrikatzen duten taldeen kontra esandakoek -hippy deitu zien- agerian uzten

Euskaldunak eta espainolak Batzorde Exekutiboan

Euskaldunek badute presentzia, baita espainolek ere, Trilateralaren Zuzendaritzan zein Komite Exekutiboan. Horrela dio du klub horren web guneak. Izan ere, klub kapitalista horren zuzendaritzan, multinazionalak eta nazioarteko banakuetako beste goi-kargudun batzuen artean, bi espainol eta euskaldun bat ageri dira. Hala, espainolak dira Antonio Garrigues Walker—Madrilgo J & A Garrigues Abogados abokatu-etxe famatukoa— eta Nemesio Fernández Cuesta—Espainiako Repsol multinazionaletik datorrena eta kide garrantzitsua dena oraingo Grupo Vocento-n, zeinek editatzen baititu Grupo Correo Español eta Prensa Española, *ABC*—. Klub multinazional horren goreneko zuzendaritzan dagoen euskaldun bakarra, berriz, Emilio Ybarra da, BBVAko presidente ohia eta Neguriko eta Espainiako estatuko familiarik boteretsuenetako bateko kidea, hainbat enpresatan interes ekonomiko handiak dituen. Trilateralaren bileretan uneren batean behintzat parte hartu izan duen beste euskaldun bat Pedro Migel Etxenike fisikari eta katedratikoa dugu, Eusko Jaurlaritzako sailburu ohia; hala seinalatzen zuen behintzat Madrilgo egunkari batek orain urte batzuk, eta, dakigunez, ez zuten gezurtatu.

Trilaterallean parte hartutako Espainiako beste kide batzuk hurrengo hauek dira, edo izan dira: Óscar Fanjul (Hidrocarburos-ko presidentea), Pedro Ballvé (Campofrío-ko presidentea), Jaime Carvajal, Pedro Schwartz, Mario Vargas Llosa, Miguel Herrero y Rodríguez de Miñón, Victoria Camps, Pedro Solbes, Antxon Sarasketa... Kide bakoitzak urtean 2.000 euro inguru ordaintzen ditu Trilateralaren sekzio espainolaren aparatu burokratikoa mantentzeko.

dute klub horren hirugarren ezaugarria: mugimendu herrikoiei dien biguina. 1975ean bertan, Trilateralak demokraziaren gobernuaz eginiko testu batek salatzen zuenez, "demokraziaren gehiegikeriak" ziren garai hartako manifestazio kontestatario-

ak. Ordukoek, oraingoek bezala, zalantzan jartzen zuten Estatu Batuen atzerriko politika (CIAren egitekoa Txileko estatu-kolpean, Vietnamgo gerran...), eta eskubide sozial berriak aitortzea eskatzen zuten. ■

antolatzaileak / organizatzaileak:

- **P.T.M.** mundubat

Laguntzaileak / kolaboratzaileak:

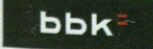

BILBAO
euzko lehen baitarra

● **Museo Eraso**
MUSEO ERASO
CALLE DE LA VALLA 10 - 48001 BILBAO

GRATIA
RICK DOTTINE
BIELKIN

ALSA

Babesleak / patroiak:

bkk

Bizkaia Foru Aldundia

Diputación Foral de Bizkaia

Lekua / lugar: (Antigua / Lehengoko) Feria de Muestras de Bilbao / Bilbokoa Erakuste Azoka

Ordura / hora: 19:00

Sarrera / entrada: 23€ (bertan / taquilla: 25€)

Elkartasun iharduerak eta erakusketa / Exposiciones y actividades solidarias

Lagundi / amigos:

IGEHIKA

Publi-Rey

Laguntzailea bereziki / colaboración especial:

apirilak 24 abril

kontzertua

merecen todo nuestro crédito

NIKEL URDANGARIN
ISMAEL SERRANO
JESUS CIEVENTES
GATIBU
LAGARTO AMARILLO
LA CABRA MECANICA
IDI BIHOTZ

Amara Zubiria
Marina Rossell
Carlos Chacuen
Juan De Diego
Gorka Benitez
Sagra Mielgo
Kapa Junkera
Tontxu
Inma Serrano

garrantzi handia duen taldea

20€

antzezak kontzertuetan
tik 944 310 310 (preziorik
guztiak barne hartuta)
a edo telefono 944 310 310

sarreraren salmenta
venta de entradas

la antzezak kontzertuetan
tik 944 310 310
www.bbk.es

bbk

**MIKROKREDITUEN
KANPAINA
MAGNAGUA HIRIAN
NIKARAGUA**

«Zapaterok distentsiorako baino konponketarako jokalekua prestatu beharko luke»

Joseba Alvarez

Eusko Legebiltzarreko parlamentaria da Sozialista Abertzaleak (SA) taldearen izenean. Donostiako Udaltxean hamaika urte eman zituen zinegotzi gisa. Bertako Alde Zaharrean bildu gara Joseba Alvarezekin. Bere ustez, Espainiako Gobernua PSOEren esku izatea eta Ibarretxe Plana baino gehiago beharko du Euskal Herriak, gatazka egoeratik aterako bada.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Iker Azurmendi

Jose Luis Alvarez Enparantza –Josebaren aita, ezker abertzaleko kide historikoa eta Aralarreko kidea– izan dugu hizpide hasieran. Aita eta semea gaur egun alderdi ezberdinetan aritzeari buruz mintzatu gara: “Guretzat bi alderditan ibiltzea gauza berria da. Hala ere, nahiz bera Aralarren egon eta ni Batasunan, biok Euskal Herriko ezkerren esparru horretan gaude. Aita ez dago Batasunan, baina praktikan Batasunetik hurbil sentitzen dut”.

Batasuna legez kanpo geratu ondoren, Eusko Legebiltzarra SA taldearen azken gotorlekua bihurtu dela esan ohi da. Azken hauteskundeetan ostean egoera hori aldatu ote daitekeen aipatu diogu Joseba Alvarez: “Kontrakoa frogatzen ez den artean egoera ez da aldatu. Alderdi Politikoen Legea lekuko. Lege hau PPK eta PSOEek bultzatu zuten. PSOEek lege hori aldatzeko aukerak dauzka orain. Lege horren alde zeuden indar koerlazioak mantentzen ote diren ikusi beharko da. Lege horrek bere horretan irauten duen bitartean Batasunak ez dauka hauteskundeetan aurkezteko aukerarik. PSOEek egingo duenaren zain gaude, nolabait”.

Espainiako Gobernuaren jarrera aldatuko da? Nola ikusten duzu PSOE?

PSOEek ustekabez eta ia nahigabe eskuratu du boterea. Ez zituen espero lortu dituen emaitzak, ezta PP gaindituko zuenik ere. Ibilbide luzeko alderdia da: Espainiako Monarkia nazioarte mailan legitimatu zuena, Estatua NATOn sartu zuena, GAL sortu zuen alderdia... Funtsean, ez zuen Espainiako Estatuan haustura bideratu trantsizio garaian.

Zapateroren PSOE eta Felipe Gon-

zalezen PSOE berdina izango ote den? Ez dut uste. Nazioarteko, Estatuko nahiz Euskal Herriko egoerak aldatu dira. PSOEek alda dezakeena ikusteko dago, ordea. Artean, PSOEek badaki EAJ prest egon daitekeela Estatuaren erreforma bideratzeko. Estatuko nazio-arazoei nolabaiteko irtenbide bat bilatzeko. Haatik, egun ez dio balio garai bateko “denontzako kafe” delakoak. Kataluniak, Euskal Herriak eta Galiziak beren identitatearen ezagutza eskatzen ari dira indartsu. Beraz, PSOEek identitate horien ezagutza onartu eta estatuaren lurraldeari buruzko eredu finko bat gauzatzea erabaki behar du. Bestela, beti bezala, eta Euskal Herriaren kasuan bereziki, gatazkak konpondu gabe segituko du.

Gemma Zabaletak Zapatero distentsiorako jokalekua prestatzen ari dela esan du ARGIA. Zer diozu jarrera horretaz?

Hori da Gemma Zabaletak edota Odon Elorzak nahi dutena. PSE-EEko sektore horretako kideek, alegia. Beren azken kongresuan Nicolas Redondo Terreros alderdi

“Ibarretxeren planak zer emango duen ikusteko dago, baina honezkero Josu Jon Imaz atzera egiten ari da. PSOEren bidea onartzeko prest agertu da, PSOEekin paktatzeko”

tik kanpo geratu zen eta Patxi Lopez hautatu zuten idazkari nagusi. Patxi Lopezek alderdiaren norabide politikoa berritzeko asmoa iragarri zuen. Bi urteren ondoren, ordea, Patxi Lopezek ez ditu inondik inora ere bide berriak urratu. Tira, ez ditu Ermuko Foroaren edo Aski da! taldearen lema bere egin, baina ez dago Pasqual Maragál, Gemma Zabaleta edo Odon Elorzaren bidean. Azken bi hauek nortasun mediatiko indartsua dute, koiunturaren arabera hedabideetan presentzia handia dute, baina PSE-EEren barne fun-

"PSOEk ustekabez eta ia nahigabe eskuratu du boterea. Espainiako monarkia legitimatu zuenak, Estatua NATOn sartu zuenak, GAL sortu zuen alderdiak..."

tzionamenduan ez dute pisurik. Gemma Zabaletaren sektoreak alderdiaren %5-10 inguru ordezkatzeko du. Guk nahiago genuke Zapatero distentsiorako jokalekua baino konponketarako jokalekua prestatzen ariko balitz.

Bestalde, Ramon Jauregi esan du euskaldunok hartuko dugun erabakia Estatuak errespetatuko duela.

Euskaldunok Espainiako Estatuak bi erkidegotan gaude. Nafarroako edo EAEko euskaldunak ari da Jauregi? Zer da errespetatuko duena, iritzia ematea? Hasteko, edozein erreferendum egitea legez debekatuta dago.

Politikarien ahoetan esperantza edo ausardia hitzak entzuten dira. Erretorikako hitzak bezala ulertu behar dira?

Neurri batean bai. Espainiako Estatuaren Gobernuaren aldaketa eman da, eta horrek nazioarte mailan nola estatuaren baitan nolabaiteko ondorioak izango ditu. Baina, hasteko, ekaineko Europako hauteskundeak termometro bat izango dira ausardia neurtzeko. PSOEek jakin nahiko du oraingo emaitzak finkatzen dituen edo ez, baita PPk zer-nolako bilakaera izango duen ere. Beraz, hauteskunde horiek pasa bitartean, hemen ez da deus funtsezkorik argituko.

Hitzak hitz, hauteskunderi begirako politikagintzak segituko du orduan.

Nagusiki bai. Ekainera arte joera batzuk argitzen ez badira behintzat, ezer gutxi aldatuko da. Jakina, Espainiako Gobernua PPtik PSOEra pasatzea lorpen bezala ikusi da. Herri honek aldaketa nahi eta behar du, baina zuhurtzia handiz ikusten du aldaketarako aukera hori. Horrek esperantza sortu du. Baina PSOE lehen ere Gobernuan egon zen. Lizarra-Garaziko Akordioarekin izan zuen jarrera ezagutu du herri honek. Klase politikoaren aldetik esperantzazko hitzak zabaldu dira, baina herritarrak askoz zuhurragoak dira klase politikoa baino.

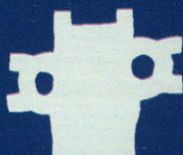
Ibarretxe Plana abian da garai honetan.

Baina Ibarretxe Planak Ibarretxe berarentzat soilik balio du. Ez du sozialistentzat balio, ez du guretzat balio, ez Ezker Batuarentzat. EBk ez du atzera botatzen Jaurilaritzan dagoelako. Eta ez du balio, EAJren proiektu politikoa delako. Legitimoa? Bai. Baina, ez da guztiok elkartzen gaituen oinarritzko plana. EAJren plana da.

PSOE eta EAJren arteko harreman aro bat zabaldu daitekeela aipatu da. Nola ikusten duzu aukera hori?

Ibarretxeren planak emango duena ikusteko dago, baina honezkero Josu Jon Imaz atzera egiten ari da. PSOEren bidea onartzeko prest agertu da, PSOErekin paktatzeko, alegia. EAJ Ibarretxeren planaren desegite mailakatu ordenatzen ari da. Lehenik, desegin, gero PSOErekin elkarriketa gauzatu nahiko du, eta ondoren harreman instituzionalak adostu.

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

gizarte ekintza

Hori da guk etorkizun hurbilean Ibarretxeren planari ikusten diogun joera.

Zuek zer proposatzen duzue beste egoera batera iristeko?

Guk edozein plana eztabaidatu baino lehen, elkar gaitzakeen oinarrizko puntu bat bilatu nahi dugu. Herriarrek Euskal Herriaren geroa hitzartzeko moduko oinarria, herriarren hitza errespetatuko duen egoera batera eraman gaitzakeena; bake jokaleku batean beti ere, Puntu horiek Ibarretxe Planean ere azaltzen dira. Guk emendakin orokorrak aurkeztean, konponbideak bilatzeko unea dela eta puntu horiek denon artean partekatu behar ditugula esan dugu. Ibarretxe Plana legitimoa da, baina ez dago gehiengoaren artean partekatua.

Zein da denon arteko oinarrizko puntua?

Bada, bai PP, UPN, PSOE, EAJ, EA, EB, eta bai ezker abertzaleak bake eszenatoki batean libreki erabakiko dutena onartzea eta guztiok errespetatzea. Oinarri demokratikoak finkatzea eta erabartzeko eskubidea errespetatzea.

Patxi Zabaletak begi onez ikusiko luke EAJren eta PSOEren arteko adostasuna. Herri honetan adostasun hori eman zen. EAJ eta PSOE kohabitazio gobernuan aritu zirenean. Baina PPren garaia iritsi zen eta bide hura bertan behera geratu zen. Guretzat kontua ez da PSOE eta EAJ akordio instituzionala iristea. Hori EAJ eta PSOErentzat onuragarri izan daiteke, baina hori konponketa osoa eman beharrean adabaki edo partxe bat jartzea da, irtenbidea atzeratzea. EAJk lortuko duena baliagarria izango ote den? Bai. Bere interesak babestu eta bermatzeko: Estatutua, European leku gehiago, Estatuaren nolabaiteko lurralde erreforma Senatuen bidez... Baina horrek ez du gatazka konponduko.

Aralarrek Euskal Herriari Bai proposamena aurkeztu du Europako hauteskundeetara. Nola hartu duzue berau?

Ezer baino lehen, Bergarako Proposamenak aurrera egin ez arren, guk proposamena berresten dugula gogoratu nahi dugu. Bergarako Proposa-

“Martxoaren 11ko gertakariak ezker abertzalearen edota ETaren eboluzioan nola eragingo duen erreparatzea nork bere zilborrari begiratzea da”

mena egin genuenean inork ez zuen aintzakotzat hartu. Aralarrek ere uko egin zion. Proposamenak aurrera

egin izan balu, egun Zapaterori aurkeztuko litzaioke. Aralarrek antzeko proposamen bat egin du Europako hauteskundeetara begira. Baina berandudator, Tamalgarria eta alferrikakoa

“Bergarako Proposamena egin genuenean inork ez zuen aintzakotzat hartu. Aralarrek ere uko egin zion. Aurrera egin izan balu, egun Zapaterori aurkeztuko litzaioke”

da. EA eta EAJ honezkero beren alde doaz hauteskundeetara. Hala ere, Aralar tesi horretan kokatzen bada, ongi etorri. Jarrera hori baliagarria izan daiteke autodeterminazioaren

aldeko lanetan eta ezkerreko esparrua lantzen segitzeko.

Martxoaren 11ko gertakariak eta ondorioek eragina izan dezakete ETaren eta ezker abertzalearen bilakabidean?

Martxoaren 11ko gertakariak ezker abertzalearen edota ETaren eboluzioan nola eragingo duten erreparatzea nork bere zilborrari begiratzea da. Ondorioek haxe utzi dute agerian: munduan arazoak elkarriketaren eta akordioaren bidez konpondu behar dira. Munduko arazoak konpontzeko dauden ereduak ez dute balio. Horra lehen ondorioa. Euskal Herrira ekarri gero, begi-bistakoa da euskal gizarteak gatazkaren irtenbide elkarriketatuta bat nahi duela. Madrilgo gertakariak hori azpimarratu du.

Orduan, presioa ez da bakarrik ezker abertzalearen edo ETaren gainekoa, klase politiko guztia gainekoa baizik. Gizarteak denok presionatzen gaitu. Guk martxoaren 14an Zapaterori dei publikoa egin genion. Artean, ETaren su-etena eman dadin lanean ari gara. Baina su-etena ez da aldarrikatu behar, landu baizik. ETA ere zabalik agertu da. Hor dago, bestalde, Nazio Eza-

baidagunea. Landu dezagun gune hori. Ezin duguna da elkarri begira egon, lanik egin gabe.

Azkenik, nola ikusten duzu Nazio Eza-baidagunea?

Nazio Eza-baidagunean ziur aski abertzale denok elkartuko gara, EAJkoak ezik. Aberri Egunean (Barañainen) Eztabaidagunearen emaitzak plazaratuko dira. Proposamen bikoitza espero da. Oso une garrantzitsuan heldu da. Gune horretan alderdiek eta sindikatuak ez dute parte-hartze zuzena izan, norbanakoek ordezkaturik. Gunean inork ez ditu bere ikuspuntu guztiak islatuak ikusiko, denek amore eman bide dute zenbait puntutan, baina oinarrizko puntu bat aterako da. Emaitza balore positibo partekatua izango da. Guk sinesten dugu Eztabaidagunearen bitartez zabaltzen ari den bidean. ■

energia bizi

NEURRIZ ERABILI ENERGIA

Energia balio handiko ondasuna da, gure eguneroko jardunean erabiltzen duguna. Gure ondoan dugu hainbat zereginetarako: etxean ur beroa, argia eta berogailua izateko, sukaldean aritzeko, irratia entzuteko zein telebista ikusteko, edo leku batetik bestera joateko.

Energiaren jatorria eta funtzionamendua ezagutzea garrantzitsua da oso, modu egokian erabili ahal izateko eta eskaintzen dituen abantailetat gozatzeko, gaur zein etorkizunean. **Neurriz erabili energia.**

EVEEnte Vasco
de la Energía

aurrera doan **herria**

EUSKO JAURLARITZA

INDUSTRIA, MERKATUA
ETA TURISMOA

GOBIERNO VASCO

DEPARTAMENTO DE INDUSTRIA,
COMERCIO Y TURISMO

Bero-beroan

Alfonso Martinez Lizarduikoa espetxean

ETAk eskatutako zerga iraultzailearen ordainketan, Azkoyen Nafarroako enpresa ezaguna eta erakunde armatuaren arteko bitartekaritza lanak egitea leporatu dio Baltasar Garzon epaileak Alfonso Martinez Lizarduikoari eta Soto del Real espetxean sartzeko agindua eman du, ETArekin kolaboratzearen akusaziopean. Lizarduikoaren atxiloeketak sona handia izan du euskal kulturaren, besteak beste, eremu horretan jardun handiko pertsona delako.

Perez errektore, aurreikusten zen bezala

Juan Ignacio Perez izango da EHUKo errektore berria, hauteskundearen bigarren itzulian boto ponderatuaren %69,6 lortu ondoren (7.983 boto). Antiguedadek %30,2 lortu zuen (7.206 boto). Hirugarrenean, beraz, Juan Ignacio Perezek errektore izatea lortuko du, hasieratik aurreikusten zen bezala. Ezustekoa Iñaki Antiguedaden aldetik eman zen, bigarren itzulira pasatu zelako eta ikasleen aldetik bozkatuena izan zelako.

EAJko lurralde zuzendaritzetako hautagaiak

Iñigo Urkullu eta Iñaki Zarrakoa ari tuko dira lehian Bizkaian EAJko BBBko lehendakaritza lortzeko. Gipuzkoan Joseba Egibar eta Juan Mari Juaristi izango dira lehian GBBko. Nafarroan, aldiz, Jose Antonio Urbiolak kargua utziko du eta seguruenik Jose Antonio Agirrebengoa Altsasuko alkate ohia izango da Josu Jon Imazen aldekoen hautagaia.

Iruñeko lauak eta beste asko

Asko izan dira Ainara Gorostiaga, Mikel Soto, Aurken Sola eta Jorge Txokarro iruindarren bi urteko oinarri gabeko espetxeratzea gogor salatu dutenak, eta auziak izan beharko luke jarraipenik Espainiako Justizia Administrazioari erantzukizunak eskatzerakoan. Beste askotan bezala, ordea, denak ematen du aditzera injustizia galanta gisa hor geratuko dela eta kito. Kasuak berriaz azaleratu du torturen gaia: zer demontre jasan izan behar izan zuen Ainara Gorostiagak, egin gabeko hilketa bat bereganatzeko eta beste hiru gazteren partehartzea onartzeko? Kontua da, lau gazte hauez gain beste asko daudela auziperatuak eta espetxeratuak torturen bitartez lortutako deklarazioak medio. Salbuespen gisa azalartzen da ohikoa dena edo, gutxienez, oso sarri gertatzen dena. Theo Van Boven NBEko torturaren gaineko kontalariak argi azaldu die Espainiako agintari ei egin beharrekoa: tortura ahalbideratzen duen inkomunikazioa indargabetzea.

Zer da...

Protektionismoa

Estatu batek bere burua atzerriko konkurrentziatik babestu nahi duenean, autodefentsako neurriak jartzen ditu martxan, bere produktu eta sektore ekonomiko kaltetuenak babesteko. Protektionismoa estatu bateko gobernuak produktu edo sektore ekonomiko jakin batzuei ematen dien sostengua da, atzerriko konkurrentzia saihesteko. Horretarako, gobernuak hainbat neurri hartzen dituzte, hala nola zerga handiak ezartzea atzerriko produktuei, salgai jakin batzuei sarrera debekatzeko edota kupoak edo kontingenteak ezartzea inportazio batzuei. Munduko hainbat gobernuak hartu izan dituzte neurri protektionistak iraultza industrialaz

geroztik, eta garai hartan izan zuen garapenik handiena. Nori dakarkio onura eta nori kaltea protektionismoak? Neurri protektionisten onuradunak enpresa handiak eta haietako langileak dira, ezen horrela, lege-aginduz atzerriko konkurrentzia saihestuz, hobeki bermatzen dituzte beren lanpostuak. Neurri protektionistengatik kaltetuak, oro har, kontsumitzaileak izaten dira, produktu jakin batzuk prezio garestiagoan ordaintzera behartzen baitituzte. Eta, batez ere, gutxien garaturiko herrialdeak, eragotzi egiten baitaie beren produktuak atzerrian saltzea eta herrialde garatuarekin dituzten zorrei aurre egitea.

Daniel Udalaiz

Soziolinguistika Klusterra sortu da

URTETAKO AHALEGINEN eta prestaketen ondoren aurkeztu berri dute Soziolinguistika Klusterra. Elkartea honen helburu nagusia euskararen berreskurapen eta normalizaziorako soziolinguistika ezagutza garatzea da. Garapen horretarako azpiegitura funtzional, fisiko eta organizatiboak eskaini nahi ditu. Besteren artean, ikerketa, formazio eta argitalpenetan dauden beharrei erantzuteko proiektuak bultzatuko dituzte. Hauek dira elkartea berriko erakunde sustatzaileak: EHU, Mondragon Unibertsitatea, Nafarroako Unibertsitate Publikoa, Udako Euskal Unibertsitatea, SEI elkartea, Nafarroako Euskara Teknikarien Lanbide Elkartea, Elhuyar Aholkularitza, EMUN Kooperatiba eta Eusko Ikaskuntza.

Euskararen normalizaziorako jakinduria garatzea helburu duen Soziolinguistika Klusterra abian jarri berri dute.

IMANOL OTEGI/ A.P.

Behatokiak Ruiz Piñeiren izendapena helegin du

MADRILGO AUZITEGI GORENEAN helegitea jarri du Hizkuntz Eskubideen Behatokiak Fernando Ruiz Piñeiren izendapenaren aurka. Piñeiro epailea Euskadiko Goi Auzitegiko Buru izendatu zuten hiru hautagaietan epaile euskaldun bat egon arren. Espainiak Euroitunaren testuinguruan jokatu behar duela gogorazi du Behatokiak eta hizkuntza gutxituen eskubideen aldeko jarrera hobetsi. Bide berean, Bizkaiko Abokatuen Kolegioak Espainiako justizia alorrek euskararekiko duen begirune urria salatu du Europako Batasunean.

Euskaltzaindiak euskalkien erabilera zehazten duen Adierazpena onartu du

EUSKALTZAINDIAREN OSOKO BATZARRAK iritzi asko jaso ondoren euskalkiak erabiltzeko moduak zehaztu ditu. Hiru alorretan jorratu dute gaia: irakaskuntza, komunikabideak eta administrazioa. Pascual Rekalde eta Andres Urrutia euskaltzainek euskalkiak erabiltzearen aitzakian badaezpadako euskara erabiltzearen arriskua dagoela salatu dute.

Gasteizko Euskara Plana onartzeke

GAZTEIZKO TALDE EUSKALTZALEEK erakutsitako kezkei esker Gasteizko Euskara Planaren abiapuntu dokumentua onartu gabe geratu da. Ziurrenik maiatzean egingo dute bilera udal arduradunek talde euskaltzaleekin. Euskararen Aholku Batzordeak bi kezka argi adierazi dizkio Gasteizko Udalari. Batetik, aurrekontua 200.000 eurotik 40.000ra jaistea eta bestetik, 2004rako egutegia betetzeko gogo gutxi izatea. Bestalde, Euskararen elkarteari egindako diru murrizketak puntualak izan direla adierazi du Garmendia zinegotziak.

BAHEA Iskanbila handia sortu da Kataluniako eta EAeko gobernuetatik irailan **LOCE** kalitate legea indarrean ez dela jarriko iragarri delako. **Anjeles Iztueta Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza sailburuak**, indarrean jarriko ez diren esparruak arautzeko dekretu bat sortuko duela iragarri du. **PSOE**k lasaitasuna eskatu du eta legea indarrean jartzea bi urtez atzeratuko duela zehaztu du. EAeko PPreu ustez, Iztuetak ezin dezake halakorik bere kabuz erabaki eta prebarkazio delitua egin dezakeela azpimarratu du.

Iñigo Larmarca izan daiteke hurrengo Arartekoa, **PP**k hautagaizari baiezkoa ematen badio, dagoeneko **EAJ** eta **PSE-EE**ren sostengua baduelako. **Larmarcaren** hautagaizak haserreka eka-ri du **EAn** eta **Ezker Batuan**, hauen esanetan **EAJ**k bere kabuz hautatu duela **Larmarca**, beraie ezer aipatu gabe. **Larmac**k 44 urte ditu, **Gehitu Euskal Herriko gey** eta lesbianen elkar-terko lehendakaria da eta komunikabide askotan aritzen da kolaboratzaile lane-tan.

Kontxi Sanchizen heriotza bertsio kontrajarrien artean

Javier Balza Herrizaingo sailburua-ren esanetan, **Kontxi Sanchizen** bihotzekoa hilaren 13an **Hernanin** egin zen manifestazioa-
ren aurka **Ertzaintza** oldartu aurretik gertatu zen. **Balzak**, hala-
ber, zalantzan jarri du **Sanchiz** manifestazioan egon izana eta **Ertzaintza** heriotzarekin lotzea **Batasunaren** muntaia dela salatu du. **Sanchizen** familiak, ordea, **Balzak** esandakoak gezurtatu ditu eta bihotzekoa **Ertzaintza**ren oldartzearen ondoren izan zela berretsi du, euren senitarteko hila manifestazioan zegoela eta, gaine-
ra, ertzain batek laguntza ukatu ziola familiari bost ajola zitzaiola adieraziz. **Auziak** izango du jarrai-
penik, **SA** taldeak familia **Eusko Legebiltzarrean** ager dadila eska-
tuko duelako.

Santa Ageda ospatu dugu guk eta haiek Yassin martiria

Martirioa da sinestunek zanpaketari, politikari mertzenarioei eta hauen praktika blasfemoei ematen dieten erantzuna. Sineskabeen aurrean makurtzeko partez, martiriak fedea eraso guztien kontra defenditzen du, baita biziarekin ordainduko badu ere. Baina agintariek ere manipula dezakete martiria.

MARTIRIOAREN indarrari buruzko artikulua interesgarri bat idatzi du Cristina Odonek. Britainia Handiko –eta Internet bidez mundu osoko– ezkerrearen erreferentzietako bat den *New Statesman* aldizkarian plazaratu du bere azterketa Odonek, eta Londresko musulmanen artean gai hau nola bizi den ikustetik abiatu da. Londres mendebaldeko meskitara joan da: hemen eguneroko bost otoitzak egitera astegunetan dozena bat fidel inguru bilduko dira, baina ostiraleko errezoetan lekuak gainezka egiten du, garajea ere gizon eta mutikoz betetzeraino.

“Gizonak aurrera eta atzera mugitzen diren bitartean, bozgorailuak imanaren otoitza ozen hedatzen du: ‘Alak aukera nazala profeta eta martirien arterako, haiek bezala ni ere bere mesedez hornitzeko’. Erritoak –gizon eta emakumeek Londresen bezala Zisjordanian errepikatzen dutenak– gogorarazten die musulmanei martirioa sakratua dela, gizakiaren eta gizartearen bizitza morala berotu eta berritu dezakeen sakrifizio sakratua”. Irudi eta idatzi askotan kontatu zaizkigu horrelako eszenak azken urteotan. Baina Cristina Odonek gogorarazi digu martiriaren funtzioa ez zuela Muhammakek asmatu.

Martirioa hitza bera grekotik omen dator, eta bere esanahia “jokabide eredu” izateari lotua zegoen. “Shahada” hitza erabiltzen du Koranak eta

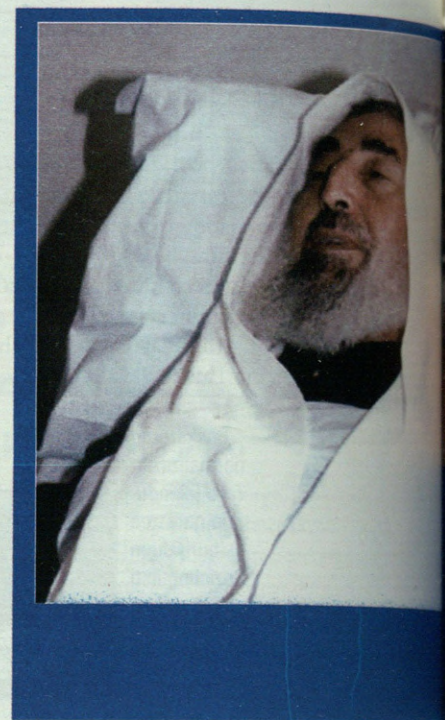
Odonek galdeturik honela definitu dio Brighton-eko iman Abdul Jalil Sajidek: “Fedea defendituz hiltzen direnen ordain berezia”. Horregatik gurtzen dute xiitek Hussein imana, Muhammad profetaren oinordekoa zena: Kerbalako batailan bera eta bere familiako 72 kide hil ziren 1.000 arerorekin kontra borroka eginez. Haren oroimenak biltzen ditu Irakeko hiri horretara mundu osoko musulmanak.

Iranen, aldiz, irailaren 25ean biltzen dira azken urteotan milaka bisitari 1980-88ko gerran hil zirenen hilobien inguruan. Erromesek lurrinez igurzten dituzte Husseinen aginte fedegabearen kontrako guduan hil zirenen hobiak.

Sebastian bat bada zeruan...

Urteotan komunikabideetan gehien azaldu diren martiriak Palestinakoak dira: haien irudiak ikusi ditugu poster, pegatina eta postaletan. Palestinarren etxeetako hormetan zabalduetako zapietan estanpatuta ikusi ditugu telebistan, edo mutikoen elastikoetan, gure haurrek bere futbol ekipoarenak eramaten dituzten gisa bertsuan.

Duela gutxi Ahmed Yassin sartu da martirien artean. Yasser Arafat berak eman zion estatus hori –gerra santuan hil zutela, alegia– Hamaseko buruzagi espiritualari. Milaka herritarrek hartu zuten parte hiletan, eta manifestazioaren buru zihozazek hau zioten megafoniatik: “Zein da gure helburua? Hil-

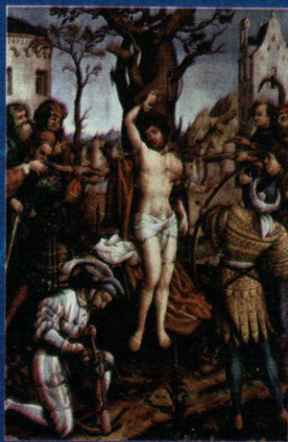

tzea. Zein da gure buruzagia? Sheikh Ahmed Yassin. Zein da gure profeta? Muhammad”.

Irudi horiek guztiek exotiko ziruditen mendebaldeko telebista eta egunkarietan. Martirioa musulmanek eskusiban landuko balute bezala. Baina gauzak horrela aurkeztea –dio Cristina Odonek– “hipokrisia da edo, gutxienez, ezjakinak izatea”. Martiri musulmanen aurretik, horren berri ongi bai-kenekien kristauak bezala juduek.

Ingelesa izaki, Odonek inguru anglosaxoiarekin lotutako martiriak ditu batik bat gogoan. Hala nola, 855. urtean vikingoen kontrako guduan geziz zaurituta hil zen Edmund saindua. Gugandik hurbil, adibideen zerrenda amaiezina litzateke. Frantziak bere mito nazionala Jeanne D’Arc du. Eta zer esan bere naziotasuna musulmanen kontrako guduan oinarritu duen Espainiaz.

Kristauok kontaezin ahala martiri ditugu gure zerrendetan, eta euskaldu-notara etorrita gure patroik gehienak dira fedegabeen aurrean tinko atxiki zuten gizon eta emakumeen ikurrak. Baionako San Leon, Bizkaiko Balentin Berriotxo, solztizioarekin lotu dugun eromenez betetako San Juan –gogoratu bere burua plater batean ipinita–, jentilen geziz zauritu eta hildako San Sebastian, arrantzale guztiek ospatzen

Ekzerretan, Ahmed Yassin Israelek hildako Hamaseko buruzagia. Ondoan, Frantziako Auverniako eliza bateko margoan, gure herrietan hainbeste ospatzen den Santa Agedari bularrak moztan ari zaizkio. Hirugarrenean, Belfasteko horma irudi bat: espetxean gose greban hil ziren IRAko militanteetako baten oroigarritz dago pintatua auzo katoliko batean. Azkenekoak San Sebastianen martiritza erakusten du, Hans Holbein Zaharra deituak XV. mendean egindako artelan ospetsuan.

duten San Pedro... Gure bertsoariak ere Santa Ageda eskea birjintasuna eta fedea heriotzaraino defenditu zituen emakume haren bularren aipamenekin hasten dute.

Martirioa hiru erlijio monoteisten muinean dago kokatuta. Tortura, preso-ondena eta heriotza bera, ondoren lortuko duen paradisuaren itxaropenez suhrituko ditu martiriak. Kosmogonia horietan, mundu honetako gure bidala gauza laburra da, ondoren dagokigun eternitatearen ondoan. Hori sarritan entzuten dugu oraindik ere gure familiarterko eta lagunaren hiletetan. "Zoriontsuak beren zuzentasunagatik pertsegituak direnak, berena baita zeruetako erreinua". Hori errepikatzen dute gaur ere apez kristauak, eta antzeko jardin

zoragarria agintzen dute iman musulmanek. Mezu hau lehegailu indartsu bihurtu daiteke zenbait egoeratan: "zapatua eta desegina dagoen jende artean indartzen bada", dio Odonek.

Ipini martiri batzuk zure agendan

Ez da kasualitatea Madrilgo atentatuaren erreibindikazioan idazleak arerioei "kruzadoak" deitzea. XII. eta XIII. mendeetako gurutzadetan, zaldun famatuak ondoan zihoazenak, gehienbat zer galdurik ez zuten herriak ziren, miseriarik beldurgarrienean bizi ziren morroiak. Horieta batean, galnara, milaka haurrez osatutako gurutzada bidali zuen Elizak Palestina konkistatzera, denak heriotzara edo esklabo izatera kondenatzen zituela

jakirik. Baina harantz zihoazenean gozoagoa zuten agindutako paradisuaren itxaropena etxean zeukaten hondamendia baino. "Era berean, Gaza eta Zisjordanian, beren artropetan eskuko granadak gorde eta israeldarren kontrolak gainditzeko sakela ezkutuak josten dituztenean, sinesten dute martirioak promesa tentagarria eskaintzen duela, errefuxiatu zelaietatik kanpo bizitzeko alegia; ez ur edangarririk eta ez elektrizitatearik ez duten eta etengabe erretirodieta kondenatutako kanpamenduetatik liberatuta".

Ikerlaria ez da inuzentea, eta azpimarratzen du ideia horiek guztiak eskrupulo gutxi duten lider politikoek maneiatzen dituztela beren agendaren arabera.

Cristina Odonek era bateko zein besteko martiriak bultzatzen dituzten ideologo asko ikusten ditu gaur politikari kristau, judu eta musulmanen artean. "Beren sinesmena eta bizitzeko era defenditzeko erabakia harturik, fedegabeen kontrako beren gudua zuzena denaz konbentzitu, gizon eta emakume horiek sarri presio egiten diote berarekin ados ez denari beren helburuetara makur daitezela". Ez berak martirioren joanez, beste batzuk bidaliz baino.

Egunotan, Nazaretheko Jesusen martirioren inguruan antolatzen den parafernalia lotsagarri hori guztia ikusiko dugu gure kale posmodernoetan. Turismoa erakartzen omen du gainera. Ez gaude Gazatik hain urrun. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

Zure gorputzak 8 orduko atsedena behar du.
Zure begiek 24 orduko lasaitasuna.

Zure lasaitasuna da garrantzitsua. Horregatik, **MultiOpticas**en gure produktu eta zerbitzu bakoitzean kalitate eta garrantzi handiena emateko konpromisoa hartu dugu. Izan ere, nahiko genuke zu gustura egotea Espainiako optika-sarerik handieneko - **MultiOpticas** - profesionalengan konfiantza izan dizulako

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

Bernardo Atxaga

Aupa zaharrak

Behin, ikasle gazte nintzela, Budari buruzko aipamen bat irakurri nuen filosofiako esku-liburuan: "Ikusi zituen Budak heriotza, eritasuna eta zahardadea, eta mendi bakarti batera erretiratzearabaki zuen". Albisteak inpresioa egin zidan, zeren, garai hartako gazte gehienen pare, sentibera bainintzen erabaki dramatikoekin.

Baina, inpresioaz haratago, albisteak kezka sortu zidan. Izan ere, ez nuen oso ondo ulertzen zahardadeari buruzko aipamena. Heriotza eta eritasuna txarraz direla, hori bai, hori aise konprenitzen nuen; baina, hainbestekoa al zen zaharren ezbeharrak? Hantxe ikusten nuen, ia egunero, kolegioko patioan frantseseko irakaslea, 60 urtetik gora zituena eta ezpain artean kantutxo bat *—une chanson d'amour—* eramaten zuena; beste hainbatek belar-ziria bezala, eramaten ere. 1990eko gaztea izan banintz, eta ez 1965ekoa, Buda *pasa* egin zela pentsatu izango nukeen: esaldia borobiltzearen gehitu ziola zahardadea heriotzak eta eritasunak osatutako bikote siniestroari.

Euria gogotik egin du "Siddharta" eta Hermann Hesserren beste liburuak irakurtzen genituen ikasle garai haietatik, eta joan ginen gu ere, belau-naldi hartakoak, bustitzen, janzten, hainbat gai ulertzen. Baita zahardadearen hura ere. Egun batean *—euri ederra—* Maupassant edota Baudelaireren lerroak iritsiko zitzaizkigun, haurtxo baten muxua erregutzen zuen *vieille femme* haren ingurukoak; hurrengoan, zinera joanda *—Un hombre llamado caballo—* ikustera, kasugizarte tradizionalak sasoirik gabeko jendea eskainitako ankerkeria dastatuko genuen. Gero, ospitalera joandakoan, edo jubilatuen tabernan sartzean, errepresentazioan ikasitakoa berrituko zitzaigun.

Baina pertsona ez da, nonbait, erabat esnatzen. Halaxe gertatu zait niri Budak aipatutako hirugarren ezbeharrak jabetzeko orduan. Hain hurbiletik begiratzeko nien zaharrei, hain neukan arreta haien hasperen,

JOSEBA OLALDE

kexu eta beste txikikerietan jarria, non ez nituen haien inguruan jiraka ohi dabiltzan putreak ikusi ere egiten. Baina orain, hori ere badakit. Zaharrak, zahar otzanak, piztia higuigarrien helburu bihurtzen direla.

Saltzaile itxurako putreak hurbildu ziren orain urte batzuk gure inguruko idazle ospetsu batengana. Beraiek bazekiten ez zela lehengoa, gizon zorrotz eta zuhurra. Bere ateko aldaba jo zuten; kafea hartu zuten berarekin, katalogoak erakutsi zizkio-

ten. Idazlea zendu zenean, senideek zabaldu gabeko kaxa mordo bat aurkitu zuten liburutegian: entziklopedia baten aleak zeuden haietan gordeta, pinturaren historia luze bat, brikolajea gai zuen liburutraste bat...

Non dauden zaharrak, hantxe daude putreak talaian. Batzuetan *—ate joka edo airean jiraka ibili gabe—* telefonoz deitzen dute. Sinpatia handiz mintzatzen dira orduan, batzuetan zuka eta gehienetan hika. Agurraren ondoren, opari baten berri ematen diete *—ziztrinki inprimatutako Julio Vernereren hiru liburu, gogoan daukadan kasuan—*, eta *un beso* edota antzeko esamolde lizunen bat erabiliz despeditzen dira. Jakina, handik egun batzuetara han dira berriro deika, eta, nik nola ez dakidala *—putrelogo kaskarra naiz oraindik—* biktima nahastu eta bere kontu korrontearen hoge zenbakiak lortzen dituzte. Konturatzerako, zilarrezko baxera baten jabe da Doña Concha *—"garesti xamarra irudituko zaizu, baina aparta da, benetan"—*; hormako erloju baten jabe, Manuel.

Ez dakit Budak, zahardadeaz ari zela, putreak gogoan hartu zituen. Seguru asko, bai. Izan ere, aspaldidanik dabil Gaitza munduan. Gaztelako gune batean txori atzaparren arrastoak azaldu omen dira dinosauro batenaren inguruan. Jokatu

ko gune batean txori atzaparren arrastoak azaldu omen dira dinosauro aahulda eta bakarrik zegoela, eta txoriak putre arrazakoak zirela; jokatu nuke erdi gorila erdi gizon bat zegoela inguruan beste erdi gorila erdi gizon bati bihotza jan nahian. ■

Non dauden zaharrak,
hantxe daude putreak talaian.
Batzuetan *—ate joka edo
airean jiraka ibili gabe—*
telefonoz deitzen dute.
Sinpatia handiz mintzatzen
dira orduan, batzuetan zuka
eta gehienetan hika.
Agurraren ondoren,
opari baten berri ematen diete
*—ziztrinki inprimatutako Julio
Vernereren hiru liburu, gogoan
daukadan kasuan—*,
eta *un beso* edota antzeko
esamolde lizunen bat erabiliz
despeditzen dira

Zarena zarela ere, hauxe duzu dibertimendurik aproposena:

Lauburua

Zuhurtzia, zortea,
sena eta abilezia
uztartzen dituen
mahai-jolasa.

SALMENTA PREZIOA

35€

 ARGIA

ARGIAko 943 37 15 45 zenbakian,
denda@argia.com helbidean edo
ohiko salmenta puntuetan.

euskararekin jolasteko...
hitzekin dibertitzeko...

KIOSKOETAN SALGAI!

Harpidetza egiteko:

TELEFONOA
Deitu: **943 3715 45**

POSTA ELEKTRONIKOA
Idatzi: **luma@argia.com**

Bete datuak: **www.argia.com/lu**